

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет
Школа педагогічної майстерності викладачів

Актуальні проблеми професійної діяльності викладача вищої школи

Маріуполь 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ШКОЛА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Тези доповідей слухачів і викладачів
Школи педагогічної майстерності викладачів
(2018–2019 навчальний рік)

Маріуполь
2019

ББК 74.480.42
УДК 378.011.3-057.175
А43

Редакційна колегія

Голова

Косенко Ю. М., професор кафедри дошкільної освіти МДУ, кандидат педагогічних наук, керівник Школи педагогічної майстерності викладачів

Члени редколегії

Відп. за випуск **Шакула А. П.**, директор наукової бібліотеки МДУ

Коректорська правка **Назар'єва С. В.**, заст. директора наукової бібліотеки МДУ

Комп'ютерна верстка **Дейниченко О. В.**, зав. відділу інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення наукової бібліотеки МДУ

Дизайн обкладинки **Луханіна І. А.**, зав. науково-редакційного сектора наукової бібліотеки МДУ

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Маріупольського державного університету
(протокол № 5 від 18.06.2019 р.).*

А43 Актуальні проблеми професійної діяльності викладача вищої школи : тези доповідей слухачів і викладачів Школи педагогічної майстерності викладачів (2018–2019 навчальний рік) / за заг. ред. Ю. М. Косенко. – Маріуполь : МДУ, 2019. – 152 с.

Збірник містить тези доповідей викладачів та слухачів Школи педагогічної майстерності Маріупольського державного університету у 2018–2019 навчальному році, які висвітлюють актуальні проблеми професійної діяльності педагога вищої школи у вимірах професіоналізму і майстерності. Видання є спільним науковим проектом Школи педагогічної майстерності та наукової бібліотеки університету й адресоване викладачам і магістрантам.

ББК 74.480.42
УДК 378.011.3-057.175

© Школа педагогічної майстерності викладачів МДУ, 2019
© Батичко Г., Беззубченко О., Вагабова А., Гайдук Н., Задорожна-Княжницька Л., Захарова О., Зіміна М., Іванець Т., Кордубан Т., Косенко Ю., Кудлай В., Манякіна О., Марена Т., Мельник А., Мітюшкіна Х., Ніколенко Т., Піддубний С., Поклад Т., Северінова О., Слощинський Б., Стасенко Є., Стьопін М., Тищенко Л., Хаджинова І., Чебурахіна В., Чишев О., Шевцова М., Янковський С., Яшкова М., 2019

ЗМІСТ

Вступ	6
ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: БАЧЕННЯ СЛУХАЧІВ ШКОЛИ	8
<i>Анастасія Вагабова.</i> Особистісно-професійний інтерес в структурі педагогічної діяльності	8
<i>Неллі Гайдук.</i> Використання мнемотехніки у навчанні перекладачів	11
<i>Тетяна Іванець.</i> Проблема професійної мотивації студентів-першокурсників (на прикладі здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціологія» 2018 року вступу)	18
<i>Тетяна Кордубан.</i> Престижність професії викладача вищої школи	23
<i>В'ячеслав Кудлай.</i> Стандартизація якості освіти у закладах вищої освіти України	28
<i>Олена Манякіна.</i> Застосування інтернет- комунікацій в контексті популяризації діяльності наукових бібліотек закладів вищої освіти України	32
<i>Анастасія Мельник.</i> Педагогічний такт як складова професійної діяльності викладача закладу вищої освіти	40
<i>Сергій Піддубний.</i> Розвиток творчої компетентності майбутніх спеціалістів соціальних комунікацій	43
<i>Тайсія Поклад.</i> Способи реалізації мотиваційного компоненту в процесі оволодіння іноземними мовами, зокрема італійською	49

Олександра Северінова. Проблеми викладання правових дисциплін для неюридичних спеціальностей	53
Єлизавета Стасенко. Професійна підготовка викладачів перекладу закладу вищої освіти	57
Ірина Хаджинова. Використання гейміфікації на уроках іноземної мови	62
Валерія Чебурахіна. Проблеми викладання іноземної мови в різнорівневих групах на немовних спеціальностях	67
Олексій Чишевич. Актуальність компетентнісного підходу до підготовки майбутніх фахівців в галузі соціальних комунікацій	70
Марина Яшкова. Використання блогу викладача на заняттях з німецької мови	75
ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ У НАУКОВОМУ ВИСВІТЛЕННІ ВИКЛАДАЧІВ ШКОЛИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ	82
Галина Батичко. Креативність як засіб інновацій у вищій школі	82
Ольга Беззубченко, Тамара Ніколенко. Академічна добросесність та форми прояву академічної недобросесності	89
Леніна Задорожна-Княжницька. Козацька педагогіка: погляд у минуле	93
Марія Зіміна. Нормативно-правове забезпечення якості освітньої діяльності	98
Юлія Косенко. На шляху до професійного олімпу	105

Тетяна Марена, Ольга Захарова. Сучасні практики забезпечення академічної доброчесності: зарубіжний досвід	112
Христина Мітюшкіна. Забезпечення академічної доброчесності в Україні, зокрема в Маріупольському державному університеті	118
Богдан Слющинський. Цивілізаційний вимір сучасного українського суспільства	123
Максим Стьопін. Стиль педагогічного спілкування як інструмент педагогічної взаємодії	129
Лілія Тищенко. Особистий інтерес як умова формування суб'єктної позиції учасників освітнього процесу	133
Марина Шевцова. Роль бібліотек ЗВО у формуванні культури академічної доброчесності (на прикладі діяльності наукової бібліотеки МДУ)	138
Степан Янковський. Що таке етично-комунікативна компетентність викладача?	143

ВСТУП

Школу педагогічної майстерності викладачів у Маріупольському державному університеті було створено у 2016 році за ініціативою його ректора – доктора політичних наук, професора К. В. Балабанова. Згідно з «Положенням про Школу педагогічної майстерності викладачів МДУ», вона виконує функцію щорічного загально-університетського міждисциплінарного науково-методичного семінару.

Упродовж двох років слухачами Школи були викладачі усіх кафедр, незалежно від наукового ступеня, вченого звання, посади чи досвіду роботи в університеті. Це – наші колеги, які прагнуть розширити своє розуміння педагогіки і психології вищої школи, познайомитися з новими педагогічними технологіями, із досвідом роботи викладачів, стати професіоналом високого рівня, майстром викладацької справи. Заняття у Школі проводять як досвідчені, так і молоді викладачі (доктори і кандидати наук, професори і доценти), керівники структурних підрозділів, співробітники наукової бібліотеки університету. Слухачі Школи – активні учасники діалогового навчання у формі лекцій, науково-методичних дискусій і семінарів, тренінгів, показових занять із студентами та ін.

У 2018–2019 навчальному році впродовж 20 занять викладачі Школи обговорювали з її слухачами актуальні питання роботи науково-педагогічного працівника університету, ділилися своїм професійним досвідом, демонстрували сучасні ефективні форми і прийоми роботи зі студентами.

Підсумком роботи цього річної Школи стала наукова конференція, на якій її викладачі і слухачі представили доповіді на актуальні теми професійної діяльності викладача вищої школи. Тези доповідей викладено у збірнику.

Юлія Косенко,

керівник Школи педагогічної майстерності викладачів МДУ, кандидат педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: БАЧЕННЯ СЛУХАЧІВ ШКОЛИ

УДК 159.99:37.015.3-051

*Вагабова Анастасія Олегівна,
асистент кафедри практичної
психології МДУ*

Особистісно-професійний інтерес в структурі педагогічної діяльності

Ключові слова: інтерес, пізнавальна спрямованість, суб'єкт діяльності, професійна ідентичність, розвивальне навчання.

На сучасному етапі соціокультурного розвитку існує велика кількість інтерпретацій поняття «педагогічна діяльність». Ознайомившись з термінологією, ми маємо перелік найбільш часто використовуваних визначень:

- педагогічна діяльність – це діяльність, яка забезпечує відносини, що виникають між людьми при передачі духовно-практичного досвіду [4, с. 612];
- педагогічна діяльність – це особливий вид соціальної діяльності, спрямованої на передачу накопичених людством культури й досвіду, створення умов для особистісного розвитку та підготовку певних ролей в суспільстві [2, с. 304];
- педагогічна діяльність – це різновид професійної діяльності, спрямований на передачу соціокультурного досвіду за допомогою навчання та виховання [3, с. 418].

Аналіз використаних визначень дає змогу зазначити, що педагогічна діяльність є організаційно-управлінським процесом. Будь-яка діяльність, яка характеризується наявністю організаційно-управлінської позиції, складається з конкретної структури та суб'єкта. Вивчаючи категорію

діяльності в різних психологічних концепціях, ми завжди зустрічаємося з поняттями мотиву й мети. Ці соціально-психологічні структурні компоненти певним чином між собою співвідносяться. Співвідношення мотивів та цілей діяльності полягає в тому, що мотив виступає як причина (спонукання) постановки тих чи інших цілей. Мета, в цьому випадку, являє собою образ бажаного результату. Порушення логічного співвідношення може розглядатися як відсутність рефлексивно-усвідомленого ставлення до діяльності.

Найбільш наповненою, продуктивною діяльністю, що супроводжується переживанням емоційного задоволення, є та діяльність, яка характеризується гармонійним поєднанням смислоутворювального мотиву та мети суб'єкта. Смислоутворювальний мотив передбачає у своїй будові психологічний феномен-інтерес.

Інтерес як психологічна категорія є об'єктом дослідження для багатьох вчених, до яких відносяться як психологи, соціологи, так і педагоги. Інтерес є невід'ємним структурним елементом діяльності, яка, в свою чергу, є регульованою свідомістю активністю, що породжується потребами та спрямована на пізнання й перетворення зовнішнього світу та самої людини.

В. А. Крутецький визначає інтерес як активну пізнавальну спрямованість людини на той чи інший предмет або явище дійсності, пов'язану зазвичай з позитивним емоційно забарвленим ставленням до пізнання об'єкта або до оволодіння тією чи іншою діяльністю [1, с. 336].

С. Л. Рубінштейн розглядає інтерес, який є обумовленим емоційною привабливістю й усвідомленою значимістю, перш за все, в увазі. Будучи вираженням загальної спрямованості особистості, інтерес охоплює та направляє всі психічні процеси: сприйняття, пам'ять, мислення. Направляючи всі психічні функції, інтерес разом з тим акти-

візує діяльність особистості, що йде в напрямку, відповідному її інтересам [5, с. 503].

Психологічний аналіз категорії інтересу в структурі діяльності дає змогу визначити його безпосереднє значення в професії викладача, а саме в педагогічній діяльності. Повертаючись до визначень педагогічної діяльності, які є найбільш використовуваними, ми зустрічаємося з таким словосполученням, як «передача соціокультурного досвіду». Зазвичай, це передбачає педагогічну трансляцію суб'єктам освітнього процесу сукупності знань, умінь й навичок, як істинно-незаперечних фактів. Але чи є тоді в нашому випадку студент суб'єктом навчально-професійної діяльності? На наш погляд, суб'єктна позиція можлива лише в контексті розвиваючого навчання, коли студент та викладач стають рівноцінними партнерами в пошуках наукових відкриттів, дослідниками навчально-наукових понять. Саме тому, крім завдання педагога, де метою є навчити «як правильно», формується завдання з організації творчо-пошукового простору, за таких умов у студентів з'являється можливість подивитися «а як може бути ще». Як говорив Адольф Дістервег, «поганий вчитель підносить істину, хороший вчить її знаходити». Саме методи групової роботи, обговорення, дискусії, творчі фахові завдання стають потужними педагогічними інструментами, що сприяють вільним висловлюванням, пом'якшенню переживання соціальної оцінковості, формуванню креативності та розвитку особистості студентів.

В організації подібного освітнього процесу провідним ресурсом педагога виступає саме професійно-особистісний інтерес. Він злагоджено об'єднує два компоненти професійної его-ідентичності: фаховий – набір певних знань, умінь, навичок, а також особистісний – творчий потенціал, пізнавальна та перетворююча спрямованість, мотивація, задоволення від здійснюваної діяльності як

сукупність індивідуальних особливостей особистості педагога.

На наш погляд, саме наявність професійно-особистісного інтересу в структурі педагогічної діяльності є умовою формування підвищеного інтересу студентів до власної професії та прагнення до саморозвитку.

Як підкреслював Василій Ключевський, «щоб бути гарним викладачем, потрібно любити те, що викладаєш, та любити тих, кому викладаєш».

Література

1. Крутецкий В.А. Психология интереса. Москва : Просвещение, 1986. 336 с.
2. Педагогика начального образования : учеб. для вузов / под. ред. С.А. Котовой. Санкт-Петербург : Питер, 2017. 304 с.
3. Педагогика / под. ред. Л.П. Крившенко. Москва : Проспект, 2005. 429 с.
4. Писарев В.Е., Писарева Т.Е. Теория педагогики. Воронеж : Кварта, 2009. 612 с.
5. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург : Питер, 2016. 503 с.

УДК 378.147:227

*Гайдук Неллі Анатоліївна,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
слов'янської філології та
перекладу МДУ*

Використання мнемотехніки у навчанні перекладачів

***Ключові слова:** мнемотехніка, універсальний перекладацький скорочення, мнемобраз, мнемовіри, синхронний переклад, послідовний переклад.*

У процесі усного (як послідовного, так і синхронного, а особливо – синхронного перекладу) перекладач завжди опиняється в стресовій ситуації, викликаній високим психічним та інтелектуальним напруженням у процесі здійснення усного послідовного (або синхронного) перекладу. Використання перекладацького скоропису допомагає впоратися з вищеназваною стресовою ситуацією, знижує навантаження на пам'ять перекладача і, крім того, забезпечує мінімальні інформаційні втрати при суцільно текстовому перекладі повідомлення великого обсягу, що надається перекладачеві в усній формі.

До обов'язків викладача вищої школи, що готує професійні перекладацькі кадри, входить не лише ознайомлення студентів з теорією та практикою перекладацьких дисциплін, а й допомога у подоланні психологічного бар'єру, що може виникнути у майбутнього перекладача, який ще не достатньо вмів оволодіти собою у той чи іншій стресовій ситуації, такій, наприклад, як публічний виступ у аудиторії, що, за його думкою, ставиться до нього як до початківця, що пов'язано з необ'єктивною оцінкою його професійних здібностей. Навчання перекладацькому скоропису для полегшення фіксації інформації під час професійної роботи та мнемотехніки для розвитку пам'яті не лише поглиблюють вміння та навички студентів-перекладачів, а й готують до того, як впоратися зі стресом у майбутній роботі синхронного чи послідовного усного перекладача.

Перекладацький запис – це своєрідна «чернетка», на підставі якої перекладач може відновити всі тексти, що йому доведеться перекладати. Надалі він може їх використовувати при підготовці до подальшої роботи в рамках даного заходу або на інших заходах з даної тематики з тим самим або навіть з іншим оратором. Крім того, це і відповідь на традиційне запитання студентів: «Де тримати

руки в процесі здійснення перекладу?» Ведення перекладацького скоропису не дозволяє ховати руки в кишені, надмірно активно жестикулювати або схрещувати руки на грудях. Перекладач, який веде позначення, виглядає більш «професійно» і відчуває себе більш впевнено. Останнє зумовлене природою самої людини і базовими принципами сприйняття ним інформації: з давніх часів людина, будучи частиною матеріального світу, черпала з нього інформацію і фіксувала її, в свою чергу, на «матеріальних» носіях: починаючи з наскального живопису, скульптури, книги тощо. Це найбільш природний і звичний для нас спосіб зберігання і сприйняття інформації. Саме тому нам психологічно комфортніше і легше читати книгу, яку ми тримаємо в руках, ніж текст з екрану [2].

Тактильне сприйняття завжди допомагає нам сконцентрувати увагу і, отже, зняти стрес. Ця закономірність активно використовується дошкільною і корекційною педагогікою і психологією. Необхідно також відзначити, що перекладач, фіксуючий мову оратора в письмовій формі, не може в режимі реального часу фіксувати також візуальну інформацію, що не відноситься до перекладу безпосередньо, тому най йому легше сконцентруватися лише на змісті тексту, з яким він саме і працює безпосередньо в даний момент.

Зі сказаного логічно випливає, що навчання веденню перекладацького запису посідає вагоме місце в системі професійної підготовки перекладачів у закладі вищої освіти. У кожному конкретному навчальному закладі час, що присвячується навчанню перекладацької нотації, визначається навчальними планами за однією або декількома з дисциплін; навчання скоропису органічно вписується в загальну систему підготовки як бакалаврів, так і магістрів. Однак при виборі часу, присвяченого оволодінням навичками перекладацького скоропису, необхідно врахувати два

наступних принципово важливих моменти. Розглянемо їх.

Основною передумовою успішного оволодіння навичкою перекладацького скоропису в процесі здійснення перекладу є розвинена оперативна й асоціативна пам'ять. Отже, навчання перекладацькому скоропису повинні передувати вправи на мнемотехніку, тобто на розвиток пам'яті та оволодіння різними стратегіями та прийомами запам'ятовування різного роду інформації. Система таких вправ пропонується, зокрема, у навчальних посібниках з усного перекладу І. С. Алексєєвої [1].

І. С. Алексєєва у своєму посібнику «Професійний тренінг перекладача» виділяє наступні вправи для тренування пам'яті майбутнього перекладача та оволодіння базовими навичками з синхронного перекладу: слова, ряди чисел, топоніми, імена, реалії-гроші, мнемовірші, «сніжний ком», запам'ятовування тексту, увага перекладача, мнемотехніка і логічні операції, змішаний тренінг з мнемотехніки [1, с. 24–42].

Суттєва роль у вправах з мнемотехніки відводиться засвоєнню прийомів образного запам'ятовування. Одна з таких вправ носить назву «мнемообрази» [1, с. 12]. Як і вправи з мнемотехніки взагалі, мнемообрази і подібні з ними системи запам'ятовування покликані допомогти перекладачеві відмовитися від т. зв. «дорослої» звички запам'ятовування, побудованої на логіці, і відновити навички алогічного сприйняття, характерного, як відомо, для дитини. У реальному світі у перекладацькій ситуації навички абсурдного запам'ятовування бувають більш надійними, ніж методи запам'ятовування, в основі яких лежить логіка. Невелика ефективність логічного принципу запам'ятовування ілюструється І. С. Алексєєвою на наступному прикладі: «В ряду слів "кабан, олень, лось, корова" цей навик може за логічним принципом зв'язати при запам'ятовуванні слова "олень, лось, корова" (тварини з

рогами), і перший за черговістю компонент ("кабан") при передачі втратиться» [1 с. 25].

Непродуктивними можуть виявитися логічні навички і при необхідності запам'ятати ряд імен власних або топонімів. В процесі запам'ятовування з використанням системи мнемообразів кожне слово повинне викликати наочний образ. Оскільки слів багато, їх необхідно тим чи іншим способом «розставити» в пам'яті. Метод подібної розстановки індивідуальний. Мнемообраз повинен бути стійким, тобто його потрібно зафіксувати і при необхідності вміти відтворити в пам'яті.

Мнемообрази поділяють на лінійні та об'ємні. Системи лінійних мнемообразів підходять для запам'ятовування послідовного ряду одиниць інформації. В якості прикладу розглянемо модель «Вагончики», яку використовує в роботі зі студентами І. С. Алексєєва. В наочному мнемообразі потягу чотири або п'ять вагонів: перший – червоний, другий – синій, третій – жовтий, четвертий – зелений, п'ятий – коричневий. Барвисте зображення такого потягу демонструють студентам на самому початку тренінгу і пояснюють значення саме такої техніки. Вони повинні його запам'ятати і навчитися швидко викликати в пам'яті. Потім можна наповнювати його інформацією. Важливим є те, що студенти повинні не лише виконувати запропоновані вправи, а й розуміти їх значення, вміти відповісти на питання «навіщо». Навіщо вони навчаються перекладацькому скоропису, навіщо саме за допомогою подібних вправ, і що саме дані вправи їм принесуть, які навички вони здобудуть наприкінці курсу.

На вивчення даної техніки в залежності від програми, може бути відведена різна кількість годин, але викладач, починаючи роботу над запропонованою І. С. Алексєєвою технікою, повинен розуміти, що, у будь-якому випадку, студенти не зможуть оволодіти нею миттєво, і їм

знадобиться чимало часу та тренувань для того, щоб покращити пам'ять та засвоїти запропонований матеріал.

Коли система лінійних образів досить добре відпрацьована, можна переходити до другого типу мнемообразів (образ кімнати, сповненої речами, образ добре знайомої вулиці, вітрини). Наприклад, студент уявляє собі кімнату, в якій знаходиться безліч скриньок з написами. Одиницю пропонованої для запам'ятовування інформації необхідно подумки помістити в ящик. Студенти повинні абсолютно чітко уявляти весь хід пошукової операції, «бачити», як вони відкривають скриньку, знати, що в ній знаходиться. Певне тренування дозволить через деякий час без особливих зусиль входити в кімнату, «висувати» потрібний ящик і діставати з нього необхідну інформацію.

Останнім часом з'явилося чимало посібників з розвитку образного мислення, в яких пропонуються різноманітні способи запам'ятовування: метод фонетичних асоціацій, «оживлення», «входження» тощо. Зазначимо, що деякі з них могли б знайти застосування на заняттях з усного перекладу [2].

Прийнято вважати, що мнемотехнічні вправи необхідно опрацьовувати на початковому етапі навчання. З цим важко погодитися, оскільки очевидно, що пам'ять взагалі і оперативна пам'ять зокрема потребує постійного тренування, як і мовні та перекладацькі навички в цілому. Крім того, подібні вправи можуть виконувати додаткові функції. Викладачі часто нарікають на низький культурний рівень сучасних студентів, невігластво щодо країнознавчої інформації тощо. В такій ситуації вправи на пам'ять можуть виявитися дуже корисними. «Складені на різному матеріалі (контрастивна топоніміка, імена відомих громадських діячів, грошові одиниці тощо), вони суттєво заповнять лакуни кругозору. Вправи з мнемотехніки можуть також попутно розвивати певні навички, необхідні для виконання

того чи іншого виду усного перекладу. Це говорить на користь їх широкого використання на всіх етапах навчання усному перекладу» [3, с. 107].

Крім того, системне навчання перекладацького скоропису повинне передувати навчанням послідовного перекладу як виду перекладу з використанням запису, з одного боку, і перекладацькій практиці, де від студента може знадобитися таке вміння, з іншого боку. Іншими словами, система підготовки перекладача повинна бути вибудована таким чином, щоб студент не в силу зовнішніх обставин, а усвідомлено, під чітким керівництвом і контролем викладача вперше взяв ручку для ведення перекладацької нотації. Бо в цьому випадку не доведеться витратити час і сили на переучування – подолання спонтанно сформованих «неправильних» навичок.

Таким чином, навички ведення перекладацького скоропису підчас синхронного або послідовного усного перекладу займають вагомe місце в структурі професійної компетенції перекладача. Навчання перекладацького скоропису повинно базуватися на розвиненій пам'яті та мисленні студента і передувати в системі підготовки перекладача навчанням безпосередньо послідовного перекладу. Для тренування пам'яті використовуються вправи, що отримали назву «мнемотехніки», отже, неможливо переоцінити значення таких вправ при підготовці професійних перекладачів. Однак також не слід забувати, що удосконалення навичок ведення перекладацького скоропису триває протягом усього процесу навчання, а також у подальшій професійній перекладацькій діяльності.

Література

1. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика : учеб. пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей. Санкт-Петербург : Союз, 2001. 271 с.

2. Гарибян С.А. Школа памяти: суперактивизация памяти через возрождение эмоций. Москва : Цицеро, 1992. 156 с.
3. Юшенкова А.В. Мнемотехника на занятиях по устному переводу // Педагогическое образование и наука. 2008. №3. С. 105–108.

УДК 378

*Іванець Тетяна Мирославівна,
кандидат політичних наук,
асистент кафедри філософії
та соціології МДУ*

**Проблема професійної мотивації
студентів-першокурсників
(на прикладі здобувачів вищої освіти спеціальності
«Соціологія» 2018 року вступу)**

Ключові слова: професійна мотивація, студенти-першокурсники, заклад вищої освіти, вступна кампанія.

Збільшення вмотивованості студентів щодо навчання є однією з ключових задач, які сьогодні стоять перед вищою освітою, оскільки лише вмотивовані здобувачі вищої освіти можуть стати висококваліфікованими спеціалістами.

В основі будь-якої діяльності людини лежать мотиви, які дослідник Є. П. Ільїн визначає як складне психологічне утворення, що спонукає до свідомих дій та вчинків [2, с. 15]. Саме мотиви разом з іншими факторами, такими як потреби, бажання, прагнення тощо, створюють складну систему, яка і називається мотивацією.

Бажання опанувати ту чи іншу професію ґрунтується на професійній мотивації, яка обумовлена внутрішніми (психологічні властивості особи) та зовнішніми (існуюча система стимулів) факторами [1, с. 9].

Дослідниця Л. В. Помиткіна виділяє декілька видів

зовнішніх мотивів для навчання: соціальні (прагнення особи через залучення до освітнього процесу підвищити свій статус), спонукальні (формуються під впливом зовнішніх факторів – колективу, батьків, порад, обставин тощо), пізнавальні (бажання опанувати знання та отримання від цього задоволення) та професійно-ціннісні (усвідомлене отримання ґрунтовної підготовки для реалізації себе у майбутній професійній сфері) [3, с. 45].

Визначення мотивів, які являються визначальними для тих чи інших студентів, є надзвичайно важливим завданням, бо лише це дозволить налагодити ефективну роботу з ними.

Досліджуючи характерні риси мотивації сучасних студентів, треба враховувати особливості вступної кампанії в Україні. Наприклад, в «Умовах прийому на навчання до закладів вищої освіти України в 2018 році» було визначено: «Вступники можуть подати до семи заяв на місця державного та регіонального замовлення в закритих (фіксованих) та відкритих конкурсних пропозиціях не більше ніж з чотирьох спеціальностей. Подання заяв на конкурсні пропозиції для участі в конкурсі на місця за кошти фізичних та / або юридичних осіб не обмежується» (розділ VI, пункт 1) [4].

Тобто, сьогоdnішньому вступнику не треба визначатися з одним конкретним закладом вищої освіти (*далі – ЗВО*), у якому він буде складати вступні іспити, як це було до 2008 року, коли складання зовнішнього незалежного оцінювання не було обов'язковою умовою для вступу у ЗВО. А починаючи з 2017 року заяви можна подавати виключно за допомогою електронного кабінету. Таким чином, для абітурієнта немає потреби приїздити до ЗВО для подачі документів, тому часто з університетом майбутній студент знайомиться лише після вступу. В цих умовах стає нормою, що більшість вступників на початок вступної

кампанії ще не визначилися ні зі спеціальністю, ні тим паче із ЗВО.

Крім того, окремо треба зауважити, що чинний алгоритм розподілу місць державного замовлення як за закритими конкурсними пропозиціями (для ЗВО Донецької та Луганської області), так і за відкритими (для ЗВО на території решти України) робить майже неможливим передбачити, в який ЗВО вступить той чи інший абітурієнт. І часто так відбувається, що бюджетне місце абітурієнт отримує на спеціальність, на яку він подавав заяву, лише щоб «перестрахуватися», з 5, 6 або навіть 7 пріоритетом.

Таким чином, сьогодні склалася ситуація, для якої є характерним явище, коли велика частка вступників (особливо на спеціальностях з малим конкурсом та малочисельними групами) потрапила на певну спеціальність та до певного ЗВО випадково, виключно завдяки алгоритму.

Наприклад, на перший курс спеціальності «Соціологія» у 2018 році вступило 7 осіб. З чотирьох бюджетних місць два отримали студентки, чії заяви були з пріоритетами 5 та 6, тобто основною мотивацією їх вступу до МДУ було саме бюджетне місце, а не спеціальність. Два інших бюджетних місця отримали заяви з другим пріоритетом. Тобто «Соціологія» в МДУ також не була для них пріоритетною спеціальністю. Лише дві студентки, які вступили на контрактну форму навчання, подавали на «Соціологію» заяви з першим пріоритетом. Також додаткове бюджетне місце отримала дівчина з непідконтрольної Україні території (такі абітурієнти мають право подавати лише одну заяву, щоб претендувати на пільгу). Тобто, ми отримали перший курс спеціальності «Соціологія», який складався зі студенток, більшість яких хотіла вчитися за іншими спеціальностями в інших ЗВО.

Також хочу зауважити наступне: деякі спеціальності одразу дають уявлення студентам щодо їх майбутньої

професії, наприклад, такі, як «Початкова освіта», «Середня освіта», «Дошкільна освіта», «Право» тощо. Однак на питання, чим будуть займатися в майбутньому фахівці спеціальності «Соціологія», тому, хто не є фахівцем в даній сфері, відповісти важко.

У своєму есе на тему «Чому я обрала спеціальність «Соціологія» одна з першокурсниць написала: «Якщо казати відверто, я пішла на цю спеціальність у зв'язку з тим, що отримала бюджетне місце... Коли я тільки прийшла в університет, я не зовсім розуміла, чим я буду займатися, на кого вчитися і з чим буде пов'язана моя діяльність». І у більшості першокурсниць були подібні думки. Саме тому, організовуючи навчальний процес на першому курсі, треба враховувати, що ми маємо справу з людьми, які прийшли до МДУ під впливом зовнішніх факторів та не знають, ким вони мають стати у процесі навчання.

Тому викладачі мають проводити своєрідну проф-орієнтаційну роботу зі студентами, змусити їх відчувати, що вибір був не помилковим. Знайомство з майбутньою професією має відбуватися не лише в теоретичних аспектах. Всебічне висвітлення переваг спеціальності має бути пріоритетом на першому курсі, бо саме від того, чи зможуть викладачі зацікавити першокурсників, буде залежати, чи сформується у них професійно-ціннісні мотиви, чи вони залишаться лише під впливом спонукальних мотивів, а навчання перетвориться виключно на здобуття диплому. Велике місце у цьому процесі має відводитися курсу «Вступ до фаху», який повинен продемонструвати практичні аспекти спеціальності. Для досягнення цієї мети потрібно проводити екскурсії (у тому числі віртуальні) в ключові професійні організації, організувати зустрічі з практикуючими соціологами, залучати першокурсників до практичної діяльності, щоб вони мали змогу познайомитися з майбутньою професією через власний досвід.

Також важливо створити умови для знайомства колишніх школярів з університетом в цілому, його структурами, традиціями, що має сприяти їх адаптації та остаточному перетворенню у студентів шляхом влиття до студентського колективу. Сприяє цьому процесу велика кількість заходів, які організуються в МДУ для першокурсників – від творчих до інтелектуальних. Але треба відзначити, що не всі люди однаково швидко адаптуються та знаходять себе у новому колективі. Тому велика роль у процесі адаптації має відводитися куратору, головним завданням якого повинно стати формування дружнього та функціонального колективу в академічній групі, що також буде сприяти мотивації у навчанні (якщо людям у колективі некомфортно, створити умови для їх високої мотивації доволі важко).

Таким чином, мотивація має велике значення у формуванні компетентного фахівця з тієї чи іншої спеціальності. Першочерговим завданням, що стоїть перед викладачем у сучасних умовах, є створення умов, у яких у студентів сформувалася б професійна мотивація, і це неможливо без проведення активної роботи, спрямованої на знайомство студента з майбутньою професією, університетом та інтеграцію його в студентську спільноту МДУ.

Література

1. Бондар Л.В., Ісхакова Н.Г. Мотивація навчання майбутніх фахівців соціальної сфери // Вісник Національного авіаційного університету. Соціологія, політологія. 2014. №2. С. 8–11.
2. Ильин Э.П. Психология для педагогов. Санкт-Петербург : Питер, 2012. 638 с.
3. Помиткіна Л.В. Психологія прийняття особистістю стратегічних життєвих рішень : моногр. Київ , 2013. 381 с.
4. Умови прийому на навчання до закладів вищої освіти України в 2018 році : затв. Наказом Міністерства освіти і науки

УДК 378.091.2-051:37

*Кордубан Тетяна Володимирівна,
асистент кафедри фізичного
виховання, спорту та здоров'я
людини МДУ*

Престижність професії викладача вищої школи

Ключові слова: престиж викладача вищої школи, вивчення престижу викладача вищої школи, формування престижу викладача вищої школи, складові престижу викладача вищої школи, види престижу викладача вищої школи.

Вивчення практики педагогічної діяльності надало можливість виокремити низку суперечностей, основна з яких полягає в тому, що в сучасному суспільстві професія викладача вищої школи втратила престижність і необхідність її реабілітації не викликає сумніву. Разом із тим, до діяльності й особи педагога закладу вищої освіти (*далі – ЗВО*), як і раніше, ставляться найвищі вимоги, тому актуальність дослідження є очевидною. Вважаємо, що в системі професійної освіти обов'язкове підвищення кваліфікації викладачів ЗВО, їх професійної компетентності насправді є досить формальним.

Формування педагога як гармонійно розвиненого суб'єкта, у якого якості розуму вдало поєднувалися б з фізичною розвиненістю, зовнішньою привабливістю, гарними манерами, адекватною самооцінкою та розвиненою «Я-концепцією», зазвичай залишається поза сферою діяльності освітніх установ, тоді як останнє часто стає детермінантом формування успішної професійної діяльності. У

цьому полягають основні суперечності, що обумовлюють важливість глибокого наукового аналізу і вивчення особливостей іміджу викладача вищої школи й умов його формування.

Престиж є наслідком свідомої цілеспрямованої комунікативної роботи педагога. Управління престижем можна назвати запланованим поширенням інформації з прогнозованим реагуванням цільової аудиторії на цю інформацію. Зазвичай надання такої інформації є повністю керованим. Цей процес можна означити як специфічне виробництво та подання інформації із задалегідь очікуваним результатом її впливу.

Як вважає Л. Ю. Донська, «престиж викладача вищої школи – це така інтегральна характеристика, яка містить сукупність зовнішніх та внутрішніх індивідних, особових, індивідуальних і професійних якостей педагога, що сприяє ефективності педагогічної діяльності». При цьому О. І. Попова стверджує, що індивідуальний престиж викладача – це «престиж, характерний для кожного викладача як особи. До нього входять індивідуально особові характеристики, фізичні дані, установки викладача, самооцінка, зовнішній вигляд. До змісту індивідуального престижу педагога ставляться деякі стійкі комунікативні установки, очікування та вимоги суспільства як до партнера зі спілкування в освітній взаємодії» [8, с. 6].

Для О. Грейліх престиж викладача – це «емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу педагога у свідомості студентів, колег, соціального оточення, у масовій свідомості. При формуванні престижу викладача реальні якості тісно переплітаються з тими, що приписує йому оточення» [1, с. 14]. Безперечно, престиж педагога – один з основних засобів реалізації принципів навчання і виховання своєю особистістю. Позитивний імідж викладача ЗВО тісно пов'язаний з його професійною компетентністю,

педагогічною майстерністю, психолого-педагогічною культурою, особистісними та професійно значущими якостями [3].

Н. В. Гузій розглядає поняття педагогічного престижу як полісемантичну категорію, яка характеризує стиль професійно-педагогічної діяльності, манеру спілкування, вміння індивідуалізувати свій образ, надавати йому естетичної виразності. Суспільство породжує вимоги до професійного престижу педагога, впливає на його зміст [2].

Багатоманітність поглядів на формування поняття престижу можна узагальнити в таких положеннях. Як багаторівнева багатofункціональна система престиж є найважливішим компонентом педагогічної майстерності. Як об'єкт психологічного дослідження престиж є ідеальним об'єктом з такими характеристиками: цілісний, хитливий, емоційно забарвлений, різноманітний. Він забезпечує процес професійної соціалізації через образ як уявлення про себе до образного подання себе суспільству; від розуміння і самопізнання себе до сутнісної самоідентифікації, далі – через процес самовдосконалення та розвитку до самоподання себе суспільству.

Однією з найголовніших проблем у сучасній вітчизняній та зарубіжній науці є підготовка викладачів вищої школи у контексті сучасних вимог до вищої школи з урахуванням нових вимог ринку інтелектуальної праці та попиту суспільства, заснованого на знаннях.

Проблема викладача, за визначенням С. Рубінштейна, – це «перша і найважливіша проблема всієї педагогіки, всієї постановки народної освіти, всієї системи просвітництва, всієї долі народної культури: з неї треба починати і нею потрібно закінчувати» [8; 9].

Професія викладача ЗВО – це одна з найскладніших та найкреативніших професій сьогодення. У ній тісно поєднано науку та мистецтво, що вимагає від викладача

вищої школи бути актором і художником, письменником і режисером, психологом і науковцем. На думку А. Дистервега, викладач «має бути уособленням зрілої, вихованої, якщо не досконалої, то прагнучої до досконалості людини» [1, с. 414]. У зв'язку з цим великої уваги та значення набуває сьогодні особистість викладача вищої школи. Як зазначав О. Леонтьєв, «особистістю не народжуються, особистістю стають» [6, с. 174].

Розглядаючи вимоги до викладача вищої школи у контексті сучасних вимог до вищої школи, треба зазначити, що, нажаль, у наш час у вітчизняних ЗВО не всі викладачі займаються науково-дослідницькою роботою зі своїх предметів, а тому і якість знань з цих предметів не відповідає сучасним вимогам. Сучасна освіта потребує таких викладачів вищої школи, які б володіли не тільки необхідними компетентностями для успішної педагогічної діяльності, але і були б здатні оновлювати, удосконалювати, розвивати свою педагогічну діяльність, більш якісно навчати студентів, застосовуючи сучасні технології навчання.

Сьогодні до аудиторій ЗВО повинні прийти викладачі, які на високому рівні володіють сучасними освітніми технологіями та розвиваючими методиками навчання, досконало знають та ефективно використовують мультимедійні програми та відеофільми, створюють та використовують у роботі різноманітні проекти, тести та ін. Маючи глибокі знання та високий інтелект, сучасний викладач здатен активізувати навчальну діяльність студентів та допомогти їм у формуванні подальшого спрямування навчання. Також прийнято вважати, що сильного, досвідченого студента повинен готувати більш сильний та більш досвідчений викладач.

Отже, престиж як багаторівнева, багатофункціональна система є найважливішим компонентом педагогіч-

ної майстерності. Як об'єкт психологічного дослідження престиж є ідеальним об'єктом з такими характеристиками: цілісний, хитливий, емоційно забарвлений, різноманітний. Він забезпечує процес професійної соціалізації педагога через образ, від подання про себе до образного подання себе суспільству; від розуміння та самопізнання себе до сутнісної самоідентифікації, далі – через процес самовдосконалення і розвитку до самоподання себе суспільству. Педагогічний престиж – це динамічний образ викладача, який має свій зміст. Це сукупність виявів людини в педагогічному процесі, що обумовлюють характер та результативність процесу навчання. Формування позитивного престижу викладача залежить від його природного, психологічного, соціального компонентів і, найголовніше, – від бажання створити позитивний престиж.

Література

1. Грейліх О. Психологія формування іміджу викладача вищого начального закладу // Гуманітарний вісник. 2007. №19. С. 14–21.
2. Зінченко В. Імідж учителя, або психологія одягу // Відкритий урок : Розробки. Технології. Досвід. 2008. №4. С. 85–86.
3. Кайданова Л.Г. Професійна компетентність та імідж сучасного викладача // Гуманітарний вісник. 2009. №17. С. 24–29.
4. Сучасний вчитель як суб'єкт педагогічної комунікації / за ред. С.О. Мусатова. Київ : Наукова думка, 2003. 96 с.
5. Андриенко Е.В. Социальная психология : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / под ред. В.А. Сластенина. Москва : Академия, 2000. 264 с.
6. Баранова В. А. Имидж личности как социально-психологическое явление // Магистр. 1994. №2. С. 7–9.
7. Бойко В.В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других. Москва : Филинь, 1996. 472 с.
8. Донская Л.Ю. Психологические условия формирования имиджа преподавателя высшей школы : автореф. дис. ...

канд. психол. наук. Ставрополь, 2004. 212 с.

9. Калюжный А.А. Психология формирования имиджа учителя. Москва : Владос, 2004. 222 с.

УДК 378:005.6(477)

*Кудлай Вячеслав Олегович,
кандидат наук із соціальних
комунікацій, доцент кафедри
культурології та інформаційної
діяльності МДУ*

Стандартизація якості освіти у закладах вищої освіти України

***Ключові слова:** стандартизація, система управління якістю, заклад вищої освіти, навчання.*

З початку першої декади ХХІ століття Україна інтенсифікує процеси інтеграції у ринок глобальної економіки. Ефективній реалізації такого завдання сприяє мобілізація зусиль суспільства та влади у підтримці системи вищої освіти, яка забезпечуватиме фахову відповідність трудових ресурсів сучасним вимогам глобалізованих сфер виробництва товарів і послуг. З огляду на це, покращення якості вищої освіти та її вплив на розвиток економіки має стати стратегічним національним пріоритетом.

Якість вищої освіти частково залежить від системи організації навчання у закладі вищої освіти (*далі – ЗВО*). Але прискорення змін, що відбуваються у світі та в Україні, безпосередньо впливає на роботу всіх університетів та обумовлює необхідність більш широкого погляду на проблему надання освітніх послуг для громадян та іноземців. Викликом для українських ЗВО є процес інтернаціоналізації освітнього ринку, що актуалізує питання конкуренції університетів в глобальному світі.

Для дослідження проблеми впровадження стандар-

тів якості у сфері вищої освіти України доцільно використовувати загальнонаукові методи аналізу та синтезу, а також метод історизму, що дозволяє з'ясувати контекст суспільних та історичних обставин у взаємозв'язку з процесом розвитку стандартизації в галузі вищої освіти.

Більшість освітніх закладів постійно ведуть пошук та підготовку компетентних викладачів, забезпечують необхідне планування навчального процесу та проведення навчання. Проте вітчизняна система вищої освіти досі не має напрацювань та достатнього досвіду застосування «системно-процесного» підходу в навчальному процесі. У результаті ЗВО не завжди виправдовують очікування студентів, роботодавців і суспільства щодо забезпечення потреб ринку праці відповідними фахівцями. Впровадження системи управління якістю (*далі – СУЯ*) за вимогами ISO 9001:2015 для ЗВО створює передумови конкурентних переваг на міжнародному рівні.

Звернемо увагу на особливості впровадження СУЯ в Україні. У 2001 році Україна прийняла 13 законодавчих актів у сфері управління якістю, які спонукають вітчизняних виробників до впровадження СУЯ на основі стандартів ISO. Держспоживстандарт України здійснює політику допомоги підприємствам і організаціям шляхом прийняття нових стандартів, надання методичної та практичної допомоги під час впровадження та проведення сертифікації СУЯ.

За даними УкрСЕПРО, у галузі освіти України сертифікованими є близько 25 СУЯ. Водночас у світі в галузі освіти сертифіковано близько 30 тисяч таких систем. Полегшити впровадження СУЯ в навчальних закладах може документ, схвалений в 2006 році міжнародною робочою групою ISO на семінарі в Бусані (Корея) і прийнятий у 2007 році. У настановах із застосування ISO 9001 у сфері освіти відображений новий узагальнений погляд на освіту. В Україні цей документ затверджено як

ДСТУ-П ІВА 2:2009, що набув чинності з 2011 року [1].

З метою підвищення ефективності роботи зі стандартизації у сфері надання якісних освітніх послуг наказом Держспоживстандарту України в жовтні 2008 року створено Технічний комітет стандартизації «Якість освітніх послуг» ТК 163. До сфери діяльності ТК 163 віднесено об'єкти стандартизації: управління якістю освітніх послуг і забезпечення якості освітніх послуг тощо [2].

Хибним є твердження, що впровадження СУЯ в організації забезпечує вироблення найкращої і найбільш конкурентоспроможної продукції (послуги). Насправді – це гарантія того, що якість виготовленої продукції (послуги) є стабільною і зорієнтованою на конкретного споживача.

Метою впровадження СУЯ за стандартом ISO 9001:2015 є безперервне покращання якості освіти.

Головним завданням СУЯ є не тільки вихідний контроль якості наданої послуги, а й створення системи, яка дозволить не допускати появи помилок, які призводять до низької якості послуг, виявляти побажання та конструктивні пропозиції споживачів і враховувати їх.

Відповідно до ISO 9001 організація має розробити, задокументувати, запровадити і підтримувати СУЯ та постійно покращувати її результативність відповідно до вимог цього стандарту. Висока якість підготовки фахівців забезпечується за рахунок реалізації здібностей студентів шляхом ефективного управління ключовими процесами ЗВО [3]. Робота ЗВО буде ефективною, якщо результати навчання будуть пропорційними можливостям студентів.

Аналіз стану проблеми серед ЗВО України показує, що питання впровадження СУЯ має занадто низький пріоритет [4]. Важливо, щоб ЗВО звернули увагу на переваги, які надає сертифікована СУЯ.

Основними напрямками покращення діяльності ЗВО

у результаті розробки та впровадження СУЯ мають стати: регулярне проведення внутрішніх і зовнішніх аудиторських перевірок за усіма аспектами діяльності ЗВО; посилення контролю якості підготовки фахівців (в межах внутрішніх аудитів – регулярне проведення контрольних робіт, вимірювання залишкових знань студентів, що підвищить показники абсолютної і якісної успішності і мотивуватиме студентів до поліпшення показника відвідуваності занять); поліпшення показників методичної роботи професорсько-викладацького складу; посилення контролю за документо-обігом; у фінансово-матеріальній сфері – стимулювання розвитку матеріально-технічної бази навчального процесу.

Таким чином, розробка і впровадження СУЯ відповідно до вимог стандарту ISO 9001:2015 є ефективним методом забезпечення якості освітніх послуг та конкурентоспроможності ЗВО.

Дієва СУЯ надає аудиторам, споживачам і потенційним споживачам задокументовані факти того, що ЗВО здатний забезпечувати стабільну підготовку компетентних і відповідальних фахівців, поліпшувати структуру управління, підвищувати продуктивність, оптимізувати витрати, зміцнювати імідж і посилювати власні позиції на ринку освітніх послуг.

Література

1. Системи управління якістю. Настанови щодо застосування ISO 9001:2000 у сфері освіти : ДСТУ-П ІВА 2:2009. Київ : Держспоживстандарт України, 2011. 20 с.
2. Про створення Технічного комітету стандартизації «Якість освітніх послуг» (ТК 163): наказ Держспоживстандарту України №358 від 09.10.2008. URL: http://www.uazakon.com/documents/date_32/pg_gnnyos.htm.
3. Системи управління якістю. Вимоги : ДСТУ ISO 9001:2015. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 22 с.
4. Гаєвська Л.А. Управління освітою: нові пріоритети // Пробле-

ми та перспективи входження України в європейський інтелектуальний простір: освітні аспекти : зб. наук.-експертних матеріалів. Київ : НІСД, 2009. С. 73–79. URL: <http://www.niss.gov.ua/book/Osvita/index.htm>.

5. Фініков Т. Запровадження внутрішніх систем забезпечення якості освіти в українських університетах: поточна ситуація та тенденції розвитку // Відділ міжнародних проектів Департаменту міжнародного співробітництва Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». URL: http://ipd.kpi.ua/documents/narady/30-11-2017/Т.Фініков_Підсумки%20дослідження.pdf.

УДК 021.4:004.77

*Манякіна Олена Салаватівна,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри культурології
та інформаційної діяльності
МДУ*

Застосування інтернет-комунікацій в контексті популяризації діяльності наукових бібліотек закладів вищої освіти України

Ключові слова: наукова бібліотека, інтернет-комунікації, веб-ресурси.

Комунікативна діяльність є основою обміну інформацією. Це одна з головних складових діяльності суспільства. Інформація, що циркулює між певними суб'єктами, є важливим ресурсом для їх розвитку. Інформаційні потреби людства здавна задовольняють освітні заклади та їх бібліотечні підрозділи, оскільки саме в них зберігаються основні документальні масиви, що відображають розвиток суспільства. Бібліотеки закладів вищої освіти (далі – ЗВО) є інформаційними центрами для студентів та викладачів, важливими джерелами наукових, культурних та соціаль-

них досліджень усіх сфер життєдіяльності суспільства.

Задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотеки здійснюється завдяки комунікаційному процесу. Користувач звертається до бібліотеки з проханням надати йому певну інформацію з того чи іншого питання, бібліотека за отриманим запитом шукає, опрацьовує та надає відповідну інформацію користувачу. Тобто здійснюється комунікаційний процес у вигляді «користувач бібліотека – користувач», і це задовольняє інформаційні, наукові, освітні, просвітницькі та інші потреби користувачів. Наразі наукові бібліотеки займають вагоме місце у системі комунікації ЗВО.

На сучасному етапі розвитку суспільства функціонування бібліотек неможливо уявити без використання новітніх інформаційних технологій. Інтернет-комунікація є одним із перспективних шляхів позиціонування бібліотек як інформаційно-культурного та освітнього центру. Основним каналом комунікації між бібліотекою та читачем в електронному режимі є веб-сайт. Означений ресурс дає можливість бібліотекам розширювати свою діяльність, представляти свої інформаційно-аналітичні продукти, а також надавати доступ до інформації віддаленим користувачам.

Питанням застосування інтернет-комунікації в бібліотечних установах і, зокрема, веб-сайтами займаються О. Грогуль [1], М. Дьячкова [2-3], В. Копанєва [4], О. Манякіна [5], О. Мар'їна [6], Л. Філіпова [11] та ін.

Так Л. Філіпова виокремлює наступні ключові показники якості веб-сервера: глибина змісту, простота навігації, стабільність інформаційних ресурсів, оперативність оновлення інформації, доступність для користувачів, єдність дизайну всіх розділів [11].

Крім загальних вимог до створення веб-сайтів є і специфічні, які постають перед сайтами саме бібліотечних

установ. Основними завданнями, які повинен виконувати веб-сайт бібліотеки, на думку О. Грогуля, є безпроблемне та швидке входження на веб-сайт бібліотеки з будь-якої пошукової системи, створення позитивного іміджу бібліотеки, а також популяризація інформації про існування та діяльність бібліотеки; інформування користувачів про інформаційну діяльність бібліотек, а саме про створення та функціонування інформаційно-аналітичної, бібліографічної та довідкової продукції, тобто всієї вторинної інформації, яка виробляється в процесі інформаційно-аналітичної діяльності; забезпечення належних умов для швидкого і якісного пошуку інформації на сайті. Актуальним для користувачів є пошук та підбір необхідної літератури за допомогою «Віртуальної довідки». Важливим є й інформування про події (наукові конференції, презентації, виставки, дні відкритих дверей та ін.), заплановані в бібліотеці. Постановка цього завдання вкрай важлива і для користувачів, і для бібліотеки, адже саме таким чином відбувається двостороння співпраця бібліотеки з користувачами. З одного боку, бібліотека підвищує свій рейтинг, поширює інформацію про свою діяльність, а з іншого – у відвідувачів виникає унікальна можливість взяти участь у наукових конференціях, відвідати інформативні виставки, розширити коло захоплень. Також велике значення має надання доступу до бібліотечних продуктів (електронних каталогів, бібліографічних матеріалів, інформаційно-аналітичної продукції) та забезпечення доступу до повнотекстової нормативно-правової, методичної, наукової та іншої літератури [1].

Питання комунікативної діяльності наукових бібліотек (далі – НБ) ЗВО нами вивчалось спільно з молододу дослідницею М. Дьячковою (магістр інформаційної, бібліотечної та архівної справи). Наразі здійснено аналіз інтернет-комунікації п'яти НБ ЗВО України (Маріупольського

державного університету, *далі – МДУ*; Національного університету «Киево-Могилянська академія», *далі – НаУКМА*; Львівського національного університету ім. І. Франка, *далі – ЛНУ*; Одеського національного університету ім. І. Мечникова, *далі – ОНУ*; Харківського національного університету ім. В. Каразіна, *далі – ХНУ*). Кожна з досліджуваних бібліотек має власний веб-сайт. Сьогодні це є вимогою часу. Вказані НБ у всесвітній мережі можна знайти за наступними адресами:

- НБ МДУ – <http://slibr.mdu.in.ua/> [8];
- НБ НаУКМА – <http://www.library.ukma.edu.ua> [9];
- НБ ЛНУ – <http://library.lnu.edu.ua> [7];
- НБ ОНУ – <http://lib.onu.edu.ua> [10];
- ЦНБ ХНУ – <http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr/> [12].

Офіційні веб-сторінки НБ репрезентують бібліотеку у всесвітній мережі та надають користувачам інформацію про історію бібліотеки, склад її фондів, останні новини, послуги та сервіси. Кожна з досліджуваних бібліотек пропонує користувачам доступ до електронних ресурсів бібліотеки, а саме: електронного каталогу, електронної бібліотеки, електронного репозитарію. Також бібліотеки надають тестовий доступ до повнотекстових світових інформаційних ресурсів. Веб-сайти мають зручний інтерфейс, стриману кольорову гаму, адекватно відображають інформацію.

Оскільки НБ НаУКМА має в своєму підпорядкуванні структурні підрозділи, то існують і їх відповідні веб-сайти. Окрім офіційного веб-сайту співробітники цієї бібліотеки також підтримують та наповнюють інформацією веб-сайти Американської бібліотеки НаУКМА, Американських куточків в Україні, ElibUkr, «Наукові записки НаУКМА», «Магістеріум». Більшість сайтів розглянутих НБ мають таку зручну функцію, як карта сайту, що полегшує навігацію. Багатомовну версію (англійську та російсь-

ку) підтримують сайти НБ НаУКМА і ОНУ, ЦНБ ХНУ.

Здійснивши аналіз веб-сайтів НБ ЗВО, можна стверджувати, що цей засіб комунікації є ефективним та необхідним. Сайт НБ – це інформативний, оперативний та зручний комунікаційний канал. До основних позитивних моментів діяльності досліджуваних офіційних веб-сторінок НБ віднести такі: подання вичерпної інформації про історію та структуру бібліотечної установи, про послуги та сервіси бібліотеки; можливість доступу до електронних ресурсів бібліотеки (каталогу, репозитарію) та світових баз даних.

Однак є і недоліки в досліджуваних веб-сайтах. Зокрема, некоректне відображення веб-сторінки ЦНБ ХНУ, що свідчить про необхідність модернізації сайту; лише 2 з 5 веб-сайтів пропонують анонси запланованих подій та послугу Online-консультації; нормативно-правові акти щодо діяльності бібліотек та звітні матеріали представлені частково або ж розміщені на сайті університету.

Для інформування користувачів окрім офіційних веб-сторінок в мережі Інтернет співробітникам НБ активно застосовуються сторінки в соціальних мережах. Сьогодні, за викликом часу, кожна організація має свою офіційну сторінку у певній соціальній мережі. Такий вид комунікаційного каналу дозволяє встановити неформальний контакт з користувачами. Соціальні сервіси розширюють професійні контакти, заохочують пошук нового стилю й пріоритетів, творчої волі, ідей співробітництва та їхньої реалізації у бібліотечній галузі, формують позитивний імідж книгозбірень, допомагають закріпити кредит довіри до них у користувачів та інших учасників інформаційного суспільства, стимулюють останніх стати партнерами у розвитку бібліотек.

Під час дослідження кожної з цих форм О. Мар'їною було запропоновано перелік основних соціальних сер-

вісів, що можуть бути корисними для бібліотек: професійні співтовариства у межах соціальних медіа для обміну досвідом; співтовариства для виявлення споживчого інсайту: сервіси, у межах яких кожен відвідувач може висловити свою ідею, а інші – проголосувати за неї; wiki-портали: сайти, інтерфейс яких побудований за принципами, що максимально спрощують можливість спільного створення і редагування єдиного контенту; user generated-конкурси, у межах яких користувачам пропонується розробити дизайн сайту, продукту, новий вид послуги тощо, які дають змогу не лише отримувати значну кількість нових ідей, а й створювати потужні інформаційні приводи, демонструють готовність до співпраці; тегування: сервіси зберігання, публікації та упорядкування закладок у соціальних медіа; підкасти в медіа-хостингах, що уможливають розміщення фото-, відео- та аудіоматеріалів; сервіси для зберігання, обміну та спільної роботи над інформаційними об'єктами в режимі он-лайн; feed-агрегатори: програми для читання RSS-стрічок; рекомендаційні системи, які надають можливість демонструвати користувачам соціальних медіа думку інших відвідувачів, враховуючи соціальний граф, автоматично збирати найцікавіший контент на сайті та персоналізувати його; соціальні share-сервіси: ресурси для зберігання та транслявання інформаційних об'єктів у різних форматах; соціальні медіасховища: сервіси для спільного зберігання мультимедійних файлів; mashup-додатки: портальні технології, що уможливають створення «гібридних» форм сайтів, порталів, та інші технологічні рішення; сервіси відеоконференцій [6].

Наразі кожна з досліджуваних НБ ЗВО для презентації та популяризації своєї діяльності має власну офіційну сторінку у соціальній мережі Facebook. Зазначена соціальна мережа надає можливість створювати профіль установи, спілкуватися з іншими окремими користувачами чи

установами, обмінюватися даними (фотографіями, документами, аудіо-, відео-файлами та ін.). Доступ до відповідної соціальної мережі є безкоштовним. Сторінки НБ інформаційно наповнені новинами про діяльність бібліотек; містять її контактні дані, геолокацію, фото та відео матеріали; анонують найближчі події. Для анонсування подій Facebook має зручну функцію – можливість створювати профілі заходів з розміщенням там усієї необхідної інформації та запрошувати відповідних користувачів. На сьогодні відповідна функція не використовується бібліотеками МДУ та ХНУ. Також соціальна мережа надає змогу користувачам залишити відгук щодо діяльності установи, що є ефективним засобом налаштування зворотного зв'язку. Іншими популярними соціальними мережами, що використовуються НБ ЗВО для здійснення комунікаційної діяльності, є Twitter, Instagram.

За даними, розміщеними на офіційних веб-сайтах НБ, та звітними матеріалами, найбільш активно можливостями соціальних мереж користуються НБ НаУКМА та НБ МДУ. Бібліотекою НаУКМА, включаючи її структурні підрозділи, ведеться 4 сторінки у Facebook, 3 сторінки у Twitter (соціальна мережа для ведення мікроблогів), 2 сторінки у YouTube (відеохостинг), а також сторінки у Flickr (фотохостинг), LinkedIn (соціальна мережа для пошуку та встановлення ділових контактів), SlideShare (соціальний сервіс для розміщення та обміну презентацій), Instagram (соціальна мережа для обміну фото- та відеоматеріалами). Бібліотекою МДУ, окрім офіційної сторінки у Facebook, ведеться спеціалізована сторінка «Бібліотека – науковцю», сторінка центру «Вікно в Америку» Window on America Mariupol; також функціонують сторінки в Instagram, SlideShare, Flickr, Pinterest (фотохостинг). Цими ж НБ використовується інший популярний комунікаційний канал – інтернет-блог. НБ МДУ пропонує до уваги

авторські блоги співробітників «Бібліо.net: Суб'єктивно про книги, бібліотеки та бібліотекарів», «БібліоОпус: Про літературу, літераторів і не тільки», літературна платформа «Догори сторінками». НБ НаУКМА ведеться блог «Могилянська Бібліотекарка».

Отже, соціальні мережі є важливою складовою забезпечення ефективної комунікації НБ з користувачами. Вони дозволяють оперативно та у зручній формі інформувати значний пласт аудиторії про події та послуги бібліотеки.

Таким чином, в сучасних умовах комунікативна діяльність НБ ЗВО здійснюється не лише у традиційній формі (довідково-бібліографічне обслуговування, виставкова робота), а й за допомогою новітніх інформаційно-телекомунікаційних методів, що надає змогу більш якісно та оперативно здійснювати обмін інформацією та задовольняти потреби користувачів.

Література

1. Грогуль О. Аналіз веб-сайтів Обласних бібліотек (на прикладі Рівненської державної обласної бібліотеки та Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського) // Вісник Львівського університету. Сер. : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. 2012. Вип. 7. С. 172–181.
2. Дьячкова М.А. Веб-сайти як засіб здійснення комунікативної діяльності бібліотек ВНЗ // Дебют : зб. тез доповідей студентів історичного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки – 2017 / за заг. ред. К.В. Балабанова, О.В. Булатової. Маріуполь : МДУ, 2017. С. 105–106.
3. Дьячкова М.А. Формування комунікативної політики наукових бібліотек ВНЗ у забезпеченні сталого розвитку України // Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства : зб. мат. Міжнар. наук.-практ. конф., Маріуполь, 15 листопада 2017 р. / Маріупольський державний університет. Маріуполь : МДУ, 2017. С. 84–85.
4. Копанєва В. Бібліотека в системі наукової електронної кому-

- нікації // *Бібліотечний вісник*. 2007. №5. С. 3–9.
5. Манякіна О.С. Застосування інтернет-комунікації в бібліотечних установах // *Актуальні проблеми науки та освіти : зб. мат. XXI підсумкової науково-практичної конф. викладачів МДУ / за заг. ред. К.В. Балабанова*. Маріуполь : МДУ, 2019. С. 129–131.
 6. Мар'їна О. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії // *Вісник Книжкової палати*. 2012. №8. С. 19–21.
 7. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І. Франка : офіц. сайт. URL: <http://library.lnu.edu.ua/bibl/>.
 8. Наукова бібліотека Маріупольського державного університету : офіц. сайт. URL: <http://slibr.mdu.in.ua/>.
 9. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» : офіц. сайт. URL: <http://www.library.ukma.edu.ua/>.
 10. Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І. Мечникова : офіц. сайт. URL: <http://lib.onu.edu.ua/ua/>.
 11. Філіпова Л. Питання змісту бібліотечних Web-сайтів в Інтернеті // *Бібліотечна планета*. 2003. №3. С. 12–15.
 12. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна : офіц. сайт. URL: <http://www.library.univer.kharkov.ua/ukr/>.

УДК 378.091.12.011.3-051

*Мельник Анастасія Миколаївна,
аспірантка кафедри історичних
дисциплін МДУ*

Педагогічний такт як складова професійної діяльності викладача закладу вищої освіти

*Ключові слова: педагогічний такт, викладач, педагог,
спілкування.*

В основі освітнього процесу у закладі вищої освіти (далі – ЗВО) лежить спілкування. Професійна діяльність викладача обумовлює контакт зі здобувачами вищої осві-

ти, колегами, адміністрацією навчального закладу тощо. Тому від того, яким чином буде побудоване спілкування, залежить ефективність освітнього процесу.

Професійним «Олімпом» викладача є досягнення ним педагогічної майстерності, яка складається з професійних компетентностей, особистих якостей, педагогічної техніки, педагогічної творчості, гуманістичної спрямованості, культури мовлення, педагогічних здібностей, а також педагогічного такту [1, с. 8].

Згідно з тлумачним словником української мови, слово «тактовність» означає почуття міри, що підказує правильне розуміння або оцінку явищ дійсності [5, с. 25]. Такт реалізується через мову і стиль поведінки [4, с. 464].

Педагогічний такт уявляє собою педагогічно грамотне спілкування в складних педагогічних ситуаціях, уміння знайти педагогічно доцільний і ефективний спосіб впливу, відчуття міри, здатність швидко оцінювати ситуацію і знаходити оптимальне рішення [3, с. 39–40]. Педагогічний такт також проявляється в умінні керувати своїми почуттями, не втрачати врівноваженість у поєднанні з високою принциповістю та вимогливістю, а також з чуйним людським ставленням [4, с. 463] до всіх без винятку учасників освітнього процесу.

Педагогічний такт є формою реалізації педагогічної моралі в діяльності викладача [3, с. 56]. Він ґрунтується на глибоких знаннях психології та індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу і виступає важливою умовою ефективності впливу на останніх [6, с. 108]. До того ж, тактовність підносить авторитет самого викладача. Ще у XIX ст. видатний педагог К. Д. Ушинський вказував на те, що педагогічний такт є по суті психологічним тактом, який потрібний педагогу у тій же мірі, як і літератору, поету, оратору, актору, політику, проповіднику, тобто всім тим особам, які так чи інакше думають впливати на душу

інших людей [7, с. 46].

Основними показниками педагогічного такту викладача є: людяність без зарозумілості; вимогливість без брутальності та причепливості; педагогічний вплив без наказів та приниження особистої гідності; уміння висловлювати вказівки та прохання без зарозумілості; уміння слухати співрозмовника, не виявляючи байдужості та вищості; урівноваженість, самовладання і діловий тон спілкування без дратівливості та сухості; простота в спілкуванні без фамільярності та панібратства; принциповість і наполегливість без упертості; гумор без посміху; скромність без удаваності [4, с. 464].

Тактовний педагог володіє великим запасом найрізноманітніших засобів впливу: сила волі, стриманість, спостережливість, уважність, послідовність, вимогливість, кмітливість, іронія, гумор, усмішка, погляд, відтінки голосу. Однак наявність даного запасу засобів не означає володіння педагогічним тактом, хоч і є його необхідною умовою. Свідченням володіння педагогічним тактом є вміння застосовувати кожний засіб впливу відповідно до конкретної ситуації [2, с. 91].

Таким чином, невід'ємною складовою професійної діяльності викладача ЗВО має бути володіння педагогічним тактом, що є фундаментом для формування педагогічної майстерності. Педагогічний такт дозволяє викладачу здійснювати вплив на оточуючих і підтримує його високий авторитет. Дана якість особистості педагога сприяє попередженню та вирішенню конфліктних ситуацій, встановленню доброзичливих відносин з іншими учасниками освітнього процесу, що в комплексі сприяє ефективності останнього.

Література

1. Кайдалова Л.Г., Щокіна Н.Б., Вахрушева Т.Ю. Педагогічна майстерність викладача : навч. посіб. Харків : Вид-во НФаУ,

2009. 140 с.

2. Колісник Л. Педагогічний такт – основа формування педагогічної майстерності студента вищої школи // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. / Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини 2010. Вип. 35. С. 90–95.
3. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / О.В. Малихін, І.Г. Павленко, О.О. Лаврентьєва, Г.І. Матукова. Сімферополь : Дайфі, 2011. 270 с.
4. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.Л. Ортинський. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
5. Тактовність // Словник української мови : в 11 т. / Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР ; гол. редкол. І. К. Білодід. Київ : Наукова думка, 1979. Т. 10 : Т-Ф. С. 25.
6. Теорія і методика викладання в вищій школі : конспект лекцій з навчальної дисципліни : навч. посіб. для підготовки докторів філософії очної форми навчання, які навчаються за спеціальністю 133 – «Галузеве машинобудування» / КПІ ім. І. Сікорського ; уклад. І.О. Казак. Київ : КПІ ім. І. Сікорського, 2018. 116 с.
7. Ушинский К.Д. Собрание сочинений : в 11 т. / К.Д. Ушинский. Москва ; Ленинград : Изд. акад. пед. наук РСФСР, 1950. Т. 8 : Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии, т. 1. 776 с.

УДК 378.091.2-051:070

*Піддубний Сергій Анатолійович,
асистент кафедри соціальних
комунікацій МДУ*

Розвиток творчої компетентності майбутніх спеціалістів соціальних комунікацій

Ключові слова: творчість, журналістика, соціальні комунікації.

Основою розвитку сучасної освіти є компетентнісно орієнтовний і безперервний органічний процес набуття знань, навичок і формування конкурентно спроможної особистості на ринку праці. Цей принцип функціонування сучасної системи підготовки спеціалістів у закладах вищої освіти (*дали – ЗВО*) став цариною у формуванні вимог наряду підготовки майбутніх фахівців у галузі соціальних комунікацій. Серед професійних компетентностей майбутнього журналіста відзначаємо здатність до формування інформаційного продукту та продукування інформаційного контенту [2]. Ці дві компетентності мають відношення до творчості і креативу, що в сучасних умовах – завершення переходу України до інформаційного суспільства – є першою ознакою успішності і перспективності молодого спеціаліста – випускника ЗВО.

Проблемам формування творчої компетентності здобувачів в процесі їхньої фахової підготовки присвячені роботи А. Данилової, С. Зинов'єва, Н. Кузьміної, Ю. Косенко, М. Лазарева, С. Сисоєвої, Н. Федоренко, В. Цибульської Н. Черкасова, тощо. Достатня кількість досліджень з обраної проблематики свідчить про актуальність проблеми розвитку вказаної компетентності.

Для досягнення мети дослідження розкриємо зміст об'єкту. Творча компетентність – це знання, уміння, навички, ставлення, необхідні для успішної творчої діяльності, та можливість використати їх в житті, на практиці. Творча компетентність, на думку О. Борисової, містить такі аспекти, як мотивація, ціннісні орієнтації, емоційний досвід [1].

Досягнути поставленої мети освітньо-професійної програми не можливо тільки в процесі отримання теоретико-професійних знань у форматі лекцій, семінарів, практичних занять. ЗВО має створити комфортний майданчик і, найголовніше, товариську атмосферу для здобувачів. Саме комфортні умови для самовираження здобувача у процесі

засвоєння дисциплін створюють поле відкритої і оригінальної творчої діяльності [1]. Розвиток творчої компетентності здобувачів в галузі соціальних комунікацій можливий лише за наступних умов:

- існування у ЗВО творчих й експериментальних лабораторних майстерень і майданчиків;
- високий рівень підтримки та заохочення здобувачів у їх діяльності з боку викладача, адміністрації та інших здобувачів;
- впровадження різних форм спільної активності викладача і здобувачів;
- широка пропозиція різних форм навчання та практик;
- диференціація форм оцінювання;
- поєднання теоретичного і прикладного аспекту у підготовчій діяльності;
- безпосередній зв'язок із засобами масових комунікацій;
- створення бази (депозитарію) зразків успішного і оригінального творчого контенту і продуктів.

Створення означених умов для здобувачів вищої освіти надає багатоманітності шляхам у виявленні, підтримці, мотивації та продукуванні творчої діяльності здобувача і, як наслідок, формування творчої компетентності.

Важливим аспектом розвитку творчої компетентності здобувачів є приклад викладача. На думку С. Сисоєвої, підготовка майбутнього спеціаліста до творчої роботи починається з підготовки самого викладача, його відкритості й об'єктивності. Набуття викладачем достатнього рівня психолого-педагогічної мотивації, вироблення у собі продуктивного педагогічного мислення, досягнення механізмів формування творчої ситуації, залучення досвіду інших колег з адаптацією до власних навчально-методичних потреб забезпечить ефективний результат у процесі формування творчої компетентності у здобувачів [3, с. 205].

Освітній процес у ЗВО скерований на відкриття,

формування нових та удосконалення існуючих у здобувача якостей, а тим паче творчих. Тому, завданням кожного науково-педагогічного працівника є скерувати спеціаліста у сфері соціальних комунікацій на шлях творчого осмислення нових знань з дисциплін, а також, допомогти повірити у власний успіх [7, с. 685].

Сучасний перелік дисциплін з підготовки фахівця з соціальних комунікацій є достатньо широким для реалізації творчого потенціалу викладача і здобувачів: від видавничої справи і копірайтингу до створення прямиоефірного контенту радіо і телебачення, web-дизайну. Робота журналіста постійно пов'язана зі створенням нового матеріалу, поєднання різних носіїв інформації та розміщення отриманого продукту на різних засобах масової комунікації з урахуванням аспектів оперативності, актуальності та оригінальності. Саме ці професійні навички, що є нічим іншим як творчою компетентністю, формуються у здобувача засобами вищої школи в межах освітніх програм і стандартів.

На прикладі дисципліни «Фотожурналістика та фотомистецтво», яка є обов'язковою до вивчення на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти у здобувачів освітньої програми «Журналістика», можемо розглянути форми роботи, що є більш дієвими у формуванні творчої компетентності здобувачів.

Перш за все, це створення портфоліо з авторськими фотоматеріалами. Цей фотопродукт надає змогу здобувачу представити на розсуд власні ідеї, починаючи від того, у якій формі оформити портфоліо (електронний, фізичний формат, аналогові чи цифрові фото), до змісту і форм самого фотоматеріалу. До створення портфоліо залучаються здобувачі у якості фотографа, асистента, редактора, моделі. Кожне портфоліо індивідуальне, але зберігається можливість долучати інших учасників освітнього процесу з метою обміну досвідом і вироблення компетентностей команд-

ної роботи та співпраці.

Одним з найскладніших творчих продуктів для здобувачів є створення фоторепортажу та фотонарису. Фоторепортаж має інформативний напрямок, а фотонарис – художньо-публіцистичний. Їх об'єднують загальні вимоги професійної журналістики, а саме – наявність загальноприйнятих елементів: світлина, підпис, коментар, логічна послідовність матеріалів та наративу. Складність для здобувача у тому, що фотонарис – фотоісторія однієї людини – передбачає надання особливої винятковості кожній життєвій історії в обсязі 5–8 світлин. Таким чином, здобувачі мають представити на розсуд аудиторії унікальні історії простих людей, що досягається лише завдяки творчій уяві у презентації кожного елемента фотонарису (художньо оформлений текст, цікаві вислови героїв фотонарису, поетична форма тощо), пошуку дійсно особливого в житті рідних людей, що вирізняє їх з поміж усіх інших.

Фоторепортаж вимагає оперативного нестандартного бачення стандартної події. Здобувач має представити фоторепортаж з 10–13 фотографій (інколи із залученням нефотографічних матеріалів) події, розкривши її значення для регіону або країни. У цьому завданні важливо як саме зроблені фотоматеріали, чи розкривають вони глибину об'єктів події, чи мають логічний зв'язок між собою і чи цікаві вони читачу.

Творчі здібності розвиває завдання зі створення макету фотоальманаху або підготовки однієї конкурсної роботи до виставки-конкурсу робіт здобувачів. Складність полягає у тому, що авторські фотографії мають бути на актуальну тему, високої якості й оригінального змісту. В більшості випадків здобувачеві важко виконати саме завдання презентації однієї роботи через невміння обрати перспективний та успішний продукт з поміж вже оцінених іншими матеріалів. Альманах же вимагає не тільки вдало

підібрати матеріал, а й за допомогою відповідних програм інтегрувати це в текст, уникаючи банальності друкованих засобів масової комунікації [4].

Важливо зазначити, що рівень творчості здобувачів залежить від рівня творчого підходу до завдань та процесу навчання викладача. На думку О. Щирбул, саме викладач в межах цілеспрямованого педагогічного процесу допомагає здобувачу досягти результативної творчої діяльності [5, с. 121]. Тобто, іншими словами, приклад викладача та умови, які він створив, прямо впливають на наявність та якість творчої діяльності здобувача.

Отже, творча компетентність є важливою запорукою формування конкурентоспроможного спеціаліста з соціальних комунікацій. Саме приклад викладача, його об'єктивність і уважність, комфортна та креативна база ЗВО, зорієнтована на вироблення майбутніх технологій, створюють умови для виявлення, розкриття і вдосконалення навичок творчої діяльності. Це відбувається як на загальному рівні, так і в межах окремої дисципліни.

Література

1. Борисова О. Розвиток творчої особистості у контексті професійного навчання // Сучасне довілля: реалії та перспективи : V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 18 жовтня 2012 р. URL: http://www.ird.npu.edu.ua/files/borisova_o.pdf. Дата звернення: 30.03.2019.
2. Освітньо-професійна програма «Журналістика»: схвалена засіданням Вченою Радою МДУ, протокол №11 від 17.05.2018 р. URL:http://mdu.in.ua/Ucheb/OPP/bak/reklama_ta_zvjazki_z_gromadskistju.pdf. Дата звернення: 30.03.2019.
3. Сисоева С. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури : моногр. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство Едельвейс», 2014. 404 с.
4. Фотожурналістика та фотомистецтво : комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни для спеціальності 061 Журналістика / укл. Г. Нищук, С. Піддубний.

Маріуполь : МДУ, 2019. 62 с.

5. Щирбул О. Розвиток творчих здібностей студентів при використанні інформаційно-технічних засобів навчання // Наукові записки. Серія : Проблеми методики фізико-математичної та технологічної освіти. 2016. Вип. 9 (III). С. 120–123.
6. Явоненко М. Творча компетентність особистості як запорука її життєвого успіху // Портал ІОП «Технології дистанційної освіти». URL: http://tdo.at.ua/publ/rozvitok_tvorchosti/tvorcha_kompetentnist/4-1-0-12. Дата звернення: 30.03.2019.
7. Яланська С. Творча компетентність як механізм успішної психолого-педагогічної діяльності // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр.. Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Вип. 28. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. С. 682–692.

УДК 37.015.3:005.32

*Поклад Таїсія Миколаївна,
асистент кафедри італійської
філології МДУ*

Способи реалізації мотиваційного компоненту в процесі оволодіння іноземними мовами, зокрема італійською

***Ключові слова:** мотивація, мотиваційний компонент, навчальна мотивація, зовнішня мотивація, внутрішня мотивація, іноземна мова, італійська мова, способи реалізації мотиваційного компоненту.*

На сучасному етапі розвитку педагогіки та гуманітарних наук мотивація являє собою сукупність рухомих сил, які спонукають людину до діяльності, що має певну цільову спрямованість. Інакше кажучи, мотивація є невід'ємним компонентом будь-якої діяльності людини. Сам

процес мотивації будується навколо потреб людини, які і є основним об'єктом впливу, з ціллю спонукати людину до певної дії. Зарубіжні дослідники Ж. Годфруа та К. Мадсен під поняттям «мотив» розуміють міркування, згідно з яким суб'єкт (людина) повинен діяти [1]. Переважна кількість дослідників одноставні у думці, що мотивація – це спонукання, намір або певна мета. Тому до трактування цього поняття потрібно підходити комплексно, враховуючи всі можливі аспекти, зокрема ті, що пов'язані з процесом оволодіння іноземними мовами.

Слід охарактеризувати основні види мотивації, які мають місце в процесі навчання, зокрема іноземній мові. Разом вони складають навчальну мотивацію, яка визначається рядом специфічних факторів:

- особливості студента (стать, самооцінка, рівень інтелектуального розвитку);
- особливості викладача і його ставлення до власної педагогічної діяльності;
- організація навчального процесу;
- специфічні особливості дисципліни, що викладається (в даному випадку – іноземної мови, зокрема, італійської) [2, с. 122–127].

На підставі зазначених вище факторів навчальну мотивацію можна розділити на *зовнішню* і *внутрішню*.

Варто зазначити, що зовнішня мотивація не пов'язана безпосередньо зі змістом предмета, а обумовлена зовнішніми факторами, наприклад:

- *мотивом досягнення* – викликаний прагненням студента досягати успіхів і високих результатів у будь-якій діяльності, в тому числі й у вивченні іноземної мови (наприклад, для відмінних оцінок, отримання диплома);
- *мотивом самоствердження* – прагненням утвердити себе, отримати схвалення інших людей (студент вчить іноземну мову, щоб отримати певний статус в суспільстві);

- *мотивом ідентифікації* – прагненням студента бути схожим на іншого, а також бути ближче до своїх кумирів і героїв (наприклад, щоб розуміти тексти пісень улюбленої групи);
- *мотивом афіліації* – прагненням до спілкування з іншими людьми (студент може вчити іноземну мову, щоб спілкуватися з друзями-іноземцями);
- *мотивом саморозвитку* – прагненням до самовдосконалення (іноземна мова служить засобом для духовного збагачення і загального розвитку студента);
- *соціальним мотивом* – пов'язаним з усвідомленням суспільного значення діяльності (студент вивчає іноземну мову, тому що усвідомлює соціальну значимість навчання) [2, с. 129–130].

Підкреслимо, що провідна роль в реалізації мотиваційного компоненту в процесі навчання, зокрема в процесі оволодіння іноземною мовою, належить саме викладачу. Тому при викладанні іноземної мови необхідно мати точне уявлення про те, які саме способи зможуть реально допомогти студентам в підвищенні рівня їхньої мотивації. В конкретному випадку відбувається вплив на зовнішню мотивацію з боку викладача, тому він повинен будувати лекційний та практичний матеріал таким чином, щоб студенти могли чітко бачити свої успіхи в процесі оволодіння іноземною мовою.

В цьому випадку, говорячи про італійську мову, можуть бути задіяні різні джерела, насамперед, автентичні матеріали:

- 1) *італійські мультфільми* (для студентів початкового рівня володіння мовою А1-А2);
- 2) *кінофільми* (для студентів середнього рівня володіння мовою В1-В2);
- 3) *художні книги, газети, журнали* (обираються відповідно до рівня володіння студентами іноземною мовою) [3].

Слушним для українських закладів вищої освіти, де навчають італійській мові, є запозичення з європейських університетів принципу поділу навчальних дисциплін, а саме вивчення окремих елементів мови у рамках окремих дисциплін: читання, письмо, аудіювання, мовлення. Зазначений підхід до вивчення мови перекриває традиційний навчальний курс, тобто вивчення мови у сукупності є менш ефективним, адже увага студента повинна концентруватися на кожному окремому елементі для досягнення у повному обсязі гарного результату у навчанні.

Урізноманітнення процесу навчання завдяки грамотному добору начальних дисциплін – основний засіб досягнення високого рівня мотивації в учнів. Важливо також у процесі навчання давати студентам повністю занурюватись в іноземне середовище.

Зробивши аналіз дієвих європейських методів навчання, які мотивують студентів ефективно вивчати італійську мову, можемо виокремити наступні:

- 1) *лінгвістична гра* – в ході лінгвістичної гри студенти розвивають необхідні для складання іспитів мовну та комунікативну компетенції; дані методики також є необхідним компонентом підготовки до італійських міжнародних іспитів: PLIDA, CILS;
- 2) *італійська через музику* – навчання мови, засвоєння нової лексики відбувається через прослуховування італійської музики, засвоєння відомостей про композиторів та авторів пісень, що сприяє розвитку аудіовізуальних навичок у студентів;
- 3) *кінолінгвістичний аналіз* – засвоєння мови та її граматичної системи на будь-якому з рівнів навчання (A1-C2) відбувається через аналіз короткометражних італійських стрічок: розглядаються герої стрічки, обговорюються теми та ідеї фільму, основні сюжети, що дозволяє студентам вивчати мову на прикладі реальних життєвих історій та ситуацій;

4) *інтерпретація художніх текстів* – у ході дисципліни на більш досвідчених рівнях володіння мовою здійснюється аналіз літературних прийомів та методів, розвивається творче мислення, студенти намагаються самостійно складати короткі вірші італійською мовою, що сприяє значному збагаченню особистісного словникового запасу.

Отже, для сприяння підвищенню рівня мотивації у процесі оволодіння італійською мовою варто використовувати саме творчі засоби навчання, активно використовувати автентичні матеріали. Італійська культура є однією з найбільш колоритних культур в усьому світі, що позитивно впливає і на значне збільшення мотивації у студентів у процесі оволодіння італійською мовою.

Література

1. Madsen K.B. Modern theories of motivation. Copenhagen : Verl. Psychol., 1959. 200 p.
2. Готлиб Р.А. Социальная востребованность знания иностранного языка // Социологические исследования. 2009. №2. С. 122–127.
3. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод. посіб. / авт.-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. Київ : А.П.Н., 2002. 135 с.

УДК 340.114.5

*Северінова Олександра Борисівна,
кандидат політичних наук, доцент кафедри
права та публічного адміністрування МДУ*

Проблеми викладання правових дисциплін для неюридичних спеціальностей

Ключові слова: правова культура, правосвідомість, права людини, праворозуміння, викладач-правознавець, правове виховання.

Сучасна система отримання вищої освіти в Україні в переважній більшості закладів вищої освіти (*далі – ЗВО*) передбачає щорічне опанування великої кількості дисциплін. На відміну від європейських країн, де вибір дисциплін, а також викладачів є обов'язковим правом студента, і зазвичай кількість необхідних для опанування предметів протягом року становить не більше 4-5, у національних університетах кількість предметів сягає 10-15 на рік.

Отже, не поглиблюючись в загальний аналіз якості такого підходу, в даному дослідженні пропонується звернути увагу на окремі проблемні питання викладання правових дисциплін студентам неюридичних спеціальностей.

«Основи правознавства», «Трудове право», «Права людини», «Право інтелектуальної власності» та ін. – галузі права, що є обов'язковими та є частиною програми підготовки студентів кваліфікаційного рівня «Бакалавр» всіх спеціальностей [1].

Серед труднощів, з якими стикається викладач-правознавець, виділяють стійке, стереотипне розуміння студентів, яке формується у штамп «право – це для юристів», що майже одразу нівелює такі поняття, як «правова культура», «правосвідомість», «права людини», «праворозуміння» тощо [2, с. 30–31].

Перед викладачем на початку курсу стоїть завдання аргументовано переконати аудиторію, що право, закони і конституція створювалися не для юристів, а для людей. Для юристів все це – лише інструменти професійної діяльності, як скальпель для хірурга чи цеглини для будівників. Ще в античні часи, коли лише починали формуватися перші держави світу, люди переважно інтуїтивно розуміли, що таке добре, а що погано, що є добро, а що справедливість. До речі, саме так звучить давньоримське прислів'я, якому вже більше двох тисяч років: «Право – це втілення добра та справедливості» [3, с. 29].

З цього твердження логічно витікає наступне питання, яке доведеться розв'язати зі студентами, а саме: «Яка мета і призначення права?».

Уникаючи поглинання студентів в складні та громіздкі юридичні дефініції, ставлячи питання: «Для чого потрібно право?», доцільно поставити питання на кшталт: «Для чого потрібен світлофор?» Це звичайно викличе іронічну дискусію, але таким чином прикінцевим положенням цієї дискусії повинен бути висновок, що ми живемо в правовій державі, де панує закон. Добрий він чи поганий, справедливий чи ні, але він має бути, і це набагато краще, ніж взагалі ніякого, бо всесвітня історія зафіксувала багато випадків, коли приймалися рішення взагалі відмовитися від права та законів і збудувати ідеальне суспільство, повне свободи, але всі ці ідеї приводили до повного хаосу та жахливих наслідків. Отже, як перехід-перехрестя має чіткі правила, так і вся людська життєдіяльність повинна регулюватися встановленими нормами – нормами права.

Враховуючи раніше вказану і обгрунтовану позицію щодо законів та права загалом, яке створюється не для юристів, а для кожного громадянина, вивчення студентами правових дисциплін повинно також базуватися на зрозумілих їм аргументах та спонукати студентів до спроб самостійного осмислення подій та процесів, що відбувались в українській державі і сприяли формуванню та розвитку українського законодавства. Досягнення цієї цілі, а саме вдосконалення студентського праворозуміння, реалізується, перш за все, через закладку основ правової грамотності у всіх навчальних закладах, які передують закладам вищої освіти.

Викладання нормативних юридичних дисциплін загальної підготовки для неюридичних спеціальностей саме тому і викликає низку труднощів, бо відсутня базова правова грамотність та правова культура, що прищеплю-

ється з народження в родині, в дошкільних навчальних закладах та починається з початкових класів, а не випускного класу, як є зараз. В розробках навчально-виховних програм вихователів дитячих садків доцільно додати заходи, які будуть спрямовані на підвищення правової культури та правової грамотності вихованців, тобто будуть сприяти правовому вихованню. Дітям в ігровій формі (рольові, ситуаційні ігри, перегляд анімаційних тематичних роликів тощо) буде цікаво дізнатися, що, незважаючи на свій вік, вони вже також мають цілий комплекс особистих прав і є частиною великої держави. Це – необхідний і найважливіший крок, бо саме права людини є найвищою соціальною цінністю [4, ст. 3]. І чим раніше людина почне себе асоціювати з правами та державою, тобто встановлювати тісний взаємозв'язок між державою і собою, тим кращим і повноціннішим буде реалізація прав людини, особиста реалізація людини і громадянина. Вивчення правознавства в 11 класах загальноосвітньої школи також вважається не своєчасним, бо вже з 14 років людина починає нести кримінальну відповідальність, про яку не має ніякого уявлення, бо на попередньому шляху не набула необхідних базових правових знань. А незнання законів, як відомо, не звільняє від відповідальності.

Отже, враховуючи все викладене, слід зазначити, що необхідність впровадження завчасних заходів правового виховання є не тільки запорукою якісного освоєння академічного курсу права, а й, головне, гарантією виховання самодостатнього та досвідченого покоління.

Література

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Дата оновлення: 01.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/Laws/show/1556-18>.
2. Основи правознавства : навч. посіб. / за заг. ред. І.В. Венедіктової, Т.Є. Кагановської. Харків : ХНУ ім. В.Н. Кара-

зіна, 2007. 349 с.

3. Калюжний Р.А., Вовк В.М. Римське приватне право : підручник для вищ. навч. закл. Київ : МП Леся, 2014. 240 с.
4. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.

УДК 378.091.2-051:37

*Стасенко Єлизавета Андріївна,
асистент кафедри італійської
філології МДУ*

Професійна підготовка викладачів перекладу закладу вищої освіти

***Ключові слова:** перекладач, професійна підготовка, викладач перекладу, компетенція викладача перекладу.*

Як відомо, ведення перекладацької діяльності почалося ще у давнину, коли встановлювалися перші контакти між різномовними племенами. Письмові перекладачі з'явилися із появою писемності, завдяки чому стали можливі взаємодія та взаємозбагачення культур. Тому, оскільки перекладацька діяльність має багатовікову історію, існує безліч досліджень, в яких підіймаються питання перекладацьких компетенцій, видів, способів, прийомів перекладу, особливостей перекладу певних мовних явищ тощо. Однак, внаслідок свого міждисциплінарного характеру, у самостійну науку переклад сформувався лише на початку ХХ сторіччя, а підготовка викладачів стала темою наукових досліджень лише у другій половині ХХ сторіччя [1, с. 298–299]. Хоча багато навчальних закладів навчали студентів перекладацької майстерності, у ХХ сторіччі жоден заклад вищої освіти не готував викладачів перекладу, і ніде не велися курси методики викладання цієї дисципліни [2, с. 3].

Наразі в деяких закладах вищої освіти (*далі – ЗВО*) до навчального плану студентів освітньої програми «Переклад» почали вводити курс «Методика викладання пере-

кладу», проте в Маріупольському державному університеті (зокрема, на освітній програмі «Переклад (італійська, англійська)») такої дисципліни немає. До того ж, варто зазначити, що професійна кваліфікація «Викладач перекладу» у ЗВО України додається не до всіх магістерських програм. Тому ми вважаємо актуальною тему професійної підготовки викладачів перекладу, їх компетенцій, цілей та змісту навчання.

В сучасних умовах розширення політичних, економічних, культурних міжнародних зв'язків та обміну науково-технічною інформацією, перекладацький процес розглядається як багатоаспектна діяльність, що передбачає подолання не тільки мовних, але і культурних бар'єрів, а перекладач виступає у ролі посередника між двома різномовними та різнокультурними спільнотами.

На думку О. С. Кочубей, професійна діяльність викладача перекладу вимагає знання та досвіду перекладацької роботи, а особлива увага повинна приділятися структурі та змісту предмета, перекладу й формуванню у майбутнього викладача перекладацької [1, с. 299] й професійної компетенції, яка являє собою фактор, що визначає успіх навчання.

Професійна орієнтованість викладача перекладу означає наявність перекладацьких, педагогічних, методичних, дидактичних, психологічних та інших необхідних знань, вмінь та навичок. Від викладача залежать організація та управління навчанням, підбір навчального матеріалу, вибір методичних прийомів та способів навчання відповідно до цілей навчання.

Основу кваліфікаційних вимог до викладача перекладу складають компоненти професійної компетенції, пов'язані із реалізацією цілей навчання предмету перекладу на різних рівнях, враховуючи сучасні соціальні вимоги та умови навчання.

У своєму дисертаційному дослідженні Т. В. Крюкова визначає такі базові компоненти компетенцій, якими має володіти викладач перекладу:

- 1) загальнопедагогічна компетенція (психолого-педагогічна та методична);
- 2) предметна компетенція у галузі спеціальності викладача;
- 3) лінгвокраїнознавча та філологічна компетенція;
- 4) творча, дослідницька компетенція;
- 5) професійно-значущі якості особистості [3, с. 11].

Тобто, викладати дану навчальну дисципліну повинен кваліфікований педагог, який має власний перекладацький досвід, а отже знайомий з характером перекладацької діяльності, перспективами, труднощами та умовами роботи перекладача. Сучасні можливості мережі Інтернет дають змогу викладачу перекладу, не припиняючи свою роботу у ЗВО, працювати перекладачем-фрилансером і, таким чином, постійно вправлятися у перекладі та організації роботи, вдосконалювати знання іноземної мови і свої перекладацькі вміння та навички.

Викладач перекладу повинен бути кваліфікованим мовознавцем, здатним пояснити студентам усі тонкощі семантики й стилістики, оскільки часто саме через невірне тлумачення чи вживання тих чи інших мовних одиниць у певних ситуаціях спілкування перекладачу стає важко, а іноді й неможливо забезпечити міжкультурну комунікацію.

Викладання іноземної мови майбутнім перекладачам, як і вчителям чи філологам, завжди передбачає широку загальноосвітню ерудицію в галузі країнознавства, історії, літератури рідної держави та країн, мова яких вивчається. Проте відмінним є те, що викладач перекладу має постійно поповнювати свої знання у різних вузькоспеціалізованих галузях для забезпечення розуміння і подаль-

шого перекладу текстів медичного, юридичного, економічного, технічного характеру, тощо. Перекладач має змогу обрати декілька тем і вивчати лексичні, граматичні, стилістичні особливості лише текстів даної галузі, але викладач має розбиратися у всіх сферах використання іноземної мови.

Задля вирішення перекладацьких завдань, що постають підчас роботи з текстом, важливим є передати студентам власний досвід набуття знань шляхом звернення до словників, довідкової літератури, енциклопедій, фахівців з галузі тощо.

Доцільно відзначити, що, на думку О. С. Кочубей, «суттєву роль у викладанні перекладу як навчальної дисципліни відіграє особистість викладача і його здатність знайти взаєморозуміння зі студентами» [1, с. 305]. Тобто, потрібно навчити студентів адекватно сприймати критику перекладу, але обов'язково пояснювати, чому їх варіанти помилкові, вказувати на відхилення від тексту оригіналу, знаходити причини помилок та підводити студентів до більш коректного варіанту перекладу.

Згідно зі ствердженням Л. П. Поліщук, головним шляхом опанування професії перекладача є перехід від знань – до умінь та від умінь – до навичок [4, с. 116]. Це забезпечується правильно підібраним навчальним матеріалом для закріплення теоретичної інформації. Ж. П. Таланова виділяє три підходи до підбору навчального матеріалу: індуктивний, дедуктивний та функціональний. Згідно з першим підходом, викладач обирає певну кількість текстів для перекладу протягом семестру з подальшою перевіркою, обговоренням результатів роботи та узагальненням рекомендацій щодо вирішення певних перекладацьких проблем. Дедуктивний підхід передбачає практичне навчання відповідно до обраних тем (наприклад, виконання вправ на переклад реалій, власних назв, фраз із

неособовими формами дієслова тощо). Функціональний підхід полягає у формуванні окремих навичок перекладацької діяльності за допомогою виконання відповідних практичних завдань [5, с. 10].

Задля ефективності оволодіння студентами майбутньою професією, викладач повинен використовувати навчальний матеріал, що наближений до реальних завдань професійного перекладача й оновлюється кожен рік. Головним завданням у процесі формування перекладацької компетенції є оволодіння навичками якісного та швидкого оформлення перекладацьких завдань, що передбачає також і навички використання сучасних інформаційних технологій. Доцільно зазначити, що важливим аспектом навчальних програм у ЗВО, які готують перекладачів, має бути можливість навчання або перекладацької практики у країні, мова якої вивчається, оскільки це надає можливість удосконалення комунікативних навичок майбутнього спеціаліста [4, с. 117].

Отже, можна зробити висновок, що викладач перекладу має проходити спеціальну підготовку, і, як наслідок, володіти основними компетенціями, притаманними самій кваліфікації. На нашу думку, більш значний досвід мають спеціалісти, що паралельно з викладацькою діяльністю займаються практичною та дослідницькою, оскільки вони постійно тренують й оновлюють свої знання з мови та мовознавства.

Література

1. Кочубей О.С. Психологічні особливості підготовки викладачів перекладу в мовному ВНЗ // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. 2014. Вип. 23. С. 297–308.
2. Комиссаров В.Н. Теоретические основы методики обучения переводу. Москва : Рема, 1997. 178 с.

3. Крюкова Т.В. Методическая система подготовки студентов по специальности «Преподаватель перевода» в языковом вузе (на материале английского языка): автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (английский язык)». Москва, 2003. 22 с.
4. Поліщук Л.П. Основні напрямки професійної підготовки майбутніх перекладачів в умовах євроінтеграції // Житомирські літературознавчі студії. 2017. Вип. 4. С. 116–119.
5. Таланова Ж.П. Педагогічні умови формування професійного світогляду майбутнього перекладача: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Кіровоград, 2007. 20 с.

УДК 373.3/5.016:811.111

*Хаджинова Ірина Володимирівна,
асистент кафедри педагогіки
та освіти МДУ*

Використання гейміфікації на уроках іноземної мови

***Ключові слова:** навчання іноземних мов, гейміфікація, інформаційно-комунікаційні технології.*

Сучасне суспільство розвивається в епоху інформатизації, яка характеризується застосуванням засобів інформаційних технологій у багатьох сферах діяльності людини, в тому числі в сфері освіти. Раціональне поєднання традиційних освітніх засобів з сучасними інформаційними і комп'ютерними технологіями є одним з можливих шляхів вирішення завдання модернізації освіти.

Постійне вдосконалення технічних і програмних можливостей персональних комп'ютерів, доступність різноманітних гаджетів створюють необхідні умови для реалізації основних положень концепції Нової української школи. Використання інформаційно-комунікаційних техно-

логій на уроках англійської мови вирішить питання компетентнісного підходу до навчання, адже спілкування іноземними мовами та інформаційно-цифрова компетентність входять до переліку 10 ключових компетентностей Нової української школи.

На сучасному етапі розвитку суспільства використання комп'ютерів та мережі Інтернет не є чимось новим для вчителів та учнів. Майже у кожної дитини зараз є власні смартфони, які можуть бути не тільки засобом зв'язку, цікавою іграшкою, відволікаючим фактором на уроці, але і помічником у засвоєнні нової інформації на уроках іноземної мови. Для цього вчитель може використовувати освітню гейміфікацію. За визначенням професора К. Вербаха з університету Пенсильванії, гейміфікація (від англ. gamification, геймізація) – це застосування підходів, характерних для комп'ютерних ігор, для неігрових процесів. Гейміфікація перетворює будь-який процес на більш приємний та захоплюючий, адже у грі зосереджено безліч точок мотивації – змагальність, призові стимули, логіка подолання перешкод [2].

Гра забезпечує емоційний вплив на учня, активізує резервні можливості особистості. Навчальна гра-вправа допомагає активізувати, закріпити, проконтролювати і скорегувати отримані знання, створює навчальну наочність у вивченні конкретного матеріалу. Гра-завдання стимулює інтелектуальну діяльність учнів, вчить прогнозувати, досліджувати і перевіряти правильність прийнятих рішень і гіпотез. Вона є свого роду індикатором успіху учнів в оволодінні навчальною дисципліною, являючи собою одну з форм і засобів звіту, контролю і самоконтролю учнів [1, с. 847].

Вчитель має змогу використовувати ігрові технології на різних етапах уроку, в залежності від мети: презентація нового матеріалу, автоматизація використання нового

матеріалу на практиці, закріплення отриманих знань, а також як контрольну точку перевірки засвоєння інформації.

Не зважаючи на той факт, що велика кількість вчителів вважають ігри розважальним видом діяльності, який потребує багато часу, застосування ігор у процесі навчання іноземної мови має чимало переваг:

- 1) ігри стимулюють зацікавлення учнів і, як результат, під час ігрової діяльності вони є мотивованими та мають бажання до навчання;
- 2) застосування ігор на уроці іноземної мови знижує рівень хвилювання учнів, які часто бояться зробити помилку у мовленні чи просто отримати критичне зауваження від вчителя; отже, ігри виступають засобом пробудження позитивних почуттів та емоцій, підвищення рівня впевненості у собі;
- 3) за допомогою ігор учні переносяться у реалістичні ситуації, у яких вони усвідомлюють зв'язок мови із реальним життям та необхідність вивчення іноземної мови;
- 4) ігри сприяють активній участі як учнів із високим, так і з низьким рівнями знань;
- 5) ігри можуть використовуватись у будь-яких сферах навчання мови (читання, письмо, мовлення і слухання);
- б) ігри забезпечують негайний зворотній зв'язок з учителем;
- 7) ігри вимагають мінімальної підготовки зі сторони учителя та максимальної участі зі сторони учнів;
- 8) за допомогою ігор учні засвоюють нові граматичні структури на підсвідомому рівні, зосереджуючи увагу на самій діяльності [3, с. 97].

Більш детально розглянемо такий засіб гейміфікації, як використання на уроці мобільних ігор та додатків. Мобільні додатки мають безліч переваг перед традиційними методами навчання:

- тренують різні види мовної діяльності і сполучають їх у

- різних комбінаціях;
- допомагають засвоїти мовні явища;
- створюють комунікативні ситуації;
- автоматизують мовні дії;
- забезпечують можливість обліку ведучої репрезентативної системи;
- реалізують індивідуальний підхід;
- сприяють інтенсифікації самостійної роботи учнів;
- формують в школярів стійку мотивацію до вивчення англійської мови.

Використання мобільних додатків та ігор гарантовано дають позитивні результати як для учня, так і для вчителя. Це пов'язано з тим, що всі учні включаються в навчальний процес, а емоційність ігор захоплює дітей. Також кожен учасник гри може проявити свої особистісні якості, оскільки спонтанність спільної діяльності виявляє не тільки навчальні здібності дитини, а й риси його характеру, допомагає соціалізуватися в колі однолітків і вчителів.

Одним із прикладів успішної гейміфікації навчального процесу з вивчення англійської мови є використання на заняттях мобільного додатку «Duolingo». Використовувати гру можна починаючи з того періоду, коли учні оволоділи базовими навичками іноземної мови (читання, письмо) та вже мають невеликий лексичний запас. Можливість визначати рівень складності гри дає змогу вчителю використовувати цей додаток у різних класах.

Використання «Duolingo» сприяє підвищенню мотивації учнів до вивчення англійської мови та оптимізації процесу навчання. Додаток дозволяє узагальнювати велику кількість вивченого за весь період навчання англійської мови матеріалу в процесі проходження гри. Вчитель має змогу за допомогою додатку проводити ефективну діагностику, своєчасну корекцію пропусків у вивченому матеріалі.

Додаток «Duolingo» має свої особливості з точки зору структури, змісту, функціональної спрямованості, принципів організації навчальної діяльності. Зміст гри відрізняється різноманітністю видів завдань та різноманітністю образотворчої наочності.

Уроки у додатку «Duolingo» організовані у своєрідне дерево. Якщо учні проходять заняття без помилок, програма відкриває їм доступ до наступного рівня. Так учень поступово просувається вперед і може одразу відстежити, скільки вже пройдено та скільки залишилося попереду. У грі пропонується виконувати завдання на переклад. Практично всі речення озвучені носіями мови, а значення кожного слова можна підглянути. За необхідності, до навчальних сесій додаються граматичні пояснення. За проходження серії вправ учні отримують бали. Платформа завжди показує, скільки днів поспіль діти займаються, та щодня нагадує про себе, якщо вони раптом забули виконати кілька вправ.

Для початку роботи у додатку необхідно зареєструватися. Усіх учнів вчитель має можливість об'єднати у свій власний клас, де надається можливість стежити за успіхами учнів, за пройденими рівнями та типовими помилками дітей. Оскільки платформа гейміфікована, а рейтинги підтримують дух змагання, Duolingo може стати розв'язанням проблеми вивчення мови на канікулах.

Отже, останні досягнення в галузі високих технологій відкривають перед вчителями іноземної мови широкі можливості для подальшого вдосконалення навчального процесу та підвищення якості отримання знань. Окрім того, сучасні учні живуть в особливому інтерактивно-ігровому просторі, тому важливо створити для них зручне середовище, що і дозволяє зробити ігровий підхід у навчанні. Включення елементів ігри в процес вивчення англійської мови істотно підвищує мотивацію, яка досягається

за рахунок сюжету, дизайну та інтерактивності різноманітних освітніх ігор.

Література

1. Варносова А.Н. Способы повышения мотивации на уроках иностранного языка // Молодой ученый. 2016. №28. С. 847–849.
2. Левин М. Как технологии изменят образование: пять главных трендов // Forbes. 2012. 6 июня. URL: <https://www.forbes.ru/tehnobudushchee/82871-kak-tehnologii-izmenyat-obrazovanie-ruat-glavnyh-trendov> (дата звернення 31.03.2019).
3. Мацьків М. Ефективність гейміфікації на уроках іноземної мови // Молодь і ринок. 2014. №6. С. 96–99.

УДК 378.016:811.111

*Чебурахіна Валерія Вадимівна,
асистент кафедри англійської
філології МДУ*

Проблеми викладання іноземної мови в різнорівневих групах на немовних спеціальностях

***Ключові слова:** іноземна мова, студенти немовних спеціальностей, викладання іноземної мови, організація навчального процесу.*

Викладання англійської мови у закладах вищої освіти (*далі – ЗВО*) є невід’ємною частиною сучасного навчального процесу. Це пов’язано не тільки з тим, що англійська мова є однією з найпоширеніших у світі та сприяє імплементації українського суспільства до європейського простору. Ключовим чинником є використання англійської мови як інструменту обміну досвідом між країнами, націями, окремими індивідами у найрізноманітніших сферах людського життя, починаючи від побутових до вузькоспеціалізованих.

Згідно з програмою Зовнішнього незалежного тесту-

вання з англійської мови, вступники до ЗВО мають володіти мовою на рубіжному рівні – B1 [1]. У ЗВО, в свою чергу, мають бути впроваджені такі механізми викладання та вивчення англійської, що сприятимуть оволодінню на рівні B2 (просунутий). На жаль, досвід свідчить про невідповідність цьому стандарту. Чимало випускників закладів загальної середньої освіти мають елементарний рівень володіння англійською мовою (A1-A2 відповідно), як результат вкрай складно під час навчання у виші досягти рівню B2 – для цього просто відсутня попередня теоретична база [2].

Особливо гостро ця проблема стоїть із немовними спеціальностями. Специфіка іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей ЗВО полягає в тому, що іноземна мова не викладається протягом усіх років навчання на освітньому ступені «Бакалавр» (2-4 семестри), а є тимчасовим чи взагалі вибірковим предметом. Як результат, її вивчення відбувається переважно в групах з великою кількістю студентів (20-30 на потоці) та обмеженою кількістю аудиторних занять (1-2 на тиждень) [2].

Окрім цього, студенти таких спеціальностей мають різний рівень іншомовних знань, умінь та навичок. Оскільки в умовах вступу на немовні спеціальності подекуди іноземна мова відсутня, а по зарахуванню не відбувається ніякої діагностики рівня її володіння, контингент виявляється неоднорідним. Ситуація на заочній формі навчання ще гнітючіша, бо до вище вказаних факторів може додаватися різниця у віці та вкрай мала кількість аудиторних занять, які потрібно вчитати у найкоротші строки [2].

З цього випливають складності організаційного характеру: яким чином залучити всіх студентів до роботи; чим утримувати їхню увагу протягом заняття; як почути та допомогти кожному? Звісно, що такі специфічні умови вимагають гнучкості та креативності від викладача у вирішенні даних питань.

На нашу думку, існує кілька засобів, які не повністю, але певною мірою полегшать викладачеві проведення занять, а студентам – розуміння матеріалу:

1. **Обговорення завдання.** Виходячи з неоднорідності студентів групи (за рівнем знань та / чи віком), перед виконанням завдань незайвим буде проговорити складні моменти, з якими студенти зіткнуться, – це розуміння завдання в цілому; виявлення незнайомої лексики з подальшою фіксацією її перекладу та вимови; обговорення граматичних конструкцій та їх специфіки тощо.

2. **Групова робота.** Оскільки приділити кожному з 30 студентів увагу викладачеві буде вкрай важко, робота в малих групах сприяє виконанню двох функцій – взаємоконтролю та взаємодопомоги. Ефективними будуть такі міні-групи, що мають як мінімум одного студента-«експерта», який розумітиме тему краще за інших і зможе пояснити матеріал слабшим товаришам. Важливо зазначити, що ефективність також буде залежати від міжособистісних стосунків, тому, створюючи робочі міні-групи, дуже обережно «змішуйте» студентів [3];

3. **Колективне виконання завдання.** Це своєрідне поєднання попередніх технік: студенти отримали завдання і одразу його усно виконують; якщо у когось виникають помилки, інші можуть його виправити. До цього засобу краще звертатися наприкінці заняття, коли складні моменти були попередньо обговорені та відпрацьовані у групах. Викладачеві необхідно важливо слідкувати, щоб в процесі виконання студенти з повагою та розумінням ставились один до одного, не викрикували відповіді, давали шанс відповісти слабшим одногрупникам.

Отже, можна сказати, що організація процесу викладання іноземної мови для спеціальностей немовного профілю стикається із низкою складностей: з відсутністю діагностичних тестів на рівень знань іноземної мови; як

результат, з неоднорідністю групи; з коротким терміном обов'язкового вивчення іноземних мов та високою наповненістю академічних груп. Як вихід із цієї проблемної ситуації можна запропонувати використання фронтального обговорення, групової роботи та фронтального виконання завдання. Ці форми роботи сприятимуть залученості студентів до процесу взаємоконтролю та взаємної допомоги.

Література

1. Програма зовнішнього незалежного оцінювання з англійської мови : затв. Наказом Міністерства освіти і науки України 03.02.2016 №77 // Український центр оцінювання якості освіти. 2016. URL: <http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2017/09/english2017-1.pdf> (дата звернення: 15.04.2019).
2. Спіцин Є.С., Кирикилиця В.В. Підвищення рівня володіння іноземною мовою студентами немовних спеціальностей ВНЗ як необхідна умова забезпечення права на академічну мобільність // Вісник Київського національного університету ім. Т Шевченка. Педагогіка. 2016. Вип. 1. С. 66–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknutshp_2016_1_16 (дата звернення: 15.04.2019).
3. Teaching English to Multi-Level Classes // EnglishClub. URL: <https://www.englishclub.com/teaching-tips/teaching-multi-level-classes.htm> (дата звернення: 15.04.2019).

УДК 378.091.2-051:070

*Чишевич Олексій Ігорович,
асистент кафедри соціальних
комунікацій МДУ*

Актуальність компетентнісного підходу до підготовки майбутніх фахівців в галузі соціальних комунікацій

Ключові слова: компетентнісний підхід, соціальні комунікації, журналістика, інформаційний простір.

В умовах реформування вищої школи, коли перед університетами постає завдання інтегруватися у європейський та світовий освітні простори, завдання кафедр, що готують фахівців для інформаційної сфери, додатково ускладнюються. Передусім в умовах задекларованого компетентнісного підходу проблемним є саме визначення переліку компетентностей, що є найбільш важливими для майбутніх журналістів.

Сьогодні компетентнісний підхід визнано як один із шляхів оновлення змісту освіти й навчальних технологій у розвинутих країнах світу, серед яких Австрія, Велика Британія, Канада, Німеччина та деякі країни Східної Європи. Він став новим концептуальним орієнтиром. Науковці європейських країн пояснюють увагу до компетентнісного підходу тим, що саме набуття життєво важливих компетенцій може дати людині можливість орієнтуватись у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти.

Визначення компетентнісного підходу можна знайти і в Законодавстві України. Так, у відповідному Наказі Міністерства освіти та науки України зазначається, що компетентнісний підхід включає в себе «визначення й формування в учнів компетентностей, що дають можливість особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах і які роблять внесок у розвиток якості суспільства та особистого успіху. Ключові компетентності становлять основний набір найзагальніших понять, які мають бути деталізованими в комплекс знань, умінь, навичок, цінностей та відносин за навчальними галузями та життєвими сферами, оскільки компетентності є невід'ємною складовою особистості» [4].

Наявні наукові статті, монографії містять різноманітні набори компетентностей, які носять узагальнений або деталізований характер. Зокрема, А. Хуторський угруповував

компетентності у п'ять блоків:

- когнітивні;
- креативні;
- методологічні;
- комунікативні;
- світоглядні [2, с. 327].

До ключових компетенцій дослідник відносить загальнокультурну, навчально-пізнавальну, ціннісно-смыслову, інформаційну, комунікативну, соціально-трудова компетенції, наголошуючи окремо на компетентності самовдосконалення. Українські науковці О. Бондаренко, О. Овчарук, А. Маркова виділяють наступні компетентності:

- а) соціально-правову;
- б) спеціальну;
- в) акмеологічну;
- г) аутокомпетентність.

Європейське бачення компетентностей дещо відрізняється від українського, адже існує розмежування понять «медіаосвіта» та «медіаграмотність». Ось чому майбутні фахівці у галузі комунікативістики потребують формування не тільки необхідних для кожного європейського фахівця у будь-якій галузі компетентностей (соціальна, комунікативна, соціально-інформаційна, когнітивна, спеціальна), але й компетентностей, які мають деталізуватися залежно від тенденцій розвитку країни, окремого регіону.

Компетентнісний підхід як сукупність принципів і цілей освіти передбачає наявність відповідних структур та методик їх реалізації. Президентом Міжнародної комісії ЮНЕСКО із проблем освіти XXI століття Жаком Делором більше двох десятиліть назад було запропоновано чотири складові, що дозволяють сформулювати основні компетентності:

- 1) навчитися пізнавати;
- 2) навчитися діяти;

- 3) навчитися жити разом;
- 4) навчитися жити [3, с. 308].

В аспекті євроінтеграційного вектору розвитку України важливим є визначення компетентностей, що визнаються ключовими європейською спільнотою. Йдеться про соціальну, комунікативну, соціально-інформаційну, когнітивну та спеціальну компетентності. Під соціальною компетентністю розуміється толерантне ставлення до різних етносів, їх культури, релігійної приналежності, соціального статусу особи, а також готовність брати на себе відповідальність за оточуючий світ, усвідомлення соціального ефекту своєї діяльності тощо.

На сучасному етапі розвитку високих технологій доступ до інформації, поступовий перехід до інформаційного суспільства ставлять серйозні завдання до підготовки майбутнього журналіста. Основним завданням вищої професійної освіти є формування фахівців, не тільки здатних розробляти і використовувати методи і засоби праці в певних галузях діяльності, але і таких, що можуть діяти і застосовувати отримані знання в нових умовах – умовах конкурентної ринкової економіки. У контексті розвитку Болонського процесу особливого значення набуває компетентнісний або компетентнісно-орієнтований підхід до освіти, який на даному етапі є визначальним в системі вищої освіти.

Дослідники вважають, що компетентнісний підхід є найбільш ефективним при отриманні знань про технології професії або у поглибленні до технологічного процесу. Як підкреслює В. Лоуден, це «робить його придатним для придбання технічних навичок». Для журналістської освіти важливим є його практико-спрямований характер, що дозволяє формувати професійну компетентність майбутніх працівників медіасистеми [1, с. 127].

Основою розвитку тієї чи іншої компетентності майбутнього журналіста є розвиток його особистості, в основі якого, за висловом С. Л. Рубінштейна, лежить єдність психічного і духовного розвитку людини в практичній діяльності, особливо у професійній роботі. Діагностуючи дані процеси в ході освіти майбутніх журналістів, можна прогнозувати професійний шлях працівника медіасфери.

Для української освіти перенесення акцентів з теоретичних знань на формування умінь або компетенцій певною мірою є новим процесом. Компетентнісний підхід в Європі стрімко розширюється і вже впроваджується в практику університетської освіти. Відбір базових (ключових, універсальних, які переносяться) компетентностей стає однією з центральних проблем оновлення змісту освіти. Вимоги до утворення компетентностей прийнято розподіляти на загальні і спеціальні (професійні). Перші визначають вміння жити в суспільстві, другі – вміння заробляти на життя шляхом здійснення професійної діяльності.

Компетентності – багатофункціональні і міждисциплінарні; вони необхідні для досягнення цілей і вирішення завдань в різних ситуаціях, в будь-якій сфері життєдіяльності. Очевидно і те, що оволодіння компетенціями потребує значного інтелектуального розвитку, рефлексії, самооцінки, критичного мислення, здатності до визначення власної позиції. Все перераховане є не чим іншим, як компетентністю в плані особистості, основу якої складає здатність вчитися все життя.

Можна виділити наступні переваги, які обумовлюють необхідність використання компетентнісного підходу:

- формулюються цілі та завдання програм навчання, що відповідають вимогам роботодавців;
- підвищується гнучкість навчальних програм;
- підвищується мотивація отримання професії;

- підвищується ефективність і якість професійної підготовки, рівень професійних компетенцій;
- створюються стандартні, об'єктивні і незалежні умови оцінки якості навчання;
- підвищується рівень взаємодії та взаємної відповідальності учнів, викладачів і майстрів виробничого навчання;
- підготовка учнів до професійної діяльності здійснюється з урахуванням реальних виробничих умов, за рахунок чого прискорюється адаптація молодих фахівців на виробництві;
- формується виробнича культура і повага до обраної професії.

Література

1. Дорошук Е.С. Проблемы диагностики профессиональной компетентности будущих журналистов в контексте развития журналистского образования // Современный ученый. 2017. №3. С. 126–130.
2. Компетенции в образовании: опыт проектирования : сб. науч. тр. / под ред. А.В. Хуторского. Москва : ИНЭК, 2007. 327 с.
3. Нетреба М.М. Методика подготовки практических занятий журналистских дисциплин // Актуальні проблеми науки та освіти : зб. матеріалів XVIII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / за заг. ред. К.В. Балабанова. Маріуполь : МДУ, 2016. 308 с.
4. Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітньої школи I–III ступенів №123 м. Харкова : Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.09.2007 №800. URL: http://www.mon.gov.ua/laws/MON_800_07.doc.

УДК 378.016:811.112.2

*Яшкова Марина Олександрівна,
асистент кафедри німецької
та французької філології МДУ*

Використання блогу викладача на заняттях з німецької мови

Ключові слова: веб-технології, блог, змішане навчання.

Існує величезна кількість сучасних веб-технологій: блоги, вікі, подкасти, веб-квести, тандеми, соціальні мережі, електронне портфоліо тощо. Багато з них (наприклад, блоги) дозволяють обробляти навчальний матеріал, зберігати, доповнювати, використовувати для виконання завдань, спілкуватися з іншими студентами та викладачем (як у режимі синхронної, так і асинхронної комунікації), задавати питання і відповідати на них [6, с. 12].

Проблему та сутність використання блогів в освітньому процесі з іноземної мови досліджували різні вітчизняні та зарубіжні вчені: Н. Р. Балик, Ю. А. Бріскін, Н. М. Вінницька, Е. И. Горошко, А. М. Гуржій, І. М. Дичківська, Н. В. Дягло, М. Н. Євстигнєєв, А. П. Забарна, Н. В. Качанюк, Т. І. Коваль, А. Н. Моргун, О. А. Палій, Е. С. Полат, В. В. Черниш, D. Dudeney, T. Krasnik, S. Müller, W. Prüher тощо.

Використання блогів на заняттях з іноземної мови часто пов'язують, перш за все, з дистанційною освітою. Однак вони не менш актуальні й для традиційного навчання. З'явилася також нова форма навчання – blended learning (змішане навчання), в рамках якого поєднуються традиційне (аудиторне) навчання і віртуальне навчання на основі мережевих навчальних курсів, тобто за «контактними» фазами слідує онлайн-фази. Така форма, на думку вчених, об'єднує переваги обох типів навчання: наявність прямих соціальних контактів і, як наслідок, розвиток соціальної компетенції у традиційному навчанні та ефективність електронного навчання, розвиток інформаційних компетенцій в ході онлайн-фази [7, с. 3].

Блог викладача з німецької мови повинен включати такі обов'язкові частини:

- вступ (тема й обґрунтування цінності освітнього сайту) – надається основна інформація, вводяться ключові поняття, а також окреслюються питання, над якими будуть мір-

- кувати студенти;
- різноманітні комунікативні завдання (мета, умови, проблема та шляхи її вирішення) – ставляться завдання, які мають направляти дії студентів на розв'язання проблемної ситуації чи питання;
 - процес (поетапний опис ходу роботи, посилення на інтернет-ресурси, кінцевий продукт, зразок оформлення листа, оголошення тощо) – надаються вказівки щодо порядку виконання завдання;
 - оцінка (шкала для самооцінки і критерії оцінювання) – оголошуються критерії оцінювання виконаного завдання відповідно до певних стандартів;
 - висновок (узагальнення результатів) – підводиться підсумок і заохочується рефлексія, яка у блозі викладача подається, найчастіше, у формі коментарів [8, с. 171].

Перед тим, як почати роботу у навчальному блозі, викладач і студенти мають пройти вищезазначені етапи навчання читання та письма. На дотекстовому етапі студенти повинні обговорити і сформулювати тему повідомлення або розглянути зразки типових повідомлень різних видів та стилів, створених носіями мови у блогах. Далі, на цьому ж етапі, слід здійснити пошук інформації (індивідуально і в групах). Це можуть бути також приклади листів або оголошень іноземною мовою (німецькою), але підготовлені не викладачем, а студентами. На текстовому етапі студенти вже повинні створити свій текст (тип тексту обирається викладачем), або прочитати запропонований текст, виконуючи завдання, а викладач, у свою чергу, повинен прокоментувати й відредагувати написане учнем повідомлення. На післятекстовому етапі викладач повинен оцінити повідомлення студента. Тільки після цього викладач і студенти можуть розпочати процес навчання у блозі [4, с. 170].

Треба зазначити, що для роботи у блозі викладач повинен володіти інформаційно-комунікаційною компе-

тентністю, а, отже, створити освітній блог. Є безліч платформ, які дозволять викладачу зробити вищезазначене. Ми розглянемо переваги та технологію використання освітнього блогу викладача на прикладі платформи Wordpress, яка у ході дослідження була виявлена як найпростіша у використанні та найцікавіша за своїм інтерфейсом.

Перш за все, викладачу пропонується заздалегідь продумати структуру свого сайту, тому що у практиці створення освітнього блогу вважається недоцільним пропонувати студентам контент на одній сторінці або в одному розділі. Також необхідно мати на увазі, що контент має бути різноманітним: посилання на зарубіжні ресурси, список запропонованої літератури, посилання на скачування книг або інших матеріалів, інтерактивні завдання, тестування, анкети, конкретні комунікативні ситуації, інформацію щодо майбутніх заходів з німецької мови, контакти або віджети інших соціальних мереж, ресурсів Веб 2.0 (Padlet, Instagram, Facebook та ін.).

На основі аналізу науково-методичної літератури вдалося конкретизувати основні критерії відбору матеріалів для навчального блогу з німецької мови, а саме: автентичність матеріалів (граматична, функціональна, лексико-фразеологічна), наявність лінгвокраїнознавчого матеріалу, пізнавальна цінність, відповідність змісту віковим особливостям та інтересам, виховний та розвиваючий потенціал, типовість (тобто актуальні факти сучасного життя країни), а також структурна цілісність (логіка, зміст повідомлення) та дотримання тематиці, яка визначена в затвердженій робочій навчальній програмі дисципліни [2, с. 28].

Робота з автентичним матеріалом здійснюється у блозі за наступними етапами (які повинні розділитися між аудиторною та позааудиторною роботою): передтекстовий (робота з прикладами, незнайомими словами), текстовий (виконання завдань у блозі) та післятекстовий (перевірка здо-

бутих знань та навичок за допомогою тестів тощо) [3, с. 77].

З метою ефективного впровадження блог-технології викладачу рекомендується підтримувати вчасний зворотній зв'язок і робити аналіз результатів навчальної діяльності. Метою такої підтримки є створення умов для посиленої активності студентів через творчі завдання (різноманітні завдання, які спрямовані, перш за все, на розвиток писемного мовлення: лист, твір-роздум, тощо). Вважається, що саме якість співпраці може слугувати показником успіху освітньої взаємодії засобами блог-технології. Особливостями вправ, які використовуються викладачем іноземної мови у блозі, є те, що вони націлені на закріплення лексичного матеріалу, розвиток асоціативного мовлення і навичок читання та письма [1, с. 75].

Також, створюючи вправи, які використовуються у блозі викладача, вдалося виявити деякі типи текстів, які, на нашу думку, доцільно використовувати в навчальному процесі з німецької мови з метою формування компетенції в письмі студентів закладів вищої освіти, а саме:

- 1) написання особистого чи офіційного листа, який повинен складатися не менш ніж з п'яти речень та включати усі питання, які порушені у завданні до вправи;
- 2) написання короткого твору за темою, обсягом близько 100-150 слів. Це завдання може продемонструвати вміння студента логічно обґрунтовувати свої думки, правильно використовувати факти, а також вже набуті вміння та навички з німецької мови;
- 3) написання замітки у форумі, що показує викладачеві, як студент може реагувати на проблеми, що найчастіше порушуються у сучасному суспільстві, а також його вміння використовувати актуальний лексичний матеріал;
- 4) написання короткого оголошення, яке дає змогу учневі показати своє вміння коротко висловлювати свої бажання згідно з вимогами до написання персональних оголо-

шень, приклад яких повинен бути запропонований викладачем;

- 5) написання стислого змісту відео, що було переглянута. Це пропонує учням ближче познайомитись з вимовою німецької мови та при виконанні завдання показати навички аудіювання [5, с. 13].

Виконання наведених вище рекомендацій допоможе суттєво знизити кількість помилок, які студенти допускають під час занять з німецької мови, та сприяти формуванню іншомовної комунікативної компетенції, що є головною метою навчання іноземної мови в закладах вищої освіти. Зміст запропонованого на освітній сторінці матеріалу повинен будуватися на автентичних зразках мовлення, прийнятого в Німеччині, та відповідати сферам і тематиці ситуативного спілкування, визначеним робочою навчальною програмою дисципліни. Створюючи блог, оброблюючи матеріал та пропонуючи комунікативні завдання, викладач має змогу підвищити свій рівень педагогічної майстерності. Саме тому наступні дослідження цієї теми будуть націлені на виявлення факторів, які допоможуть викладачу покращити середні показники успішності студентів з читання та письма при вивченні німецької мови як другої іноземної за допомогою впровадження комунікативних та рецептивних завдань та вправ у блозі викладача.

Література

1. Дягло Н.В. Вікі-технології у сучасній освіті // Вісник Чернігівського держ. пед. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка. 2008. Вип. 58. С. 86–90.
2. Методика навчання іноземних мов і культур : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О.Б. Бігич, Н.Ф. Бориско, Г.Е. Борецька та ін. ; за загальн. ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
3. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах / Л.С. Панова, І.Б. Андрійко, С.В. Тезікова

та ін. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 328 с.

4. Осадчий В.В. Передумови та технології створення освітніх Інтернет-ресурсів // Проблеми інженерно педагогічної освіти. 2009. №22-23. С. 162–170.
5. Скляренко Н.К. Методика формування іншомовної компетентності у техніці письма // Іноземні мови. 2012. №2. С. 13–18.
6. Сысоев П.В., Евстигнеев М.Н. Технологии Веб 2.0: социальный сервис блогов в обучении иностранному языку // Иностранные языки в школе. 2009. №4. С. 12–18.
7. Сысоев П.В. Информатизация языкового образования: основные направления и перспективы (окончание) // Иностранные языки в школе. 2012. №3. С. 2–9.
8. Яшкова М.О. Технологія створення освітнього блогу вчителя іноземної мови // Східнослов'янська філологія: здобутки та перспективи : зб. матеріалів ІХ Всеукраїнської студентської наукової конференції. Кривий Ріг, 2017. Вип. 9. С. 171–173.

ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ У НАУКОВОМУ ВИСВІТЛЕННІ ВИКЛАДАЧІВ ШКОЛИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

УДК 378.014:001.895

Батичко Галина Іванівна,

*кандидат наук з мистецтвознавства,
доцент, директор МФ НАОМА, доцент
кафедри культурології та інформаційної
діяльності МДУ*

Креативність як засіб інновацій у вищій школі

Ключові слова: креативність, вища освіта, компетенції для навчання, інноваційні методи освіти.

Епохальність змін, що відбуваються у сучасному світі, обумовлює пошук принципово нових підходів до вибудовування траєкторії освіти як на індивідуальному, так і на глобальному рівнях, оскільки виклики ХХІ століття вимагають формування нової освітянської парадигми задля виживання людства. Не випадково останнім часом підвищується потреба у пошуках інноваційних шляхів в організації вищої освіти. Показовими прикладами означеної тенденції є масштабні освітні проекти, що спрямовані на формування єдиного освітнього простору в межах Європи та світу (Болонський процес, «Еразмус»), опанування новітніми інформаційними технологіями в процесі навчання та професійної діяльності (проект Intel «Навчання для майбутнього»), формування системи оцінки сформованості навичок і компетенцій ХХІ століття (проект Assessment and Teaching of 21st Century Skills (ATC21S) на базі Мельбурнського університету під керівництвом професора Патрика Гріффіна) тощо. Аналіз векторів пошуку переконує, що єдиного підходу до вирішення нагальної

проблеми – формування освітньої системи майбутнього – не існує. Втім, всі реформатори переконані, що нова вища школа – це середовище, що сприятиме формуванню особистості та її професійних якостей, які дозволять успішно вирішувати професійні завдання в умовах підвищеної невизначеності.

Різноспрямованість та різномасштабність окреслених вище пошуків є закономірним явищем, що обумовлено специфікою сучасного світогляду, який називають метамодерним. Автори концепції метамодернізму Тімотеус Вермолен та Робін ван ден Аккер (есе «Notes of Metamodernism», 2010 р.) вважають, що специфіка сучасного світобачення полягає у осциляції («розгойдуванні») між численними полюсами, що дозволяє реалізовувати безліч сценаріїв і знімає з порядку денного категоричність оціночних суджень, дозволяючи тлумачити світ та культуру як єдиний «потік сенсів», складових загальної істини, в якому є місце для всіх проявів культуротворчості.

Установка на полівекторність мислення в поєднанні з активним розвитком інформаційних технологій, в свою чергу, породжує нове розуміння сенсу освіти та її призначення. Не сума знань на все життя (оскільки це неможливо в умовах постійного збільшення та оновлення інформації), не диплом престижного вишу (як пропуск у запрограмоване успішне майбутнє), а здатність до самоосвіти, нестандартного мислення, колективної роботи, формування цих компетентностей є нагальним завданням сучасної вищої освіти. Навчальні програми інформаційної доби повинні бути спрямовані на розвиток критичного мислення, комунікативних навичок, творчого підходу до вирішення поставлених завдань, вміння працювати в колективі на основі творчої взаємодії.

Нове бачення сутності освітянської траєкторії здобуло втілення і в оновленій редакції Рамкової програми

щодо ключових компетенцій для навчання «впродовж життя», яку було схвалено Європейським Парламентом та Радою ЄС на початку 2018 року [2]. Порівняно з попередньою редакцією 2006 року, новий перелік більшою мірою спрямований на успішність професійної діяльності окремого індивідуума і формується здебільшого в контексті здобуття вищої освіти, оскільки окрім базових для формування світоглядних засад людини компетентностей (грамотність, мовна, математична, цифрова) та активної суспільної позиції (соціальна, навчальна та громадянська компетентності) статус обов'язкових набули підприємницька компетентність на основі культурної обізнаності та самовираження, які вимагають формування системного сприйняття світу.

Означена концепція сприймається сьогодні як логічна реалізація настанови на формування нового типу економіки – креативної, сутність якої була обґрунтована в доповіді ООН «The United Nations Creative Economy Report» в 2013 році. Відповідно до нової доктрини розвитку економіки на перший план висувається здатність до підприємництва як вміння знаходити нові ідеї і перетворювати їх на бізнес, тобто прибуткову справу. Отже і креативність розглядається як необхідна компетенція, що дозволяє вибудувати сценарій особистої професійної успішності. Причому творчі здібності, здатність до нестандартних підходів стають обов'язковими не тільки для представників різних професій на сучасному етапі, а і для викладачів університетів, які повинні сприяти формуванню означених навичок. Викладач нової формації – це не ментор, що здатний забезпечити засвоєння необхідної суми фактів і знань, а тьютор, що допомагає, консультує, сприяє формуванню індивідуальної траєкторії навчання задля здобуття певних компетенцій. В школі майбутнього екзаменатори не будуть перевіряти здатність до запам'ятовування фак-

тів, а здійснюватимуть експертизу щодо здатності до мислення, самоосвіти та «колективного вирішення складних завдань», як слушно зауважує П. Гріффін [1].

В умовах бурхливого розвитку інформаційних технологій істотне збільшення кількості операцій, які будуть автоматизовані в майбутньому, спричиняє актуалізацію професійного «природного відбору», коли вагомим успіху досягають лише ті, що здатні до інноваційних рішень, нестандартних підходів, креативності. В цьому сенсі закономірно виникає питання: де і коли формувати означений підхід? Як пробуджувати творчі якості, сприяти нестандартності у вирішенні проблем? В який спосіб формувати навички міжособистісної комунікації, що сприятиме колективному вирішенню поставлених завдань? Для цього необхідно не тільки перебудувати методикау навчання у вищій школі, але й створити середовище, що сприятиме пробудженню креативних здібностей.

Аналіз європейського досвіду останніх двох десятиріч переконує, що такі функції здатні виконувати креативні простори, формування яких здійснюється на основі перебудови «індустріальних пейзажів» міста. Прикладами цього є і створений у далекому 1973 році британський театр під назвою Live Theatre, і успішне функціонування з 2002 року в приміщенні старого промислового млина Центру сучасного мистецтва Baltic Centre of Contemporary Art – одного із найвідоміших у Великобританії. Аналогічна тенденція спостерігається в інших регіонах Європи. Так, з 2002 року місцева влада міста Кортрейк (фламандська частина Бельгії) почала масштабну програму перетворення закинутих заводських приміщень на острові Буда.

Для наукової підтримки реалізації цих намірів в Амстердамі в 2010 році було створено Школу творчого лідерства (THNK) – освітній заклад та водночас дослідницький центр, що має на меті стимулювати розвиток

креативних інноваційних проектів з усього світу. Головна мета цього закладу – «перетворення глобальних викликів та криз на можливості, кінцевою метою яких є досягнення більш свідомого та сталого способу життя» [4]. Один з лідерів школи, експерт в галузі штучного інтелекту Андерс Сандберг, вважає, що поєднання досвіду інновацій, що накопичений в світі бізнесу та діяльності некомерційних організацій, з базовими знаннями в галузі дизайну, зокрема навичок моделювання, здатне сформувати новий спосіб творчого вирішення проблем, що відповідає новому рівневі складності. Саме тому не навчання в традиційному сенсі є основою діяльності THNK, а створення «живої лабораторії», в межах якої відбувається розробка реальних проектів для реальних клієнтів (Vodafone, KLM, міська адміністрація Амстердаму) [3].

Цікаво, що процес «креативізації» міського простору певною мірою дозволяє долати відстань між центром і периферією. Поява хабів, кроворкінгових центрів, перетворення індустріальних будівель на центри творчості створюють унікальний імідж міста. Прикладом цього є місто Данді (Шотландія), яке завдяки зусиллям освітянської спільноти Університету Данді за підтримки муніципальної влади здобуло від ЮНЕСКО першим на теренах Великобританії статус «міста дизайну» (2014 р.).

Враховуючи мінливість світу та істотну трансформацію базових професій, для здобувачів вищої освіти на перший план поступово виходить не здобуття престижної професії як запорука омріяного соціального статусу, а вміння бути цікавим для оточення завдяки унікальним здібностям та навичкам, вміння поєднувати нез'єднане, продукувати нестандартні ідеї та вибудовувати алгоритм їхньої реалізації. Означені якості можуть формуватися шляхом залучення до наукової та дослідницької діяльності, що сприяють схильності до творчого пошуку, сміливості і

наполегливості у досягненні мети. Все це навряд чи можна передати штучному інтелектові, саме тому і наукова діяльність як різновид творчої активності залишається тим локусом, що притаманний суто людській діяльності.

Розробка нової моделі освіти вимагає застосування новітніх методик, що здатні створити сприятливі умови для формування компетенцій XXI століття. Серед найбільш ефективних варто зазначити наступні:

- 1) персоналізація освіти як процес формування індивідуальної траєкторії навчання, що реалізується через збільшення елективних курсів в навчальних програмах та їх постійне оновлення відповідно до вимог часу та потреб слухачів;
- 2) «сторітеллінг» як метод освіти, в основі якого – розкриття теоретичних положень через ознайомлення з прикладами практичного їх застосування, використання широкого спектру фактичного матеріалу, як реального, так і віртуального (зважаючи на візуалізацію та «серіальність» (Г. Почепцов) сучасного мислення);
- 3) навчання через «челленджі» як чинник підвищення «змагальності», що сприяє пробудженню підприємницьких навичок та здатність адаптуватися в майбутньому до реальних конкурентних ситуацій;
- 4) навчання у неформальному середовищі, зокрема перенесення занять в креативні простори, музеї, на вулиці міста, природне середовище, здатне виробити нове бачення для вирішення стандартних проблем, що сприятиме зниженню рівня стресовості в навчальному процесі;
- 5) корпоративне он-лайн навчання як спосіб реалізувати концепцію «навчання впродовж життя» безпосередньо на робочому місці, або в у вигляді дуального навчання (навчання та професійна діяльність у вигляді стажувань) в університеті;

- б) навчання через мобільний телефон як новий варіант дистанційної освіти;
- 7) «перевернуте навчання», як метод освіти, при якому ознайомлення з теоретичними положеннями курсу є самостійною роботою, а аудиторні заняття – це колективний пошук вирішення проблемних ситуацій під керівництвом викладача-тьютора.

Отже, креативність, як здатність до нестандартного мислення та вирішення проблем в умовах підвищеного рівня невизначеності є необхідною професійною компетенцією викладача вищої школи, оскільки лише творче застосування принципово нових підходів до навчання можна досягти формування необхідних компетенцій, які сприятимуть успішному професійному зростання здобувачів вищої освіти в майбутньому.

Література

1. Гриффин П. Школам нужны аналитики [Електронный ресурс]. URL: <http://www.edutainme.ru/post/griffin/>.
2. COUNCIL RECOMMENDATION of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01) [Electronic resource]. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7).
3. Paul, Roshan (May 25, 2012). "What Higher Education Should Look Like". Stanford Social Innovation Review. Retrieved 15 August 2018. [Electronic resource]. URL: https://ssir.org/articles/entry/what_higher_education_should_look_like.
4. THINK School of Creative Leadership [Electronic resource]. URL: <https://www.thnk.org/>.

Беззубченко Ольга Анатоліївна,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри
економіки та міжнародних
економічних відносин МДУ

Ніколенко Тамара Іванівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки
та міжнародних економічних
відносин МДУ

Академічна доброчесність та форми прояву академічної недоброчесності

Ключові слова: академічна доброчесність, академічна недоброчесність академічний плагіат, етичний кодекс, науково-освітня спільнота.

Сьогодні в Україні дуже багато уваги приділяється питанням академічної доброчесності, плагіату та, як наслідок, морального (етичного) кодексу. Потрібно підкреслити, що за достатньо короткий проміжок часу (приблизно три роки) з'явилися відповідні статті у новій редакції закону України «Про освіту», на сайтах університетів оприлюднено етичні кодекси поведінки всіх учасників освітнього процесу [3]. Міжнародний центр академічної доброчесності розробив документ «Фундаментальні цінності академічної доброчесності», в якому визначено основні принципи, що покладено в основу класичного визначення поняття «Академічна доброчесність» (рис. 1).

Процес формування і підтримання зазначених фундаментальних моральних стандартів та цінностей охоплює всіх гравців академічної арени [2]:

- абітурієнтів, студентів, аспірантів, докторантів;
- провідних викладачів та вчених;
- представників органів управління і контролю освіти;
- замовників наукової продукції;

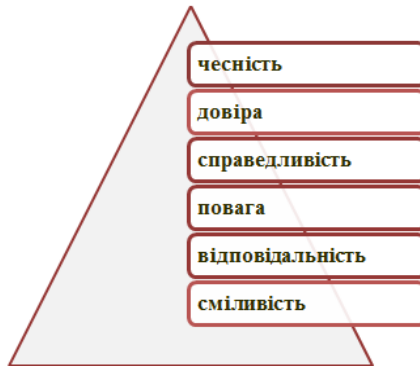

Рис. 1. Фундаментальні цінності академічної доброчесності [6]

- видавців наукової періодики;
- лідерів громадських організацій та асоціацій пов'язаних з вищою освітою

Таким чином, можна зазначити, що академічна доброчесність – це багатогранний феномен, який трактується як сукупність норм і цінностей, мотивацій і переконань для всієї науково-освітньої спільноти і є одним із основних принципів освіти в Україні.

Академічній доброчесності протиставляється категорія академічної нечесності, яка отримала широке розповсюдження серед основних суб'єктів академічного середовища. Слід відмітити, що за останні роки відбулося поширення у різних засобах інформації викриття численних прикладів академічної недоброчесності.

З цього приводу хотілося б висвітлити основні форми прояву академічної не доброчесності (рис. 2).

Незважаючи на таку пильну увагу до випадків порушення норм академічної доброчесності, створення механізму щодо запобігання різних форм її прояву, визначення санкцій у разі виявлення порушень, пошук рекомендацій щодо мінімізації випадків академічної недоброчесності та

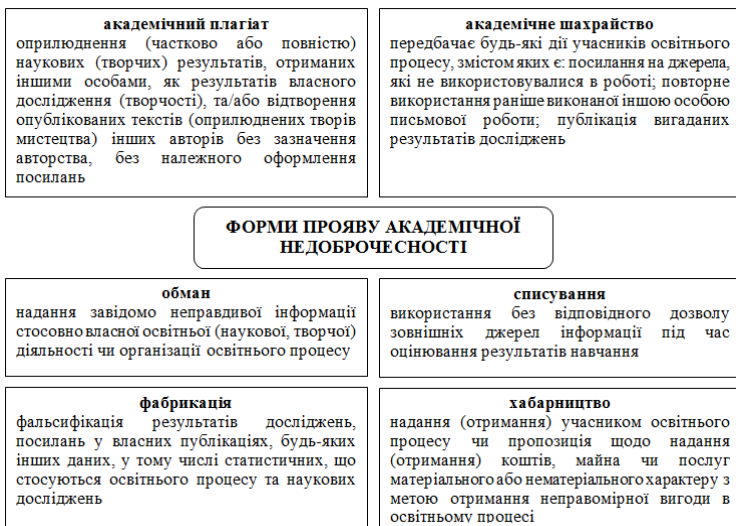

Рис. 2. Форми прояву академічної недоброчесності [5]

щодо підтримки стандартів академічної доброчесності в освітній та науковій системі України залишається актуальним [1].

Проблема академічної доброчесності не є суто українською: наукові спільноти багатьох країн світу вживають різноманітні заходи щодо протидії та запобігання випадкам плагіату. Центральною проблемою вважається те, що немає на сьогодні остаточної домовленості між дослідниками у визначенні дефініції «плагіат». Не всі країни мають законодавчо затверджені правила реагування на академічні зловживання і плагіат.

Низка проблем, що виникає в процесі вирішення питань обізнаності, профілактики, виявлення та покарання за факт здійснення плагіату або інших форм прояву академічної недоброчесності, пов'язана з необхідністю докорінних перетворень в системі не тільки науки, вищої освіти, а й початкової та середньої освіти. Необхідно формувати розуміння цього явища з початку процесу освіти, вчасно навчати академічному письму.

Література

1. Академічна доброчесність аналітичний звіт та рекомендації : аналітична записка / розроб. І. Єгорченко, М. Серебряковим. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Analitichna-za-ryska-akademichna-dobrochesnist.pdf> (дата звернення: 20.04.2019).
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова ; Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики. Київ : Таксон, 2016. 234 с.
3. Аналітичний звіт про круглий стіл «Академічна доброчесність у вищій освіті: місія неможлива?!» // Освітня політика : інтернет-портал. 2018. 12 січня. URL: <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/1116-analitichnij-zvit-pro-kruglij-stil-akademichna-dobrochesnist-u-vishchij-osviti-misiya-nemozhлива> (дата звернення: 20.04.2019).
4. Ніколаєв Є. Як просувати цінності академічної доброчесності в українських університетах? // Освітня політика : інтернет-портал. 2018. 9 лютого. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1131-yak-prosuвати-tsinnosti-akademichnoji-dobrochesnosti-v-ukrajinskikh-universitetakh> (дата звернення: 20.04.2019).
5. Основи формування культури академічної доброчесності в бібліотеці : інформаційний огляд / авт.-уклад.: Н.В. Якуніна, А.А. Чинюк, Я.В. Руденко ; редкол. : В.С. Пашкова, О.В. Воскобойнікова-Гузєва, Я.Є. Сошинська, О.О. Сербін ; Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т. Шевченка ; Українська бібліотечна асоціація. Київ : УБА, 2016. 41 с. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/programs/academ_integrety/Academ_1_12_red3.pdf (дата звернення: 20.04.2019).
6. Сазик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? // Освітня політика : інтернет-портал. 2017. 16 березня. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrumentzabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti> (дата звернення: 20.04.2019).

*Задорожна-Княжницька Леніна Вікторівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки та освіти МДУ*

Козацька педагогіка: погляд у минуле

Ключові слова: *козацька педагогіка, духовність, кодекс лицарської честі, школа джур, січова школа.*

Для періоду XIV-XV ст. характерним є значне подолання феодальної роздробленості, а також перебування південно-західних земель України під владою польсько-литовських феодалів. Національне життя і національні традиції українців зазнавали тяжких ударів. Польська шляхта негативно ставилася до всього чужого. Перед українцями постала дилема: або зректися політичного життя, або полонізуватися. Щоб зберегти свою мову, культуру, традиції народові доводилося вести постійну й тривалу боротьбу проти поневолювачів і релігійної агресії Ватикану.

Народ рішуче боровся за свою церкву, за право на свою мову, виявляв постійну волю звільнитися від чужоземного гніту. В цей час оформляється козацтво як могутня військова й політична сила. Селянські повстання, що їх підтримували козаки, були для загарбників страшною пересторогою. Український народ загартовувався у боротьбі за своє національне «Я».

З XIV ст. в житті України з'явилися козаки, які з кожним роком набували все більшого значення. У ті часи, коли Україна знемагала від татарської навали, енергійні, сміливі люди вирушали в степ, «на угоди» – полювати на звірів, займатися рибальством, збиранням меду диких бджіл. Ці люди поволі об'єднувалися у ватаги, групи, які спільно полювали, а в разі потреби нападали на татар, відбираючи у них награвовані багатства. Вони були небезпечним ворогом для татар. На зиму «уходники» поверта-

лися до своїх осель і розпорошувалися серед тих груп людей, з яких вийшли самі.

Походили вони з різних станів: селян, бояр, міщан, з князів-магнатів, яких приваблювала стихія степу з його пригодами. «Уходники» перетворилися на постійних оборонців України. Згодом вони перестають вертатися до своїх осель. У XIV ст. вперше з'являється назва «козак», що у перекладі з половецької мови означає «вартовий», «вояк». У словниках турецької мови «козак» означав «розбійник», «незалежна людина». Так розуміли стан козацтва турки.

У XV ст. термін «козак» почали вживати тільки стосовно українців, а в XVI ст. козаки об'єдналися у військову організацію, яка відіграла важливу роль в обороні України.

Визначним організатором козацтва був Дмитро Вишневецький, який об'єднав розпорошені групи козаків і почав будувати для них твердиню на Дніпровому острові Хортиці. Після його смерті козаки заснували на Дніпрових островах Січ. Козацтво вважало себе самостійною військово-політичною силою і вело незалежну політику, уклало угоди з Москвою, Кримом, Туреччиною, Молдовою. Походи козаків ширили їх славу в Європі. Завдяки ним козаки стали видатним чинником східноєвропейської політики.

Доба козацтва створила багатогранну духовність, ідейно-моральні, емоційно-естетичні основи усїєї української національної системи виховання. Ця доба покликала до життя унікальне явище східнослов'янської і світової культури – українську козацьку педагогіку. Це частина народної педагогіки у вершинному її вияві.

Козацька педагогіка своєю основною метою ставила формування козака – лицаря, мужнього громадянина з яскраво вираженою українською національною свідомістю й самосвідомістю. Козацьку педагогіку визначали такі провідні ідеї козацького руху, як свобода й незалежність Укра-

їни; непорушність прав людини і народу; суверенність особистості; народовладдя тощо. Козацька педагогіка як могутній пласт національно-культурної спадщини втілює у своїх ідеях, змісті, формах і методах виховання сутність її особливості українського національного характеру.

Українська система виховання досягла в цей час апогею свого розвитку. Під захистом козацтва в Україні існували різні типи навчальних закладів: академії, колеґіуми; братські, дяківські, церковні та монастирські школи; народні професійні школи мистецтв і ремесл (кобзарства, гончарства, бортництва); козацькі й січові школи. Основу вітчизняної системи виховання склали козацькі виховні традиції та ідеї. В освітніх закладах панував волелюбний дух козацтва, чільне місце посідали народна педагогіка, українознавство, впроваджувались у життя народні звичаї, традиції та обряди.

Українська козацька система виховання – глибоко самобутнє явище. Вона мала кілька ступенів:

1. Дошкільне родинне виховання. Воно утверджувало статус батьківської і материнської педагогіки. Вже в цей період специфічною була роль батька: загартовування своїх дітей, формування у них лицарської честі й гідності, підготовка до подолання життєвих труднощів, до захисту рідної землі, до вільного життя;
2. Шкільне виховання;
3. Підвищена або вища освіта у вітчизняних колеґіумах, академіях, зарубіжних університетах.

Після закінчення навчальних закладів юнацтво одержувало систематичне фізичне, психологічне, моральне, естетичне й трудове загартування, національно-патріотичну підготовку, спортивно-військовий вишкіл.

Козацьке родинне виховання базувалося на засобах козацької духовності, на народній педагогіці, національних традиціях, звичаях, обрядах, здобутках християнської мо-

ралі. У козацьких сім'ях панував культ Батька і Матері, Бабусі, Дідуся, Роду й Народу.

Козацька педагогіка самобутньо трактувала статус батька: захисник сім'ї, роду, творець історії, державності, вірець стійкості, мужності, відваги, непорушний авторитет у ставленні до родини, громадських справ, потреб народу. Позиція батька була покликом століть, голосом совісті предків. Діти виховувались так, що вони в словах і вчинках керувалися порадами батька як символом власної совісті. Батько формував у сина твердість, витривалість, уміння долати життєві труднощі, незламність.

Козацька сім'я відзначалась рівноправністю чоловіка й жінки. Чоловік робив поступки дружині у розв'язанні багатьох побутових питань, створював їй психологічний комфорт, що сприятливо впливало на виховання хлопчиків та дівчат. Мати, глибоко усвідомлюючи соціальні проблеми, виховувала у своїх синів мужність, твердість, рішучість, інші вольові якості. Виховуючи їх на козацькому фольклорі, вона не лише співала відомі пісні про козаків, а й створювала нові пісні, за допомогою яких переливала в душі дітей свої почуття, віру й надію на щасливе життя.

Сімейні виховні традиції продовжували досвідчені козаки у школі джур. Від своїх наставників джури переймали науку жити й перемагати, за їх допомоги оволодівали військовим мистецтвом. Джури жили з козаками у куренях і одночасно вчилися у січових школах. Важливе місце у підготовці козаків займала фізична та психофізична підготовка. Їхні дух й тіло гартувались у ловах, боях, складних життєвих ситуаціях, у змаганнях із стихійними силами природи.

У козаків була спеціальна система психофізичного гарту: сон проти зоряного неба, народна медицина, забави, ігри, різноманітні вправи, їзда верхи, володіння шаблею, списом, стрільба з рушниць, плавання, веслування, керу-

вання човном, переховування під водою, змагання на силу, спритність, прудкість, винахідливість, точність. Існувала й окрема система відбору молодих людей для козацької служби. Досвідчені козаки уважно й прискіпливо перевіряли загартованість та витривалість новобранців на силу, холод, брак їжі. Ставилися вимоги: бути сильною, вольовою, мужньою людиною, присягнути на вірність Україні, сповідувати християнську віру. Славилася мистецтво козаків вести наступальні та оборонні бої, створювати неприступні табори, споруди, мистецьки володіти зброєю.

Козацька педагогіка формувала у молоді якості, що складала кодекс лицарської звитяги: готовність боротися до загибелі за волю, віру й славу України; нехтування небезпекою, коли справа торкається життя побратимства та України; ненависть до ворогів, прагнення звільнити рідний край від завойовників; героїзм, подвижництво у праці. Водночас козаки були милосердними, чуйно ставилися до літніх людей, ділили з ними радість й горе.

Січові школи були покликані задовольнити культурні, духовні, військово-оборонні потреби козаків. Тут вихованці навчалися читання, письма, хорového співу, музики. Їх привчали до національного способу життя, навчали оборонно-військовій справі. Тут здійснювалося розумове, моральне, естетичне, військово-спортивне виховання. Учні успішно опановували різні галузі народних знань: медичні, астрономічні, метеорологічні.

Українська держава дбала про високий статус шкіл у тогочасному суспільстві. Діяли проекти розвитку козацьких шкіл України. Підвищувалась відповідальність батьків перед громадою, державою за виховання дітей. Зростав авторитет школи, вчителя. У церковних школах діти оволодівали грамотою, вчили буквар, часослов, псалтир; вчилися церковного співу. Багато дітей здобували грамоту в мандрівних дяків-учителів.

Виховні функції козацької педагогіки реалізувалися в процесі формування різних козацьких об'єднань – побратимств, товариств, громад.

Популярним засобом навчання у січових і козацьких школах була «Козацька читанка». Підручник був оздоблений українським орнаментом. У ньому містились матеріали з правознавства, українознавства, історії рідного краю; художні твори, відомості про різні народи і країни світу.

Такі поради не втратили своєї актуальності й в умовах сьогодення. Козацькі традиції та звичаї, творчо застосовані в сучасних умовах, сприятимуть росту молоді України фізично здоровою, морально чистою і духовно багатою, відданою національним інтересам і загальнолюдським цінностям.

Література

1. Андріянова О. Модель виховної системи на засадах козацької педагогіки // Сучасна школа України. 2011. №5. С. 63–70.
2. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти : науково-метод. зб. / укл.: В.Є. Берека, І.К. Гіджеліцький, Н.М. Орловська. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2018. 472 с.
3. Руденко Ю. Губко О. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. Київ : МАУП, 2017. 384 с.

УДК 378.014(477):34

*Зіміна Марія Василівна,
начальник навчального відділу МДУ*

Нормативно-правове забезпечення якості освітньої діяльності

Ключові слова: *якість вищої освіти, якість освітньої діяльності, моніторинг, рейтинг студентів, якість знань здобувачів вищої освіти, державна атестація, рейтинг науково-педагогічних працівників, освітні програми, навчальні плани.*

Реформування вищої освіти в Україні на сучасному етапі, надання самостійності та широкої автономії покладають велику відповідальність на заклади вищої освіти (далі – ЗВО) за якість освітньої діяльності.

Якість вищої освіти – це рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти [11].

Якість освітньої діяльності – рівень організації освітнього процесу у ЗВО, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань [11].

Відповідно до розробленої в МДУ Системи внутрішнього забезпечення якості визначено такі складові якості освітньої діяльності: забезпечення ресурсами освітнього процесу, якість знань здобувачів вищої освіти, якість надання освітніх послуг.

Нормативно-правове забезпечення якості освітньої діяльності для сучасного ЗВО представлено загальноукраїнським освітнім законодавством у сфері вищої освіти та локальними нормативними актами окремих ЗВО.

Освітнє законодавство представлено Законами України «Про освіту» [16], «Про вищу освіту» [11], «Про ліцензування видів господарської діяльності» [15], постановами Кабінету Міністрів України, зокрема «Про документи про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка» [12], «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [14], «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності», наказами Міністерства освіти і науки України [13] тощо.

Вищезазначені категорії нормативних актів регламентують здійснення освітньої діяльності ЗВО і є досить вимогливими до внутрішньоуніверситетської автономії.

Усі складові освітнього процесу в Маріупольському державному університеті (далі – МДУ) регулюються відповідними локальними нормативними документами, що є виконанням вимог Закону України «Про вищу освіту» щодо автономії та самостійності ЗВО. Нормативно-правове забезпечення освітньої складової діяльності університету налічує на сьогодні понад 50 положень, інструкцій, рекомендацій, що регулюють освітній процес в університеті.

Основним документом, який регламентує освітню діяльність в ЗВО є «Положення про організацію освітнього процесу в Маріупольському державному університеті» [5], що визначає форми навчання, організації освітнього процесу, види навчальних занять, навчальний час здобувачів вищої освіти та робочий час науково-педагогічних працівників, процедури і заходи, які передбачає система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти тощо.

Крім того, кожна складова освітнього процесу та системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в МДУ на сьогодні регулюється відповідним локальним нормативним актом. Зокрема, проведення контролю якості знань здобувачів вищої освіти регламентовано такими документами: «Положенням про організацію контролю та оцінювання успішності навчання здобувачів вищої освіти у МДУ» (наказ МДУ №332 від 26.11.2015 р.) [4]; «Положенням про ректорський контроль знань студентів Маріупольського державного університету» (наказ МДУ №361 від 24.12.2015 р.) [8]; «Положенням про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної Комісії у Маріупольському державному університеті», затверджене наказом від 06.04.2015 р. №110 [7]; «Рекомендаціями щодо підготовки та проведення комплексних контрольних робіт» (наказ МДУ №224 від 04.07.2016 р.) [18]; «Рекомендаціями щодо формування рейтингу навчальних досягнень студентів» (розпорядження проректора з науково-педагогічної роботи

№6 від 27.01.2016 р.); «Правилами формування рейтингу навчальних досягнень студентів за I семестр 2016-2017 навчального року (наказ МДУ №31 від 18.01.2017 р.) [10]; «Порядком формування рейтингу успішності в Маріупольському державному університеті» (складова «Правил призначення академічних та соціальних стипендій в Маріупольському державному університеті», наказ МДУ №81 від 22.02.2017 р.) [9].

Якість надання освітніх послуг оцінюється наявністю затверджених у встановленому порядку освітніх програм, навчальних планів, робочих навчальних планів, графіків навчального процесу; наявністю навчальних і робочих програм дисциплін, комплексів навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін; оцінюванням науково-педагогічних працівників.

В МДУ розроблено порядок внутрішньої експертизи, оцінки та затвердження освітніх програм, навчальних планів, навчальних програм дисциплін, комплексів навчально-методичного забезпечення, який передбачає проходження комплексної перевірки та оцінки на всіх рівнях: Кафедра – Науково-методична комісія факультету – Навчальний відділ – Науково-методична рада університету – Вчена рада університету.

Порядок внутрішньої експертизи регламентовано такими нормативними документами: Методичні рекомендації з розробки освітніх програм у Маріупольському державному університеті (наказ МДУ від 20.11.2017 р. №448) [1]; Методичні рекомендації з розробки профілю освітніх програм (наказ МДУ від 20.11.2017 р. №448) [2]; Рекомендації з розробки робочих навчальних планів (навчальних планів) на відповідний навчальний рік; Положення про підготовку наукових, навчальних та навчально-методичних видань у Маріупольському державному університеті (наказ МДУ від 22.04.2016 р. №158) [6]; Положення про комплекс

навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни у Маріупольському державному університеті (наказ МДУ №224 від 04.07.2016 р., у редакції наказу МДУ №454 від 16.11.2018 р.) [3].

Оцінювання науково-педагогічних працівників проводиться щорічно за підсумками роботи викладача в попередньому році відповідно до «Положення про рейтингову систему оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників в МДУ» (затверджено вченою радою МДУ, протокол №10 від 19.06.2014 р.). Рейтинг охоплює всі види діяльності науково-педагогічних працівників: навчальну, методичну, наукову та організаційну. Підсумки рейтингового оцінювання затверджуються вченою радою МДУ і оприлюднюються на офіційному веб-сайті університету. У 2017 р. було запроваджено соціологічне опитування «Університет очима студентів», метою якого стало виявлення чинників для підвищення якості освітньої діяльності МДУ.

Прозорість, відкритість та публічність інформації забезпечується шляхом обговорення на засіданнях ректорату, науково-методичних комісій, вчених рад факультетів, студентської ради, науково-методичної ради, вченої ради університету, розміщення інформації на офіційному сайті університету (<http://mdu.in.ua>), Навчальному порталі МДУ.

Контроль за виконанням і дотриманням нормативів в університеті здійснюють у межах своїх службових обов'язків перший проректор, проректор з науково-педагогічної роботи, проректор з науково-педагогічної роботи (міжнародні зв'язки), проректор із соціальних та організаційних питань, відділ технічних засобів навчання, навчальний відділ, відділ інформації та зв'язків з громадськістю, відділ кадрів, наукова бібліотека, декани факультетів, завідувачі кафедр шляхом систематичної перевірки реального стану кожного показника і, в разі його невідповідності нормативному, – вжиття необхідних заходів з його поліпшення.

Отже, в Маріупольському державному університеті поступово відбувається імплементація положень Закону України «Про вищу освіту» щодо забезпечення якості вищої освіти. На сьогодні в університеті проводиться значна робота щодо моніторингу якості освітньої діяльності.

Література

1. Методичні рекомендації з розробки освітніх програм у Маріупольському державному університеті: наказ МДУ від 18.04.2016 №120. URL: http://mdu.in.ua/Ucheb/normativnye/metodichni_rekomendaciji_z_rozrobki_osvitnikh_prog.pdf (дата звернення: 29.03.2019).
2. Методичні рекомендації з розробки профілю освітніх програм: наказ МДУ від 22.04.2016 №158. URL: http://mdu.in.ua/Ucheb/normativnye/metodichni_rekomendaciji_z_rozrobki_profilu_osvit.pdf (дата звернення: 29.03.2019).
3. Положення про комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни у Маріупольському державному університеті: наказ МДУ від 04.07.2016 №224. URL: http://mdu.in.ua/Ucheb/normativnye/polozhennja_knmznd_zmini_listopad_2018.pdf (дата звернення: 29.03.2019).
4. Положення про організацію контролю та оцінювання успішності навчання здобувачів вищої освіти у МДУ: наказ МДУ від 06.11.2015 №332. URL: http://mdu.in.ua/Dokumenty/polozhennja/polozhennja_pro_organizaciju_kontrolju_ta_ocinjuva.pdf (дата звернення: 29.03.2019).
5. Положення про організацію освітнього процесу в Маріупольському державному університеті: наказ МДУ від 26.06.2015 №196. URL: http://mdu.in.ua/Dokumenty/polozhennja/polozhennja_pro_organizaciju_osvitnogo_procesu.pdf (дата звернення: 29.03.2019).
6. Положення про підготовку наукових, навчальних та навчально-методичних видань у Маріупольському державному університеті: наказ МДУ від 22.04.2016 №158. URL: http://mdu.in.ua/Ucheb/normativnye/polozhennjapro_pidgotovku_naukovikh-navchalnikh_ta.pdf (дата звернення: 29.03.2019).

7. Положення про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної Комісії у Маріупольському державному університеті : наказ МДУ від 06.04.2015 №110. URL: http://mdu.in.ua/Ucheb/normativnyue/polozhennja_pro_ek.pdf (дата звернення: 29.03.2019).
8. Положення про ректорський контроль знань студентів Маріупольського державного університету : наказ МДУ від 24.12.2015 №361. URL: http://mdu.in.ua/Dokumenty/polozhennja/polozhennja_pro_rektorskij_kontrol_znan_studentiv_.pdf (дата звернення: 29.03.2019).
9. Правила призначення академічних та соціальних стипендій в Маріупольському державному університеті : наказ МДУ від 22.02.2017 №81. URL: http://mdu.in.ua/Ucheb/normativnyue/pravila_priznachennja_akademichnikh_ta_socialnikh_.pdf (дата звернення: 29.03.2019).
10. Правила формування рейтингу навчальних досягнень студентів за I семестр 2016-2017 навчального року : наказ МДУ від 18.01.2017 №31. URL: http://mdu.in.ua/reiting-st/pravila_formirovanija_rejtinga.pdf (дата звернення: 29.03.2019).
11. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 №1556-VII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/Laws/1556-18> (дата звернення: 29.03.2019).
12. Про документи про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 р. №193. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/193-2015-%D0%BF> (дата звернення: 29.03.2019).
13. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 №1187. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/Laws/show/1187-2015-%D0%BF> (дата звернення: 29.03.2019).
14. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. №266. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF> (дата звернення: 29.03.2019).

15. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19> (дата звернення: 29.03.2019).
16. Про освіту : Закон України від 05.09.2018 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 29.03.2019).
17. Рекомендації з розробки навчальних планів (робочих навчальних планів) на 2016-2017 навчальний рік для першого курсу здобувачів ступенів бакалавра та магістра та навчальних та робочих навчальних планів на 2016-2017 навчальний рік для 2-4 курсів усіх напрямів підготовки та спеціальностей : наказ МДУ від 18.04.2016 №120. URL: http://mdu.in.ua/Ucheb/normativnye/rekomendaciji_z_rozrobki_navchalnikh_planiv_ta_rob.pdf (дата звернення: 29.03.2019).
18. Рекомендації щодо підготовки та проведення комплексних контрольних робіт : наказ МДУ від 04.07.2016 №224 URL: http://mdu.in.ua/Ucheb/normativnye/rekomendaciji_shhodo_pidgotovki_ta_provedennja_kom.pdf (дата звернення: 29.03.2019).

УДК 378.124:316.46

*Косенко Юлія Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, професор кафедри
дошкільної освіти МДУ*

На шляху до професійного олімпу

Ключові слова: викладач, педагогічна майстерність, педагогічна техніка, педагогічний вплив, педагогічна взаємодія.

Професійна діяльність викладача вищої школи включає декілька різновидів його щоденної роботи: наукову, навчальну, організаційну, методичну, виховну. Змістом його професійно-педагогічної діяльності є організація та керівництво процесом професійного навчання студентів, які є активними його суб'єктами. У цій площині форму-

ється професіоналізм і майстерність викладача. Професіоналізм – це те, що не дається від природи, а набувається викладачем на основі:

- а) раніше здобутої професійної освіти і кваліфікації;
- б) досвіду практичної роботи за спеціальністю, за якою готують в університеті майбутніх фахівців (юрист, економіст, учитель, практичний психолог, вихователь та ін.);
- в) досвіду науково-педагогічної роботи викладачем у закладі вищої освіти (*дали – ЗВО*);
- г) великого бажання й постійного прагнення стати професіоналом високого рівня;
- д) щоденної наполегливої праці щодо свого особистісного та професійного розвитку.

Власний сорокарічний досвід роботи у вищій школі дозволяє стверджувати, що професіоналізм викладача – це досконале знання:

- а) своєї професії (викладацької справи);
- б) себе у цій професії;
- в) професії, якої набувають студенти;
- г) вікових та індивідуальних особливостей студентів;
- д) особливостей організації педагогічного процесу у вищій школі.

Ідеться про:

- досконалу теоретичну і практичну підготовку за спеціальністю й психолого-педагогічну підготовку зокрема;
- методологічну підготовку (готовність до наукової діяльності);
- методичну підготовку (досконале знання методик викладання навчальних дисциплін у вищій школі, досконалі методичні уміння);
- знання навчальних програм та змісту дисциплін, які викладає;
- знання інноваційних педагогічних технологій, ефективних форм організації навчальної і наукової роботи сту-

- дентів (аудиторної і самостійної);
- знання і розуміння психології студентів кожного курсу;
 - знання і розуміння свого Я-особистого і Я-професійного, здатність до рефлексії, готовність до самовдосконалення;
 - спроможність забезпечити науковий і навчально-методичний супровід професійної підготовки студентів;
 - уміння педагогічного спілкування, володіння ораторським мистецтвом;
 - володіння педагогічною технікою (цей перелік можна було б продовжити).

Що ж таке педагогічна майстерність викладача? Чим прикметна праця викладача-майстра? За А. С. Макаренком, майстерність – це те, «чого можна домогтися, і як може бути відомий майстер-токарь, чудовий майстер-лікар, так повинен і може бути чудовим майстром педагог...» [4]. Зауважимо, майстерність викладача завжди розкривається у діяльності, проявом якої є ефективність його наукової, навчально-методичної, організаційної, виховної роботи. Розкриття українськими науковцями (І. В. Зайченко, В. М. Теслюк, А. А. Каленський, Ю. М. Косенко та ін.) педагогічної майстерності викладача вищої школи ґрунтується на визначенні І. А. Зязюном педагогічної майстерності вчителя як комплексу властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. До таких властивостей, на думку вчених, належать гуманістична спрямованість діяльності педагога, його професійна компетентність, педагогічні здібності і педагогічна техніка [1, с. 21; 5; 2; 3, с. 138–145]. Цілком поділяючи таке розуміння сутності педагогічної майстерності, уточнімо, що педагогічна майстерність викладача – це тісне поєднання його професіоналізму із проявом професійно значущих особистісних властивостей [3]. Професіоналізм, у широкому значенні, – це фахова компетентність викладача, основа його викладацької робо-

ти. Педагогічні здібності – сукупність індивідуально-психологічних особливостей, які є умовою успішного виконання педагогічної роботи. Педагогічну техніку характеризуємо як комплекс умінь, які дозволяють викладачу через те, що бачать і чують студенти, здійснювати педагогічний вплив, взаємодіяти з ними, доносити до них свої думки і почуття. Тут варто згадати А. С. Макаренка, який радив педагогам ураховувати той факт, що «вихованець сприймає вашу душу та ваші думки не тому, що знає, що у вас на душі робиться, а тому, що бачить вас, слухає вас» [4, с. 45]. І ще. Педагогічна техніка в науці і практиці представлена двома групами умінь: перша – уміння викладача керувати своєю поведінкою (це його естетична, емоційна, мімічна і пантомімічна виразність, мовленнєві уміння); друга – уміння педагогічної взаємодії (аналітичні, організаційні, конструктивні, комунікативні, творчі та ін.). Гуманістична спрямованість діяльності викладача – це система ціннісних орієнтацій на себе, на студентів, на мету своєї діяльності, засоби педагогічного впливу і взаємодії.

Прояв педагогічної майстерності гарантує викладачу професійний успіх. Його ми позиціонуємо як:

- вагомі наукові здобутки викладача, визнання його як науковця у широкій науковій спільноті України та за її межами;
- беззаперечний авторитет викладача серед своїх колег та студентів;
- активну навчальну і наукову роботу студентів, з якими співпрацює викладач, їхню відповідальність за професійне навчання, своє становлення як майбутнього фахівця;
- задоволення від викладацької діяльності, від творчої співпраці зі студентами та колегами, яке повсякчас надихає й спонукає до пошуку нових шляхів і форм удосконалення професійної підготовки студентів;
- поважне, коректне ставлення студентів до викладача, ви-

соку міру їхньої відповідальності за процес і результат навчання у ЗВО;

- об'єктивну оцінку роботи викладача завідувачем кафедри, деканом, керівником університету, визнання його професійних досягнень (похвала, відзнака, підтримка, нагорода тощо);
- визнання викладача як професіонала високого рівня, майстра своєї справи за межами свого університету.

Варто пам'ятати, що досягти професійного успіху значно легше у колі колег-однодумців, а не в оточенні колег-заздрісників. Дотримання професійної етики й культури спілкування створює доброзичливу атмосферу взаєморозуміння на кафедрах, факультетах, в університеті, надихає на творчу співпрацю, полегшує рух кожного викладача до свого професійного олімпу.

Дещо про умови, які сприяють становленню професіоналізму і майстерності викладача-початківця. За нашими спостереженнями, успішне професійне становлення молодого викладача, найчастіше – вчорашнього студента, зумовлене:

- рівнем його професійної підготовки в університеті, зокрема тим, яким студентом він був (яким його знають старші колеги-викладачі);
- прагненням викладача-початківця опанувати професію;
- підтримкою досвідчених колег-наставників;
- особистою відповідальністю за пізнання, опанування усіх напрямів викладацької роботи, здатністю до рефлексії;
- діловими й особистими стосунками зі студентами, зокрема з тими, хто його ще пам'ятає студентом;
- активністю у науковій роботі, громадянською позицією, громадською активністю;
- щасливою родиною.

Насамкінець, декілька порад досвідченого викладача – викладачу-початківцю:

1. Пам'ятайте, що ми, викладачі, завжди знаходимося під «пильним оком» наших студентів, відтак важливо: як ви виглядаєте (ваша естетична виразність); на скільки ви емоційно виразні та чи вмієте повсякчас керувати своїм емоційним станом (емоційна виразність); якими є ваше мовлення, культура педагогічного спілкування (мовленнєва виразність); якими способами впливаєте на студентів, взаємодієте з ними, забезпечуючи їхню професійну підготовку (педагогічна техніка), якою є ваша поведінка (в аудиторії, на кафедрі, в буфеті, маршрутці, кафе тощо);
2. З перших днів організації навчальної роботи студентів академічної групи чи потоку (проведення лекцій, семінарських і практичних занять, науково-дослідної, індивідуальної і самостійної роботи) визначте правила, яких будуть дотримуватися усі учасники педагогічного процесу. Це значно полегшить педагогічне спілкування та взаємодію;
3. Будьте справедливі у взаєминах зі студентами: об'єктивно оцінюйте їхні знання з предмету, якість виконання усіх поставлених завдань;
4. Будьте вимогливими насамперед до себе, проявляйте добросовісність, принциповість, дотримуйтеся професійної етики;
5. Не забувайте, що ми завжди є і будемо об'єктом спостереження й обговорення для наших студентів. Тому дозвольте захоплюватися вашою професійною компетентністю, загальною ерудованістю, культурою поведінки, вашими манерами і зовнішнім виглядом;
6. Запам'ятайте: шлях до професійного олімпу – це постійна напружена робота над своїм особистим та професійним самовдосконаленням;
7. Постійно піклуйтеся про своє фізичне і психічне здоров'я. Цим ви застережете себе від професійного самовигорання;

8. Будьте щасливими в особистому житті, шануйте свою родину, знаходьте час для щоденного спілкування зі своїми дітьми, батьками – це життєдайне джерело вашої успішної професійної діяльності.

Література

1. Зайченко І.В., Теслюк В.М., Каленський А.А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підруч. / за ред. І.В. Зайченка. Київ : Ліра-К, 2018. 484 с.
2. Косенко Ю.М. Основи педагогічної майстерності вихователя : навчально-методичний посіб. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Дошкільна освіта». 2-е вид., допов. Маріуполь : ТОВ «Друкарня "Новий світ"», 2014. 360 с.
3. Косенко Ю.М. Професіоналізм і майстерність як категорії фахової досконалості викладача вищої школи. Дошкільна освіта в персоналіях (до ювілею професора К.Й. Щербакової) / упоряд.: О.Г. Брежнєва, Л.В. Макаренко. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2016. 248 с.
4. Макаренко А.С. Деякі висновки з мого педагогічного досвіду // Макаренко А.С. Твори : в 7 т. Т. 5. Київ : Радянська школа, 1954. С. 169–172.
5. Педагогічна майстерність / І.А. Зязюн, Л.В. Крамушенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. 2-е вид., допов. і перероб. Київ : Вища школа, 2004. 422 с.
6. Теслюк В.М. Формування педагогічної майстерності викладача: теоретико-методичний аспект : моногр. Київ : Ліра-К., 2018. 260 с.

*Марена Тетяна Василівна,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри
економіки та міжнародних
економічних відносин МДУ*

*Захарова Ольга Володимирівна,
кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри
економіки та міжнародних
економічних відносин МДУ*

Сучасні практики забезпечення академічної добросесності: зарубіжний досвід

***Ключові слова:** академічна добросесність, академічна нечесність, плагіат, рівні забезпечення академічної добросесності, зарубіжний досвід.*

Професійна діяльність викладача вищої школи включає декілька різновидів його щоденної роботи: наукову, навчальну, організаційну, методичну, виховну. Змістом його професійно-педагогічної діяльності є організація та керівництво процесом професійного навчання студентів, які є активними суб'єктами вказаного процесу. У цій площині формується професіоналізм і майстерність викладача. Професіоналізм – це те, що не дається від природи, а набувається викладачем на основі:

- ігнорування наявності проблеми академічної нечесності;
- визнання наявності проблеми академічної нечесності, в основному на рівні її теоретичного обговорення за відсутності практичних кроків до її розв'язання;
- повне визнання існування проблеми академічної нечесності, вивчення форм нечесності, розробка заходів на різних рівнях для забезпечення високого рівня академічної добросесності [1, с. 3].

На відміну від України, де фіксуються масові прояви нечесності учасників освітнього процесу [3; 4] і де

питання необхідності забезпечення академічної доброчесності набули широкого визнання відносно недавно, розвинені країни світу мають неабиякий досвід боротьби з проявами нечесності в освітньо-науковому просторі (особливо це стосується Сполучених Штатів). Так, у Принстонському університеті (США) Кодекс честі було прийнято у 1893 р.; Кодекс честі університету Бригама Янга (США) був ухвалений у 1940 р.

Незважаючи на усе більше приділення уваги необхідності дотримання норм етичної та чесної поведінки учасниками освітнього процесу у всьому світі, проблема академічної недоброчесності залишається досить поширеною як у країнах, що розвиваються, так і у розвинених країнах. Так, результати опитування більше 5000 студентів у 99 коледжах і університетах США показали, що понад 50% усіх респондентів як мінімум один раз (або більше) вдавалися до порушень вимог академічної доброчесності [5, с. 22]. За результатами досліджень, проведених хорватськими викладачами, при написанні академічних текстів тільки 9% студентів взагалі не вдавалися до плагіату і тільки 34% студентів продемонстрували середній рівень плагіату не більше 10% [5, с. 23]. Дослідження використання плагіату у студентських роботах в Європі, проведене на основі опрацювання понад 100 тисяч студентських робіт за допомогою польського сервісу виявлення плагіату, показало наступне: найбільший рівень плагіату виявлено у Росії та інших країнах колишнього СРСР; показник плагіату в українських студентів становить 34,4%; показник подібності написаних робіт у Польщі становить 16,3%; польські студенти вдаються до плагіату на 36% частіше, ніж чеські, і на 38% частіше, ніж словацькі [5, с. 23]. За результатами опитувань, проведених у Нігерії, близько 69% респондентів зізналися щонайменше в одній формі академічної нечесності, 36% порушили авторські права, 9% вдавалися

до прямого плагіату [5, с. 22].

Проведене дослідження сучасних практик боротьби з проявами академічної нечесності у світі дозволило виділити наступні рівні у системі забезпечення академічної доброчесності: інституційний (університетський), національний і міжнародний.

Враховуючи високий ступінь автономії університетів у розвинутих країнах, провідна роль у підтримці академічної доброчесності відводиться саме інституційному рівню. Сприяння досягненню високого рівня академічної доброчесності забезпечується як у нормативній площині (прийняття відповідних документів – кодексів, довідників доброчесності тощо), так і в організаційно-структурному вимірі (створення спеціальних підрозділів, відповідальних за управління процесами, пов'язаними з академічною чесністю), як це представлено у табл. 1.

На національному рівні діяльність із забезпечення академічної доброчесності здійснюється державними установами або асоціаціями університетів та інших зацікавлених установ. Так, Федеральний уряд США для протидії плагіату розробив політику з дотримання норм академічної чесності, сформував відповідні федеральні агентства та науково-дослідні інститути, розробив правила реагування на випадки порушень норм доброчесності. Зокрема, з 1999 року у країні діє Центр академічної доброчесності – консорціум більше ніж з 200 американських коледжів, університетів, громадських організацій.

У Великій Британії діє Національний центр університетів та бізнесу, який є незалежною неприбутковою організацією, що виконує функції просування і розвитку співробітництва між закладами вищої освіти та бізнесом. Центр розробив документ «Етика має значення: управління етичними аспектами у вищій освіті», який містить рекомендації для університетів щодо вирішення етичних про-

Таблиця 1

Забезпечення академічної доброчесності на університетському рівні на прикладі закладів вищої освіти в США

Заклад вищої освіти	Структурний підрозділ	Організація забезпечення академічної доброчесності
Університет Джорджа Вашингтона	Департамент з питань академічної чесності	Розроблено «Довідник прав та обов'язків студента», який містить «Кодекс поведінки тих, хто навчається» та «Кодекс академічної чесності». У разі доведення факту порушення норм доброчесності до студента можуть бути вжиті санкції від незарахування відповідного завдання до відряхування з університету. В середньому щорічно виявляється більше 100 випадків порушення Кодексу, що призводить до 25-30 слухань. Близько 80% порушників визнають провину і погоджуються на санкції.
Університет Пітсбурга	Офіс академічної чесності	Нормативною базою є «Засади політики щодо дослідницької чесності» та «Основні норми відповідального проведення наукових досліджень». Програма перевірки на плагіат, що використовується установою, дозволяє відстежити запозичення на 32 мовах. Науковий керівник не несе відповідальності за плагіат свого студента. Водночас, у випадку доведеного власного порушення викладач може бути звільнений з університету.
Массачусетський технологічний інститут	Комітет з академічної чесності	Розроблено довідник (посібник) для студентів «Академічна доброчесність у МТІ», примірник якого отримує кожен першокурсник та викладач і який є у вільному доступі на сайті інституту. Для кращого інформування про норми доброчесності та наслідки їх порушення розроблено відповідний онлайн курс та на регулярній основі проводяться дні академічної чесності.
Університет штату Меріленд	Офіс юридичних справ, Студентська рада честі	До функцій університетських органів віднесено не тільки моніторинг (Офіс юридичних справ) та обговорення (Студентська рада честі) випадків порушення норм доброчесності, але й проведення профілактичних заходів (поширення відповідної інформації, проведення бесід зі студентами). На кожній кафедрі є викладачі, які можуть отримати інформацію про випадки академічної нечесності від будь-якого учасника освітнього процесу і передати усі необхідні документи (опис порушення, пояснення студента-порушника) в Офіс юридичних справ.
Університет західних губернаторів (онлайн-університет)	Відділ академічної безпеки, Комісія зі студентської поведінки	Організаційна структура університету включає відділ академічної безпеки з 14 осіб, у складі якого є група з оригінальності, що контролює всі надіслані студентами роботи на наявність плагіату і надає рекомендації щодо їх доопрацювання, якщо відсоток запозичення перевищує 30 пунктів. Відділ також займається розшуком тих, хто може продавати роботи. Окрема група (патруль) здійснює моніторинг порушень, інформацію про які направляє до підрозділу з академічної чесності. Справи щодо порушення норм доброчесності розглядає комісія зі студентської поведінки, що включає представників викладачів та адміністрації.

Джерело: Складено на основі [2; 5; 6].

блем та впровадження відповідних стандартів у сфері вищої освіти [5, с. 24]. Також в Англії та Уельсі засновано Офіс незалежного арбітражу, який має реагувати на несправедливі практики у сфері академічної доброчесності.

У Китаї у 1997 р. розроблений кодекс поведінки для боротьби з плагіатом й іншими видами неправомірних дій та правила для захисту прав авторів, а також створено наглядові комітети з питань недотримання принципів академічної чесності [5, с. 23]. Міністерство освіти країни вимагає, щоб усі заклади вищої освіти були обладнані програмним забезпеченням для перевірки на плагіат докторських та магістерських робіт.

Поширення проблеми академічної нечесності у загальносвітовому масштабі викликає потребу у розробці міждержавних механізмів її урегулювання. До таких механізмів належать як міжнародні об'єднання та центри (зокрема, Міжнародна Асоціація Університетів, Міжнародний Центр академічної доброчесності, Пан-Європейська платформа з питань етики, прозорості та чесності в галузі освіти тощо), так і міждержавні документи та угоди (наприклад, «Європейська хартія дослідників», яка містить розділ «Етичні принципи»; «Керівництво для інституційних Кодексів етики в галузі вищої освіти» тощо). Завдання таких міжнародних органів та угод полягає в організації дослідницьких проектів та обміні інформацією, що стосується питань академічної честі (у тому числі, через проведення міжнародних заходів з даної тематики), виробленні рекомендацій для національних органів та університетів щодо впровадження принципів академічної доброчесності у нормативні документи відповідного рівня.

Таким чином, механізм забезпечення академічної доброчесності сьогодні набуває характеру багаторівневої системи, функціонування якої спрямовано на поєднання зусиль міжнародної спільноти, урядів та закладів вищої освіти у досягненні мети сприяння високому рівню академічної культури та професійної етики, дотримання стандартів академічної чесності всіма учасниками освітньо-наукового процесу.

Література

1. Академічна доброчесність аналітичний звіт та рекомендації : аналітична записка / розроб. І. Єгорченко, М. Серебряковим. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Analitichna-za-ryska-akademichna-dobrochesnist.pdf> (дата звернення: 20.04.2019).
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова ; Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики. Київ : Таксон, 2016. 234 с.
3. Артёмов П.М., Пак І.В. Академічна нечесність як елемент академічної культури українського студентства: результати емпіричних досліджень // Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. 2016. Вип. 37. С. 234–240.
4. Епідемія академічного плагіату в цифрах / текст та інфографіка за мат. ua.unplag.com. 2016. 13 червня. URL: <http://studway.com.ua/plagiat-2/> (дата звернення: 20.04.2019).
5. Ковальчук О.С., Потапюк Л.М. Забезпечення академічної чесності у вищих навчальних закладах: міжнародний досвід // Вісник Університету ім. А. Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. 2017. №1. С. 21–26.
6. Academic Integrity at MIT : a Handbook for Students / P. Brennecke, A. Babbi Klein, E. Durant ; MIT Office of the Vice Chancellor. Cambridge : Massachusetts Institute of Technology, 2018. 40 p. URL: <https://integrity.mit.edu/sites/default/files/documents/AcademicIntegrityHandbook2018-grayscale.pdf> (дата звернення: 20.04.2019).

*Мітюшкіна Христина Сергіївна,
кандидат економічних наук доцент,
доцент кафедри раціонального
природокористування та охорони
навколишнього середовища МДУ*

Забезпечення академічної доброчесності в Україні, зокрема в Маріупольському державному університеті

Ключові слова: академічна доброчесність, плагіат, здобувачі вищої освіти, інституційні засади забезпечення академічної доброчесності, Маріупольський державний університет.

Питання академічної доброчесності постали в суспільстві відносно недавно. Протягом багатьох десятиріч здавалося, що серед наукової спільноти не виникало сумнівів щодо коректності й самостійності власних наукових результатів. Студентська молодь також вимушена була здійснювати неабиякий науковий пошук, щоб досягти конкретного результату навчання. Сьогодні ж, в епоху бурхливого розвитку інформаційних та комунікаційних систем і технологій, доступ до баз даних є майже необмеженим, а контроль за використанням результатів чужих досліджень та їх привласненням – вкрай ускладненим.

І якщо наукові роботи співробітників закладів вищої освіти останні п'ять-сім років підлягають перевірці (з 2013 року обов'язковим є отримання Довідки про відсутність плагіату в дисертації, з 2017 формується Національний репозитарій академічних текстів, основна мета якого – сприяння розвитку освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності шляхом поліпшення доступу до академічних текстів та сприяння академічній доброчесності [7; 8]), то студентські дослідження залишаються майже неконтрольованими.

Слід замислитися, чому так відбувається? Які чинники тотального плагіату серед академічної молоді України? Відповідно до досліджень багатьох інститутів (Національний інститут стратегічних досліджень, Східноукраїнський Фонд соціальних досліджень, Організація економічного співробітництва та розвитку, Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP) [1; 3; 5] та інші), в якості найбільш розповсюджених чинників небажання доброчесно відноситися до своєї роботи здобувачі вищої освіти називали такі:

- повторюваність або неактуальність тем письмових робіт (розрив між темами та сучасними, актуальними потребами);
- відсутність практичного застосування (перспективи застосування) результатів робіт;
- відсутність розуміння необхідності та мети написання письмових робіт (не профільні, не цікаві, застарілі предмети);
- узвичайнені дії, що пов'язані з умовами підготовки письмових робіт в середній школі;
- необхідність виконання великого обсягу письмових робіт протягом навчального семестру, навчального року;
- ставлення викладачів до плагіату (нейтральне або відверте потурання);
- відсутність чітких та універсальних норм щодо оцінки оригінальності текстів, а також їх вплив на загальну оцінку роботи;
- низький рівень професіоналізму, мотивації та зацікавленості викладачів.

Отже, по суті, можна виділити декілька основних груп чинників академічної недоброчесності серед студентів: невідповідність сучасним вимогам методів навчання, застарілість їх змісту; переобтяженість навчальних про-

грам дисциплінами, які не мають прямого відношення до майбутньої професії здобувача; при звичаєність до несамо- стійності в результатах робіт студентів і терпиме став- лення викладачів до такої ситуації; практична відсутність покарання за академічну недоброчесність. Стосовно остан- нього чинника зазначимо: дані дослідження Аналітичного центру CEDOS, до якого було залучено 10 закладів вищої освіти України [1] (Донецький національний університет ім. В. Стуса, Запорізький національний університет, Ізма- їльський державний гуманітарний університет, Інститут міжнародних відносин Київського національного універси- тету ім. Т. Шевченка, Луцький національний технічний уні- верситет, Одеський національний університет ім. І. І. Меч- никова, Сумський державний університет, Тернопільський державний медичний університет ім. І. Я. Горбачевського; Тернопільський національний економічний університет; Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна) свідчать, що, в середньому, близько 21% студентів не зна- ють, які санкції за плагіат передбачені в їх університеті.

На сьогодні інституційними засадами реалізації прин- ципів академічної доброчесності є Конституція України, Цивільний кодекс України, Закони України «Про освіту» (№2145-VIII від 05.09.2017, ред. від 19.01.2019, п. 1, ст. 42) [2], «Про вищу освіту» (№1556-VII від 01.06.2014, ред. від 01.01.2019), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (№848-VIII від 26.11.2015, ред. від 07.03.2018) та «Про ав- торське право і суміжні права» (№3792-XII від 23.12.1993, ред. від 04.11.2018), інші нормативно-правові акти.

За виявлення та запобігання недоброчесності в нав- чанні (плагіату) відповідальність несуть такі установи: Атестаційна колегія МОН України, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), Вчені ради університетів.

Маріупольський державний університет з метою підвищення якості освіти і наукових досліджень декларує дотримання принципів академічної доброчесності. Відповідно до цього в університеті розроблено й впроваджено: Положення про академічну доброчесність в МДУ і Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в кваліфікаційних роботах студентів МДУ. З цією ж метою прийнято рішення про обов'язкове використання сервісу з перевірки робіт здобувачів вищої освіти на плагіат в МДУ Unichesk. Unichesk – сервіс з перевірки робіт на плагіат, створений українськими розробниками у 2014 році. Сервіс може використовуватись як окрема програма онлайн, а також інтегруватися з навчальними системами (LMS-Learning Management Systems), такими, як Moodle, Canvas, Sakai, Blackboard, що використовуються університетами, академіями, тощо. Понад 45 українських університетів вже використовує даний сервіс. Також Unichesk активно використовується за кордоном (США, Іспанія, Бельгія). Слід зазначити, що плідну роботу щодо роз'яснення принципів академічної доброчесності веде наукова бібліотека університету, зокрема бере участь у міжкафедральних семінарах з відповідної тематики, інформує студентів та наукових співробітників за допомогою окремого розділу на офіційному сайті бібліотеки університету [4; 6].

Отже, враховуючи вищезазначене, можна рекомендувати низку заходів з підвищення культури академічної доброчесності в Маріупольському державному університеті, а саме:

- проводити оцінку рівня обізнаності здобувачів про академічну доброчесність та наслідки її недотримання;
- проводити кураторські години на тему: «Мотивація до навчання як визначальна умова академічної доброчесності»;
- в методичні рекомендації для самостійного вивчення

- курсів включити виявлення потенційного плагіату як складову оцінювання результатів навчання;
- проводити групові дослідження серед студентів та викладачів, сфокусованих на темі особливостей освітнього процесу, які впливають на рівень академічної доброчесності у МДУ;
 - впроваджувати сучасні програмні рішення для розвитку академічної культури, боротьби з академічним плагіатом та забезпечення якості освіти;
 - викладати курс «Академічна доброчесність» на першому курсі студентам ОС «Бакалавр».

Сподіваємось, що подальші кроки Маріупольського державного університету щодо посилення академічної доброчесності сприятимуть посиленню фундаментальних етичних цінностей та стандартів (чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності, сміливості) як серед студентської молоді, так і серед викладачів.

Література

1. OECD Reviews of Integrity in Education: Ukraine 2017 // The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). 2017. March 27. URL: <http://www.oecd.org/edu/oecd-reviews-of-integrity-in-education-ukraine-9789264270664-en.htm>.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. Дата оновлення: 19.01.2019 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 20.04.2019).
3. Стан і проблеми боротьби з плагіатом в українській освіті : аналітична записка (грудень 2017 р.) / укл. М. Карпенко ; Відділ гуманітарної безпеки ; Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/plagiat-8be00.pdf> (дата звернення: 20.04.2019).
4. Академічна доброчесність // Маріупольський державний університет : офіц. сайт. URL: http://mdu.in.ua/index/akademichna_dobrochesnist/0-224 (дата звернення: 20.04.2019).

5. Мотивація студентів до навчання як визначальна умова академічної доброчесності : презентація результатів дослідження «Академічна доброчесність: стан та фактори впливу» / Аналітичний центр CEDOS. URL: <https://saiup.org.ua/resursy/motyvatsiya-studentiv-navchannya-yak-vyznachalna-umova-akademichnoyi-dobrochesnosti-doslidzhennya/> (дата звернення: 20.04.2019).
6. Академічна доброчесність: загальна інформація // Наукова бібліотека Маріупольського державного університету : офіц. сайт. URL: http://slibr.mdu.in.ua/index/ad_zahalna_informatsiia/0-371 (дата звернення: 20.04.2019).
7. Перевірка дисертації, статті або інших текстів на наявність неунікальних фрагментів // Аспірант України : інтернет-портал. URL: <http://www.aspirant.com.ua/ua/antiplagiat.htm> (дата звернення: 20.04.2019).
8. Положення про Національний репозитарій академічних текстів : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 №541 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/541-2017-%D0%BF> (дата звернення: 20.04.2019).

УДК 316.324.8(477)

*Слющинський Богдан Васильович,
доктор соціологічних наук,
професор, завідувач кафедри
філософії та соціології МДУ*

Цивілізаційний вимір сучасного українського суспільства

***Ключові слова:** цивілізація, українське суспільство, цивілізаційно-культурні ідентичності, глобалізація, інформаційна революція.*

В основу дослідження покладено аналіз стану суспільного розвитку української спільноти на сучасному етапі, а саме дослідження такої категорії суспільних наук, як цивілізація – ціннісно-культурна система, що складається

впродовж тривалих історичних періодів, має власні просторові й часові межі та визначає спосіб життя одного або багатьох соціумів.

Основною проблемою є проблема історичного вибору українського суспільства. Як доводять численні праці науковців, такий вибір вже зроблено, але і сьогодні існує проблема пошуків свого шляху розвитку країни, і вона, як свідчать сьогоднішні події, все більше загострюється. Це можна пояснити, в першу чергу, невдоволеністю кризовим станом, у якому перебувають суспільство в цілому та його окремі підсистеми (соціальна, економічна, культурна), а також ключові соціальні інститути (освіта, наука, охорона здоров'я). У результаті тривалої системної кризи виник новий якісний стан суспільства – кризовий. Тому українське суспільство знову стоїть перед історичним викликом щодо вибору варіанту свого подальшого поступу. Дехто вважає причиною такого стану суспільства нашу цивілізаційну матрицю та пропонує його змінити. Питання полягає у тому, як саме можна його змінити? На передній план виступає саме цивілізація. Адже, цивілізація – це, перш за все, сучасний стан існування того чи іншого суспільства. На цивілізацію будь-якого суспільства впливають соціально-економічні та культурні чинники, вид основного виробництва, етнопонаціональний склад населення та оточення інших країн. Україна знаходиться в центрі Європи, тому цей чинник є досить важливим, бо з одного боку відбувається вплив Західноєвропейських країн, а з іншого – Росії.

Сучасна епоха характеризується такими фундаментальними явищами, як глобалізація та інформаційна революція. На думку відомого українського вченого В. Андрущенка, їхній вплив на всі сторони суспільного життя такий потужний і всеохоплюючий, що жоден з процесів, який відбувається, не може бути раціонально пізнаним без їхньої рефлексії в контексті означених процесів. Економіка

і політика, міжособистісні відносини і мораль, культура і мистецтво, особливості побутового життя тощо «знаходяться у полоні» глобалізаційних та інформаційних впливів, які переживає сучасне суспільство. Не є виключенням і освіта. Змінюючись і трансформуючись під впливом глобалізаційних й інформаційних технологій, система освіти зазнає якісних змін та набуває нових вимірів у проекції на віддалену перспективу свого розвитку. Характерно, що вплив означених явищ зумовлює майже миттєву трансформацію процесів життєдіяльності людини [1].

Доки ми цілісно не усвідомимо того, що з нами відбувається, не сформуємо бодай теоретично, як говорять синергетики, «порядку із хаосу», ми ніколи не вибудуємо якісної системи освіти, яка б забезпечила ефективну підготовку людини до життя. Виокремлюючи і переосмислюючи ціннісно-орієнтаційний контекст сучасного життєвого процесу, В. Андрущенко справедливо зазначає, що слід враховувати дві групи відносно самостійних, і разом з тим, органічно взаємопов'язаних реалій – зовнішніх і внутрішніх. Їхнє своєрідне порівняння на рівні побутової свідомості й теоретичного аналізу формує той своєрідний «дух епохи», з якого витікає нинішня філософія освіти. У зв'язку з цим у всьому світі відбуваються зміни суспільної свідомості щодо ролі та значення освіти у житті людини. Від освіти очікується активна участь у вирішенні проблем різного рівня – зміцнення миру, забезпечення економічної стабільності, протистояння девальвації цінностей, формування культури особистості й цілого суспільства. Тому освіта й культура залишаються в центрі уваги всього світового співтовариства.

Звичайно, освіта – дуже чутливий суспільний феномен, котрий першим відчуває ті зміни, які відбуваються у суспільстві. Нам досить часто приходиться чути про нові освітні реформи. В освіті постійно відбувається реформу-

вання. Було б досить цікавим почути від «організаторів» впровадження освітніх реформ результати цього «реформування». На сьогоднішній день, на мою думку, втрачена система в освіті. Випускники шкіл все менше читають книг, все більше допускаються помилок, навіть орфографічних. Для реформування освіти потрібно провести аналіз сучасного стану знань учнів шкіл, студентів закладів вищої освіти і, враховуючи отримані результати, проводити відповідні реформи.

Сучасне суспільство вирізняється культурними та міжкультурними чинниками розвитку кожного регіону зокрема та всієї України в цілому. До культурних та міжкультурних чинників розвитку регіонів України можна віднести практично все, що стосується життя суспільства, бо сам термін «культура» багатогранний, який виражає всі сторони людського буття [2, с. 14]. Тут можна виділити дві великі і пов'язані між собою універсальні культури. До першої відносяться категорії, котрі фіксують найбільш загальні, атрибутивні характеристики об'єктів, що включені до людської діяльності. Вони виступають у якості базових структур людської свідомості і носять універсальний характер, оскільки будь-які об'єкти (природні і соціальні), у тому числі і знакові об'єкти мислення, можуть стати предметами діяльності. Їх атрибутивні характеристики фіксуються в категоріях простору, часу, руху, речі, відносин, кількості, якості, міри, змісту, причинності, випадковості, необхідності тощо. Але крім них в історичному розвитку культури формуються і функціонують особливі типи категорій. Це досить помітно під час появи глобалізаційної культури. Тобто мається на увазі сучасність. Сюди ми віднесемо такі категорії, як: «людина», «суспільство», «свідомість», «добро», «зло», «краса», «віра», «надія», «совість», «обов'язок», «справедливість», «свобода» тощо [3, с. 479]. Ці категорії фіксують у найбільш загальній формі нако-

пичений історичний досвід включення індивіда в систему соціальних відносин і комунікацій, у тому числі і глобалізаційних. Між вказаними блоками універсальї культури завжди існує взаємна кореляція, котра виражає зв'язки між суб'єкт-об'єктними відносинами людської життєдіяльності. Тому універсальї виникають, розвиваються та функціонують як цілісна система, де кожний елемент прямо чи опосередковано пов'язаний один з одним. Це сприяє появі нового рівня самоорганізації культури людства.

Становлення нового рівня самоорганізації культури людства пов'язане саме з утворенням на культурному тлі специфічної упорядкованої структури – системи освіти, яка покликана забезпечувати організовано-цілеспрямоване споживання культурно нагромадженого досвіду. Тим початковим станом, під час якого виокремлюється освіта, є такий культурний розвиток, коли культура, будучи визначальною, домінуючою, головуючою у програмуванні існування людини, зважаючи на велике її нагромадження, не може достатньо засвоюватися людиною у процесі звичайної діяльності впродовж її життєвого становлення. Виділення освіти як частини культури було необхідним. Інакше кажучи, нагромадження культури потребувало на певному історичному етапі прогресу людського суспільства принципового удосконалення механізму освоєння її змісту. Отже, завдання освіти – стиснути зосереджену в культурі інформацію, відібрати в ній головне, сутнісне, важливе, надати їй вигляду, придатного для швидкої та максимально повної міжлюдської трансляції, узгодити природно обмежені потенції конкретної особи та глобальний масив неперервно зростаючої культури з метою забезпечення, відтворення, підтримки і розвитку соціально-культурної форми життя.

Оскільки освіта є частиною культури, то має існувати потреба культури в освітній підсистемі, адже культу-

ра – це сукупний продукт творчих сил людства. Її розвиток цілком залежить від людської діяльності, яка формується шляхом інформаційно-культурного програмування. Отже, прогрес культури визначається тим, наскільки відтворюються творчі сили, що її породжують. Культурі одвічно притаманні риси носія інформації, яка потрібна для процесу окультурення людини, тобто «синтезу особистості», що зумовлює культурну предметність. Зазначимо, що для культурних перетворень освіта є важливим складником культури, що значно її прискорює, інтенсифікує, ферментує. Цілісний розвиток культури водночас потребує встановлення адекватності освіти тій культурі, складовою якої вона є, тобто культуровідповідності освіти.

Освіта виконує наступні соціокультурні функції: соціалізації особистості та спадкоємності поколінь; спілкування й долучення до світових цінностей, досягнень науки і техніки; розвитку й становлення людини як особистості, суб'єкта й індивідуальності; формування духовності людини та її світогляду, ціннісних орієнтацій і моральних принципів. Вивчення органічних зв'язків освіти з культурою та їхнього впливу на розвиток суспільства є предметом спеціальних досліджень. Освітні і культурні процеси мають віддзеркалювати реальний характер життєвого процесу, його зміни, суперечності, успіхи і невдачі, позитивні і негативні сторони. Важливим для розвитку сучасного суспільства виступає новий тип культури, зорієнтований на гідність людини, в якому вищою цінністю є цінність особистості, незалежно від того, що можна отримати від неї. Кожна людина в такому суспільстві (діти, люди похилого віку, сироти, особи з особливостями психофізичного розвитку та ін.) почувуються комфортно, захищено, на рівні з усіма іншими громадянами. Очевидно, що культура гідності вимагає нової парадигми освіти. Друга половина ХХ сторіччя характеризується появою великої кількості нау-

кових праць, в яких на основі аналізу тенденцій розвитку суспільства в цілому, його культурних перетворень, зміни поглядів на світ та місце людини у світі створюється концептуальний образ майбутньої освіти, яка покликана підготувати нинішні і майбутні покоління до життя в новому сторіччі, де освіта і культура будуть тією силою, що інтегрує світове співтовариство. Отже, освіта та культура є основними чинниками розвитку матеріального та духовного багатства суспільства завдяки своїй унікальній місії щодо зростання інтелектуального капіталу – знань та компетентностей людини, соціальної стабільності та ефективного забезпечення зайнятості населення, збільшення національного доходу, зменшення бідності, зростання рівня культури виробництва і споживання, підвищення якості життя.

Література

1. Андрущенко В. Філософія освіти XXI століття: у пошуках перспективи // Філософія освіти. 2006. №1. С. 6–12. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/2450> (дата звернення: 20.04.2019).
2. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва : Слово / Slovo, 2000. 624 с.
3. Социология : энциклопедия / сост. А.А. Грицанов, В.Л. Абушенко, Г.М. Евелькин, Г.Н. Соколова, О.В. Терещенко. Минск : Книжный Дом, 2003. 1312 с.

УДК 378:81'177

*Стьопін Максим Григорович,
старший викладач кафедри
англійської філології МДУ*

Стиль педагогічного спілкування як інструмент педагогічної взаємодії

Ключові слова: педагогічне спілкування, комунікація, стиль, педагогічна взаємодія.

Під час будь-якої взаємодії люди впливають один на одного як свідомо, так і несвідомо, вербально (за допомогою слів) і невербально (за допомогою мимики, поглядів і жестів, виражаючи свої емоційні реакції). Педагогічний процес є одним із видів такої взаємодії, у якому добровільне прагнення опанувати знаннями, активність й ініціатива розширюють можливості сприйняття і засвоєння нової інформації. У цьому плані особистість викладача відіграє важливу роль, тому що довіра і ставлення до нього як до партнера в процесі навчання стимулює прояв пізнавальних та творчих здібностей у студентів.

Створення певних взаємин між учасниками педагогічного процесу пов'язано з позитивним ставленням до особистості іншої людини, визнанням її цінності без упереджень, зайвої критичності і схильності до оцінювання. Доброзичливе, довірливе ставлення завжди дає право вільно думати і почувати себе, що сприяє кращій реалізації творчого потенціалу кожної людини.

В. А. Кан-Калик, засновник напряму «педагогічного спілкування» в дидактиці, стверджував, що стиль педагогічного спілкування – це усталена система способів та прийомів, які використовує викладач у взаємодії зі студентами, з батьками, з колегами. Ця система залежить від особистісних якостей педагога та параметрів ситуації спілкування [1].

Традиційно виділяють авторитарний, ліберальний та демократичний стилі педагогічного спілкування.

Авторитарному стилю спілкування притаманний диктат, який перетворює одного з учасників комунікативної взаємодії на пасивного виконавця, пригнічує його самостійність та ініціативу. Педагоги з авторитарним стилем спілкування виявляють яскраво виражені негативні установки, вибірковість відносно до студентів, вони значно частіше використовують заборони і обмеження, зловжива-

ють негативними оцінками; строгість і покарання є основними педагогічними засобами. Головними формами взаємодії за такого стилю спілкування є наказ, вказівка, інструкція, догана. Навіть подяка звучить як докір: «Ти добре сьогодні відповідав. Не чекав від тебе такого». Авторитарність викладача часто є наслідком недостатнього рівня психологічної культури, з одного боку, і прагненням прискорити темпи засвоєння навчального матеріалу студентами всупереч їх індивідуальним особливостям – з іншого. Педагоги вдаються до авторитарних прийомів з самих благих спонукань: вони переконані в тому, що, «ламаючи» студентів і домагаючись від них максимальних результатів тут і зараз, швидше можна досягти бажаних цілей. Авторитарні викладачі недооцінюють розвиток у студентів таких якостей, як ініціативність і самостійність, та перебільшують такі їх якості, як недисциплінованість, лінь і безвідповідальність.

За *ліберального стилю* спілкування позиція викладача полягає в невтручанні, низькому рівні вимог до студентів. Часто трапляється так, що педагог забуває про свої попередні вимоги і через певний час здатний пред'явити студентам повністю протилежні вимоги, виконання яких не перевіряє. Оцінка навчальних досягнень залежить від настрою: якщо викладач перебуває у хорошому настрої, то переважають позитивні оцінки, якщо у поганому, то негативні.

Найбільш ефективним і оптимальним вважається *демократичний стиль* спілкування, який ґрунтується на повазі, довірі, орієнтації на самоорганізацію, самоуправлінні особистості та колективу. Базується він на прагненні донести мету діяльності до свідомості студентів, залучити їх до участі в спільній діяльності. Основними способами взаємодії є заохочення, порада, інформування, координація, що розвиває впевненість та ініціативність. Демокра-

тичний педагог відчуває потребу у зворотному зв'язку від студентів, цікавиться, як ними сприймаються ті чи інші форми спільної діяльності, вміє визнавати допущені помилки. У своїй роботі такий викладач стимулює розумову активність і мотивацію досягнення в пізнавальній діяльності [3].

На практиці кожен з вищезазначених стилів педагогічного спілкування у «чистому» вигляді зустрічається рідко. Як правило, окремий педагог проявляє так званий «змішаний» стиль взаємодії зі студентами, який характеризується домінуванням двох будь-яких стилів: авторитарного та демократичного чи демократичного стилю з ліберальним. Рідко поєднуються один з одним риси авторитарного і ліберального стилю.

Таким чином можна сказати, що взаємодія – це найважливіша складова педагогічного спілкування. У педагогічному процесі викладач здійснює на студентів не тільки навчальний вплив, він також впливає на них своєю особистістю, духовністю, емоційністю, отримуючи від них відповідний відгук, зумовлений їхніми індивідуально-особистісними особливостями та емоційним станом [2].

Свідоме формування свого стилю педагогічного спілкування можливо при певному рівні здатності до самоаналізу професійної діяльності. Педагоги в цьому випадку в ході професійної взаємодії зі студентами цілеспрямовано шукають, відбирають такі засоби спілкування, які забезпечують оптимальну результативність у процесі взаємодії з колективом. Чим раніше педагог усвідомлює необхідність формування позитивного стилю спілкування, тим ефективніше буде протікати процес становлення його як професіонала.

Література

1. Вступ до педагогічної професії. Стилi педагогічного спілкування // Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії :

навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2010. URL: https://pidruchniki.com/17340501/pedagogika/stili_pedagogichno_go_spilkuvannya (дата звернення: 20.04.2019).

2. Позиції і ролі вчителя у вихованні // Землянская Е.Н. Теория и методика воспитания младших школьников : учебник и практикум для академического бакалавриата. Москва : Юрайт, 2015. URL: https://stud.com.ua/24128/pedagogika/stili_pedagogichno_go_spilkuvannya (дата звернення: 20.04.2019).
3. Стилі педагогічного спілкування // Навчально-методичний кабінет. URL: <http://ped-kopilka.com.ua/pedagogika/stili-pedagogicheskogo-obschenija.html> (дата звернення: 20.04.2019).

УДК 37.015.3:005.32

*Тищенко Лілія Валеріївна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри практичної
психології МДУ*

Особистий інтерес як умова формування суб'єктної позиції учасників освітнього процесу

Ключові слова: особистий інтерес, суб'єктна позиція, інтерес як мотив, інтерес як спрямованість, інтерес як відношення, автентичний інтерес.

Сучасні контексти соціальних взаємовідносин передбачають необхідність усвідомлення особистістю власної позиції, підґрунтя своїх дій та очікуваних результатів. Саме така суб'єктна позиція обумовлює соціальну та професійну успішність індивіда, а також його конкурентоспроможність.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що ефективність процесу професійної освіти майбутнього фахівця та його подальше професійне становлення безпосередньо обумовлені усвідомленням себе як активного суб'єкту освітнього процесу та здатністю відтворювати партнерські відносини з іншими суб'єктами: викладачами, однокурс-

никами, адміністрацією. Витоки суб'єктності індивіда (суб'єкт від лат. *subjectus* – той, що лежить в основі) полягають у внутрішньоособистісних структурах, ключовою з яких, на наш погляд, є інтерес.

Традиційно в психологічній науці інтерес розглядається в якості чинника, що визначає індивідуальність психічних процесів особистості. У зв'язку з чим, вся історія вивчення феномену інтересу – спроба визначення його з трьох позицій: інтерес як потреба–мотив–спонування; інтерес як спрямованість; інтерес як відношення. На наш погляд, жоден з напрямів не розкриває достеменної суті цього складного та унікального психологічного феномену.

Історично перші спроби феноменологічного пояснення інтересу пов'язані із ствердженням, що в його основу полягає потреба. Д. К. Гільов вважає, що інтерес виникає на основі усвідомлення та прийняття особистістю власної потреби, але нею не являється. За визначенням В. П. Грибанова, інтерес – це потреба у формі свідомого спонування, що виявляється у вигляді бажань, намірів, прагнень та діяльнісних відносин. Слідом за ним переважна більшість авторів розглядає інтерес в якості спонукального механізму пізнання, тому особлива увага ними приділяється саме пізнавальному інтересу. Так, на думку Г. І. Щукіної, пізнавальний інтерес народжується з потреби у пізнанні. А М. І. Шевандрін кваліфікує інтерес як когнітивно-мотиваційний особистісний стан пізнавального характеру [4; 5].

Ясність у розрізненні феноменів потреби та інтересу вносить С. Л. Рубінштейн. Він показує, що потреба викликає бажання володіти предметом, а інтерес – ознайомитися з ним. З цього моменту виникає ряд мотиваційних концепцій інтересу. Наприклад, В. М. Максимова показує таку послідовність виникнення інтересу: пізнавальний інтерес як мотив діяльності сприяє появі пізна-

вальної потреби, а на основі пізнавальної потреби народжується пізнавальний інтерес як мотив дій. Психологічний словник В. П. Зінченко та Б. Г. Мещерякова представляє інтерес як мотив або мотиваційний стан. За А. В. Петровським, інтерес – це і є мотив, який виступає спонукальним механізмом пізнання [2; 4-5].

Отже, так чи інакше, представники першого напрямку розглядають інтерес в якості структурного елементу пізнавальної потреби особистості, що, на наш погляд, співвідноситься із семантикою самого слова «інтерес» у латинському походженні «interesse» – «мати важливе значення».

Другий напрям в історії становлення феномену інтересу пов'язує його безпосередньо із спрямованістю: особистості (С. Л. Рубінштейн, К. К. Платонов, В. Б. Бондаревський); психічних процесів (Г. І. Щукіна); психічної активності (А. К. Маркова, Л. М. Фридман, Т. О. Матис).

Представники третього напрямку розглядають інтерес як відношення: емоційно-пізнавальні відносини між суб'єктом та об'єктом (В. І. Ковальов, Н. Г. Морозова); вибіркове відношення до оточуючого світу (Г. І. Щукіна); емоційний тон забарвлення уваги до предмету інтересу (Г. О. Люблінська).

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує діяльнісний підхід щодо розгляду феномену інтересу. Так, за Г. Гегелем, інтерес – це зміст тих потягів, на задоволення яких спрямована діяльність суб'єкту. На думку О. М. Леонтєва, С. Л. Рубінштейна, Ю. М. Швалба, вихідним компонентом цілепокладання діяльності виступає саме інтерес, а не потреба (потреба – не цільова дія, а задачна). Ось чому, за Л. С. Виготським, чим більшою мірою індивід виступає суб'єктом різних видів діяльності, тим більш інтенсивно здійснюється процес соціалізації, індивідуалізації [1; 3; 7].

На сьогодні, коли в рамках ідеографічного підходу гуманітарної парадигми сучасної психологічної науки відбувається трансформація підходу щодо категорії «життя», феноменологія інтересу набуває нового значення та звучання. Розглядаючи життя як діяльність, К. Карпінський, Ю. М. Швалб описують життєдіяльність особистості як усвідомлене та цілеспрямоване перетворення нею об'єктивних обставин власного життя, а також як ініціативне встановлення та здійснення життєвих відносин у відповідності з природною динамікою [1; 6-7]. Життєдіяльність, за ними, – це особлива форма людської діяльності, що спрямована на проектування та реалізацію індивідуального життєвого шляху. Вона регулюється динамічною системою сенсу життя, де об'єктом життєдіяльності виступає індивідуальне життя, а суб'єктом – особистість в ролі суб'єкта життя. Цільова функція життєдіяльності – це проектування та творіння життєвого шляху. На сучасному етапі розвитку психологічної науки життя як усвідомлена реалізація особистісного потенціалу описується в категоріях: життєтворчості (М. Ануфрієв), життєздійснення (О. Асмолов), життєреалізації (Ю. Швалб). У зв'язку з чим, на наш погляд, важливо й доречно розглядати інтерес не як особистісну властивість та якість, а з точки зору необхідного атрибуту життя – автентичний (сухий) інтерес, життєвий інтерес.

Нам здається, що у цьому сенсі інтерес відступає ключовим механізмом становлення суб'єкту життя. Цікаво, що в латинській мові інтерес – *studium* – це устремління, заняття, пристрасть, старання та завзятість. Отже, автентичний (сухий) інтерес у сучасному розумінні – це відношення особистості до предмету інтересу не просто як до значущого та привабливого, а як до сенсу та цінності у межах власного життя! Такий інтерес робить будь-яку предметність «живим» суб'єктом діалогу (Ю. М. Швалб).

Отже, ми вважаємо, що базовою внутрішньою детермінантою, яка забезпечує формування суб'єктної позиції в структурі освітнього процесу, збереження динаміки професійного становлення та розвитку кожного з його учасників, виступає саме особистий інтерес. Адже, ще Л. М. Толстой зазначав, що ніяка діяльність не може бути міцною, якщо вона не має основи в особистому інтересі.

Тому зміст психологічного супроводу освітнього процесу повинен бути спрямований на створення умов для усвідомлення або пошуку особистого інтересу кожним його учасником як суб'єктом навчально-професійної діяльності.

Література

1. Карпинский К.В. Жизнедеятельность как форма активности субъекта жизни // Методология и история психологии. 2010. Т. 5. Вып. 1. С. 184–202.
2. Ковалев В.И. Мотивы поведения и деятельности. Москва : Наука, 1988. 192 с.
3. Леонтьев Д.А. Жизнетворчество как практика расширения мира // I Всероссийская научно-практическая конференция по экзистенциальной психологии : материалы сообщений. Москва : Смысл, 2001. С. 100–109.
4. Люблинская А.А. Детская психология. Москва : Просвещение, 1971. 415 с.
5. Психологический словарь / под ред. В. . Зинченко, Б.Г. Мещерякова. Москва : Педагогика-Пресс, 1997. 440 с.
6. Швалб Ю.М. О соотношении категорий «жизненный путь» и «образ жизни» личности // Экология жизненного пространства человека : избранные труды Ю.М. Швалба. Киев : Эко ПсиЛаб, 2015. С. 51–63.
7. Швалб Ю.М. К определению понятий среды и пространства жизнедеятельности человека // Экология жизненного пространства человека : избранные труды Ю.М. Швалба. Киев : ЭкоПсиЛаб, 2015. С. 11–21.

8. Щукина Г.И. Актуальные вопросы формирования интереса в обучении Москва, 1984. 192 с.

УДК 027.7:001.89:17

*Шевцова Марина Леонідівна,
зав. інформаційно-аналітичним
сектором наукової бібліотеки МДУ*

**Роль бібліотек ЗВО у формуванні культури
академічної доброчесності
(на прикладі діяльності наукової
бібліотеки МДУ)**

Ключові слова: академічна культура, академічна доброчесність, академічне середовище, інформаційна культура, Українська бібліотечна асоціація, бібліотеки ЗВО, наукова бібліотека Маріупольського державного університету.

Питання академічної культури останнім часом набуло особливого значення: дотримання наукової та дослідницької етики, впровадження фундаментальних принципів академічної доброчесності в закладах вищої освіти (*далі – ЗВО*) є необхідною умовою успішного розвитку академічного середовища України та його інтеграції до світового наукового простору.

Враховуючи важливість та актуальність даного питання, на початку 2016 року Українська бібліотечна асоціація (*далі – УБА*) започаткувала проект «Культура академічної доброчесності: роль бібліотек» за підтримки Посольства США в Україні. Цей проект спрямовано на включення бібліотек різних типів, видів, підпорядкування у процес формування в суспільстві культури академічної доброчесності, запобігання проявам шахрайства, плагіату, корупції у сфері освіти та науки, зокрема, в школах і університетах. Треба зазначити, що ця діяльність є частиною

загального Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP), що його реалізують Американські ради з освіти за участі Міністерства освіти і науки України (*далі – МОНУ*) та за підтримки Посольства США в Україні [2].

Задля реалізації Проекту фахівцями УБА були розроблені методичні, довідкові, інформаційні матеріали за різною тематикою, дотичною до проведення чесного та якісного навчання і дослідження, та визначені основні напрямки роботи бібліотек у сприянні академічній доброчесності (в закладах освіти країни). Роль бібліотек в Проекті передбачає:

- викладання в межах курсу з основ академічного письма;
- освітні послуги (надання рекомендацій, консультацій та тренінгів з питань академічної доброчесності);
- надання доступу до систем пошуку ознак плагіату;
- підтримка та супровід репозитарію відкритого доступу;
- проведення дискусій щодо академічної доброчесності;
- популяризація культури академічної доброчесності;
- проведення досліджень з питань академічної доброчесності;
- проведення спеціальних акцій (інсталяції, виставки, квести, флешмоби тощо).

В якості інструментів популяризації академічної доброчесності рекомендовано:

- розроблення та поширення флаєрів, листівок, плакатів, брошур тощо;
- створення та поширення відео-матеріалів;
- створення та підтримка спеціалізованих інтернет-ресурсів та профілів у соціальних мережах (сторінок, груп тощо) [5].

Наукова бібліотека Маріупольського державного університету (*далі – НБ МДУ*) активно долучилась до роботи щодо формування та розвитку академічної доброчесності в університеті. Фахівці інформаційно-бібліографічного від-

ділу ретельно вивчили запропоновані УБА матеріали, методичні рекомендації МОНУ для ЗВО з підтримки принципів академічної доброчесності та ознайомились з досвідом провідних наукових бібліотек ЗВО країни. Результатом цієї роботи стало розроблення ряду навчальних матеріалів та проведення низки заходів.

Треба зазначити, що практика формування інформаційної культури користувачів, складовою якої є академічна доброчесність, – це один із традиційних та активних напрямків роботи НБ МДУ. Постійно вивчаючи інформаційні потреби своїх користувачів, інформаційно-бібліографічний відділ у 2016 році розробив Програму для здобувачів вищої освіти та викладачів університету «Основи інформаційної культури». Основна мета даної програми полягає у формуванні сукупності знань, вмінь та навичок раціонального використання інформації та інформаційних технологій під час навчання та наукової діяльності. Відповідно до вимог часу та з метою підвищення інформаційної компетентності студентів, молодих науковців і професорсько-викладацького складу, у 2018 році до Програми були внесені доповнення щодо питань академічної культури: вимоги до якісного оформлення наукових публікацій на засадах академічної доброчесності, основні правила належного цитування, поняття та види плагіату, огляд антиплагіатних програм та їх застосування тощо.

Крім того, ефективність формування та популяризації цього напрямку діяльності бібліотеки збільшилась завдяки веб-сайту НБ МДУ (<http://slibr.mdu.in.ua>). На сайті було розроблено розділ «Академічна доброчесність», до складу якого наразі входять три підрозділи:

- «*Загальна інформація*», де зібрано інформацію про порушення академічної доброчесності, згідно із Законом України «Про освіту» (ст. 42 п. 4); посилання на методичні рекомендації МОНУ для ЗВО з підтримки принципів ака-

демічної доброчесності; розширений глосарій термінів та понять, а також представлені Положення про академічну доброчесність в МДУ та Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в кваліфікаційних роботах студентів МДУ;

- «*Проект SAIUP*» містить інформацію про Проект сприяння академічній доброчесності в Україні та додаткові матеріали (відкритий онлайн-курс, матеріали тренінгу, презентацію), що розроблені учасниками цього Проекту;

- «*Корисні посилання*», в якому зібрані презентаційні матеріали з питань академічної доброчесності, розроблені фахівцями інформаційно-бібліографічного відділу НБ МДУ, а також посилання на корисні ресурси з даної тематики: десять безкоштовних онлайн-ресурсів для перевірки матеріалів на плагіат та інформаційно-методичні матеріали, які можна переглянути у відкритому доступі.

Протягом 2018-2019 рр. інформаційно-бібліографічний відділ НБ МДУ регулярно проводив заняття для здобувачів вищої освіти та брав активну участь у міжкафедральних навчально-методичних семінарах з питань академічної доброчесності. На цих заходах учасники переглянули презентаційні матеріали «Культура академічної доброчесності», «Формування академічної доброчесності в ЗВО», отримали теоретичні знання з основних питань академічної культури, ознайомились з механізмом перевірки текстів на ознаки плагіату, перевагами та недоліками різних систем пошуку ознак плагіату та порадами щодо уникнення різних видів плагіату в наукових дослідженнях.

До того ж, НБ МДУ активно ділиться знаннями щодо актуальних тенденцій розвитку руху академічної доброчесності в Україні та світі серед своїх колег з інших бібліотек міста. На курсах підвищення кваліфікації для працівників бібліотечних установ Маріуполя (на базі Центру підвищення кваліфікації та післядипломної освіти МДУ)

співробітники НБ МДУ провели розширене заняття «Академічна доброчесність: роль бібліотек».

Бібліотека стала ініціатором проведення методичного семінару «Academic Integrity: роль бібліотек ЗВО», на якому спільно з фахівцями науково-технічної бібліотеки ПДТУ було обговорено досвід з впровадження принципів академічної доброчесності в американських бібліотеках, бібліотеках ЗВО України та Маріуполя.

У березні 2019 року НБ МДУ вдруге була запрошена для участі у роботі Школи педагогічної майстерності викладачів (2018-2019 навчальний рік) під керівництвом професора кафедри дошкільної освіти, кандидата педагогічних наук Ю. М. Косенко. У рамках занять Школи завідувач інформаційно-аналітичного сектору НБ М. Л. Шевцова взяла участь у занятті «Проблема забезпечення академічної доброчесності в системі вищої освіти», яке проводилось у формі професійної дискусії. Під час жвавої дискусії обговорювались різні проблемні питання щодо цієї тематики, у тому числі і механізми забезпечення академічної доброчесності. На прикладі діяльності НБ МДУ було проілюстровано важливу роль, яку відіграють бібліотеки ЗВО в формуванні культури академічної доброчесності.

Таким чином, академічна доброчесність повинна стати невід'ємною частиною культури академічного середовища. Саме бібліотеки ЗВО сьогодні є тим осередком, який бере безпосередню участь у формуванні відповідального ставлення до інтелектуальної власності та авторських прав, розповсюджує знання про академічну доброчесність і надає консультації щодо ефективного інформаційного пошуку та надійних джерел інформації тощо.

Література

1. Главчев М. Главчева Ю. Академічна доброчесність у науковому та освітньому середовищі України: бібліотечна

складова // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. 2018. №1. С. 11–14.

2. Культура академічної доброчесності: роль бібліотек : проект // Українська бібліотечна асоціація : офіц. веб-сайт. URL: <https://ula.org.ua/255-programi-proekti/3582-kultura-akademichnoi-dobrochesnosti-rol-bibliotek> (дата звернення: 20.04.2019).
3. Навчання студентів академічній доброчесності у бібліотеці ВНЗ : методичні поради / автори-укладачі : Л.В. Савенкова, С.О. Чуканова ; редкол. : В.С. Пашкова, О.В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська ; Українська бібліотечна асоціація. Київ : УБА, 2016. 39 с.
4. Основи формування культури академічної доброчесності в бібліотеці : інформаційний огляд / авт.-уклад. : Н.В. Якуніна, А.А. Чинюк, Я.В. Руденко ; Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Т. Шевченка ; Українська бібліотечна асоціація. Київ : УБА, 2016. 41 с.
5. Чуканова С. Компетентності бібліотекарів у контексті академічної доброчесності : презентація до виступу в рамках VIII Львівського міжнародного бібліотечного форуму (м. Львів). Електрон. відео данні (31 файл). Львів, 2017. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/11909> (дата звернення: 20.04.2019).

УДК 316.77:17

*Янковський Степан Владиславович,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології
та інформаційної діяльності МДУ*

Що таке етично-комунікативна компетентність викладача?

*Ключові слова: стадії комунікативного процесу,
аргументація, тенденції комунікативної взаємодії.*

На наш погляд, відповідь на запитання потребує огляду стадій комунікативного процесу (відразу слід зазначити, що їх три: наївно-стратегічна, утилітаристсько-ідеальна, комунікативно-етична). Також слід зосередитись на моментах ідеалізації учасників освітнього процесу, враховуючи аргументацію акторів, яка має завершитися формулюванням правил, що відповідають принципам рівності його учасників. Одразу ж зазначимо, що ці правила не є імперативами, а становлять скоріше сентенції, в яких узагальнюється досвід організації освітнього процесу та участь в ньому на засадах рівності його учасників.

Філософський вступ

Якщо замислитись над сутністю правил, то ми можемо визначити, що правила мають санкціонувати певні дії, регламентувати діяльність, можуть підпорядковуватися досягненню певних цілей, співвідноситись із системою цінностей. Але ж особливим є те, що правила можуть сприяти застосуванню певних принципів. І, з нашої точки зору, визначальним при визначенні правил освітнього процесу є упровадження таких правил, що сприяють застосуванню принципу рівності. Вважаємо, що, незалежно від конкретних формулювань цих правил, критеріями їхньої відповідності принципу рівності, на наш погляд, є раціональність, прозорість, деонтологізм. Тож, правила мають бути зрозумілі для кожного учасника освітнього процесу, доступні, їхня інтерпретація має бути однозначною, вони мають засновуватись на засадах автономності, самодостатності.

Визначення методології

Загальний підхід до вирішення проблеми комунікативно-етичної компетентності викладача засновується на принципах діалогічного вирішення проблеми комунікативної взаємодії, до яких відносяться знання, пам'ять, розуміння стадій ідеалізації комунікації.

Дискусія

Стадія перша: наївна-стратегічна. Сутність першої стадії комунікативної взаємодії полягає у визначенні її загальної мети та обрання відповідної стратегії. На нашу думку, можна визначити три стратегічні напрямки в освітньому процесі. По-перше, освітній процес засновується на розвитку природних задатків та здібностей. Відтак, участь в освітньому процесі має забезпечувати та орієнтуватись на вродженні якості особистості, а педагогічна майстерність полягає у тому, щоб розгледіти, спрямувати діяльність учня таким чином, щоб вона найбільшою мірою сприяла всебічному розвитку особистості, концентруючись на її природній схильності до тієї чи іншої діяльності. Іншим стратегічним напрямом освітньої діяльності є процес виформовування особистих якостей. Хоча людина завжди належить до певного соціального середовища, її життя належить до певної конкретно-історичної епохи, а сама вона є носієм конкретної біографічної ситуації, тим не менш, участь в освітньому процесі призводить до засвоєння певного ставлення до світу, до себе, до іншого. В підсумку, освітня діяльність завжди належить до контексту соціалізації особистості, а освітня діяльність відбувається відповідно до діючої в суспільстві системі стратифікації. Третій напрям стратегічного визначення комунікативної взаємодії, на нашу думку, зумовлюється глибинною освітньою традицією, про яку згадує Платон, розповідаючи про відносини між Сократом та Алкібіадом. Вона центрується навколо поняття *ἀναίεσις*. Ним позначається, що кожний акт пізнання є згадуванням, пригадуванням, нагадуванням, а, відтак, людину не можливо навчити чомусь такому, щоб вона не знала. Тому, навчання, як зазначав, приміром, Сократ, є таким: «Я допомагаю прекрасному народитись у прекрасному». Отже, на цій стадії комунікативна взаємодія визначається стратегічним питанням: Хто є учень? До чого

прагне його наставник? Ким має стати учень? Які завдання він має навчитись вирішувати? Важливо пам'ятати, що вміння творити власний ідеал є відправним моментом у виформовуванні педагогічної майстерності, наступним кроком якої є стадія ідеальної взаємності. Вона вибудовується на принципах комунікативної взаємності. До них, вважаємо, належать толерантність до особливостей, терпимість до недоліків, сприятливість до виявів успішності своїх учнів, прихильність до їхньої зацікавленості в участі, яка, втім, не може бути однаковою, оскільки успішність завжди буде різною, як і зусилля з боку викладачів і учнів.

На стадії ідеальної взаємності комунікативні відносини, що будується за формулою «Я – Вони» під впливом педагогічних процедур трансформуються у між особистісні відносини «Я для Тебе – Ти для мене», до яких застосовується принцип «Від вчинків іншого не очікуй іншого, ніж Ти очікуєш від себе». Такий стан комунікативних відносин ми й називаємо стадією ідеальної взаємності, що в цілому вписується в контекст золотого правила моралі. На цій стадії виникає розуміння завдань освітньої діяльності, але, розглядаючи розуміння, необхідно брати до уваги пастку навчання. Вона, на нашу думку, така: існує досить поширена омана, пов'язана з розумінням, а саме: багато або достатньо велика кількість людей переконані, що, якщо людина щось розуміє або зрозуміла, то вона здатна це зробити. Відтак, освітня діяльність, якщо спрямувати її до цілей розуміння, автоматично потягне за собою або долучить учня до уміння це робити. Але це не так. Більш того, людина не тільки може бути нездатною втілити те, що вона розуміє, а й може діяти, так би мовити, «на автоматі», не замислюючись над тим, що вона робить. Тож, освітню діяльність і зумовлені нею комунікативні цілі не можна обмежувати знаннями та розумінням, а слід систематично доповнювати навиками, у тому числі й одстою-

вання власної точки зору. На цій стадії важливими, на нашу думку, є такі питання: «Що означає пам'ятати?», «Які речі людина запам'ятовує?», «Чи будь яка пам'ять зумовлюється знанням?», «Що людина прагне забути?». Пошуки відповідей на поставлені запитання ведуть до наступної, етично-комунікативної, стадії освітньої діяльності. Вона означає цілеспрямовану, раціональну діяльність акторів. Необхідно нагадати, що комунікація є засобом розподілу участі сторін певного процесу. Відзнаками цієї стадії є те, що учасники процесу знають і розуміють, до чого вони прагнуть, яких вимог і правил слід дотримуватись, а які мають змінитися, у якому напрямку розвивати процес і вирішення яких проблем сприятиме сталості його розвитку.

Основою комунікативної взаємодії є аргументація сторін, що беруть в ній участь. Перше, що слід взяти до уваги, це те, що формулювання очікувань, заборон і заперечень не відносяться до аргументів, оскільки пояснюють, чого не має бути, а не те, що є. Наприклад, твердження, що освіта підвищує конкурентоспроможність на ринку праці, не належить до аргументів, а лише формулює очікування від освіти. Але ми можемо сформулювати тезу щодо взаємозв'язку освіти та професійної діяльності, розуміючи під останньою участь у конкуренції на ринку праці. Тож, до аргументів відносяться лише стверджувальні висловлювання, які підтверджують або спростовують значення тези. Теза, якою, на наш погляд, найбільшою мірою охоплюється сутність комунікативно-етичної стадії освітньої діяльності, відображається міркуванням щодо переваг освіченості перед невіглаством. Аргументація стратегічного плану наступна: освіта сприяє саморозвитку особистості, особистісному зростанню, формуванню особистісних знань, умінь, навичок у певній предметній сфері, перетворюючи людину із пасивного, сприймаючого суб'єкта діяльності на діяча, актора. Аргументацією утилітарного плану охоплю-

ється площина суджень, що розкривають переваги освіти як вдосконалення своїх стартових можливостей. Наслідками застосування аргументації до освітнього процесу має бути формулювання правил, серед яких, вважаємо, важливим є таке: «Учень – це завжди особистість! Викладач має бути у межах досяжності, але не доступності! Відповідальність викладачів і учнів є спільною справою!»

Для оцінки ситуації пропоную скористатися наступною шкалою вимірювання тенденцій комунікативної взаємодії із своїми учнями по шкалі від 1 до 4. Вона може використовуватися із таким питанням: «Оцініть рівень свого задоволення участю в освітній діяльності». Її описання представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Шкала вимірювання тенденцій комунікативної взаємодії з учнями

«Освіта»	«Навчання»	Інтерпретація	№
Д («добре»)	Д («добре»)	«Все добре»	1
Д («добре»)	П («погано»)	«Все добре, але може бути краще»	2
П («погано»)	Д («добре»)	«Могло б бути й гірше, але й все й так добре»	3
П («погано»)	П («погано»)	«Навіщо це мені треба!»	4

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ**

Тези доповідей слухачів і викладачів
Школи педагогічної майстерності викладачів
(2018–2019 навчальний рік)

За заг. ред. Ю. М. Косенко

Відп. за випуск – А. П. Шакула
Коректорська правка – С. В. Назар'єва
Комп'ютерна верстка – О. В. Дейниченко
Дизайн обкладинки – І. А. Луханіна

Затверджено Вченою радою
Маріупольського державного університету
(протокол № 5 від 18.06.2019 р.).

Папір офсетний
Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 6,03.
Тираж 100 пр.

Видавець і виготовлювач: «Видавничий відділ МДУ»
87500, Маріуполь, пр. Будівельників, 129а
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК № 4930 від 07.07.2015 р.